5351

శర్వాణ్యా నయయా హృద్యమనుమహాభక్త్యా మంత్రో మహాన్
ప్రోక్తవ్యాః కలిశుశ్చ గౌతమమునేస్సత్యా విపద్బాంధవః ।
జిహ్వాయాం మమ తే పవిత్ర మమలం నామానిశం నృత్యతు
శ్రీమన్ దాశరథే! దయాజలనిధే! భద్రాద్రిభాగ్యావధే ॥

శ్రీ దాశరథి శతకమ్ - శ్రీ॥ తి॥ గు॥ వరదాచార్యః.

హరునకు నవ్విభీషణునకద్రిజకుం దివ్యమంత్రరాజమై
కరికి నహల్యకున్ ద్రుపదకన్యకు నార్తిహరించు చుట్టమై
పరగినయట్టి నీ పతితపావననామము జిహ్వపై నిరం
తరము నటింప జేయుమిఁక దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ ॥

గోపకవి - దాశరథి శతకము.

శ్రీదేవీం ధరణీసుతాం నిజపరివారం జనం వైష్ణవం
భద్రాద్రిం పరమం పదం చ విరజాం గోదావరీనిమ్నగామ్ ।
కుర్వంస్త్వితరేతరాభరణాయ వసుధాలోకేఽవతీర్ణో భవాన్
శ్రీమన్ దాశరథే! దయాజలనిధే! భద్రాద్రిభాగ్యావధే ॥

శ్రీ దాశరథి శతకమ్ - శ్రీ॥ తి॥ గు॥ వరదాచార్యః.

శ్రీరమ సీతగాఁగ నిజసేవకబృందము వీరవైష్ణవా
చారజనంబు గాఁగ విరజానది గౌతమిగా వికుంఠము
న్నారయ భద్రశైలశిఖరాగ్రము గాఁగ వసించు చేతనో
ద్ధారకుడైన విష్ణుడవు దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ ॥

గోపకవి - దాశరథీశతకము.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III | AUGUST 1957 | No. 8

PUBLICATION OFFICE

"ĀRĀDHANA"

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department, (Andhra)

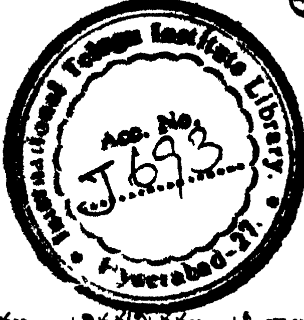
MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆరాధన

హేవలంబి మాసపత్రిక శ్రావణము

విషయసూచిక

పుట

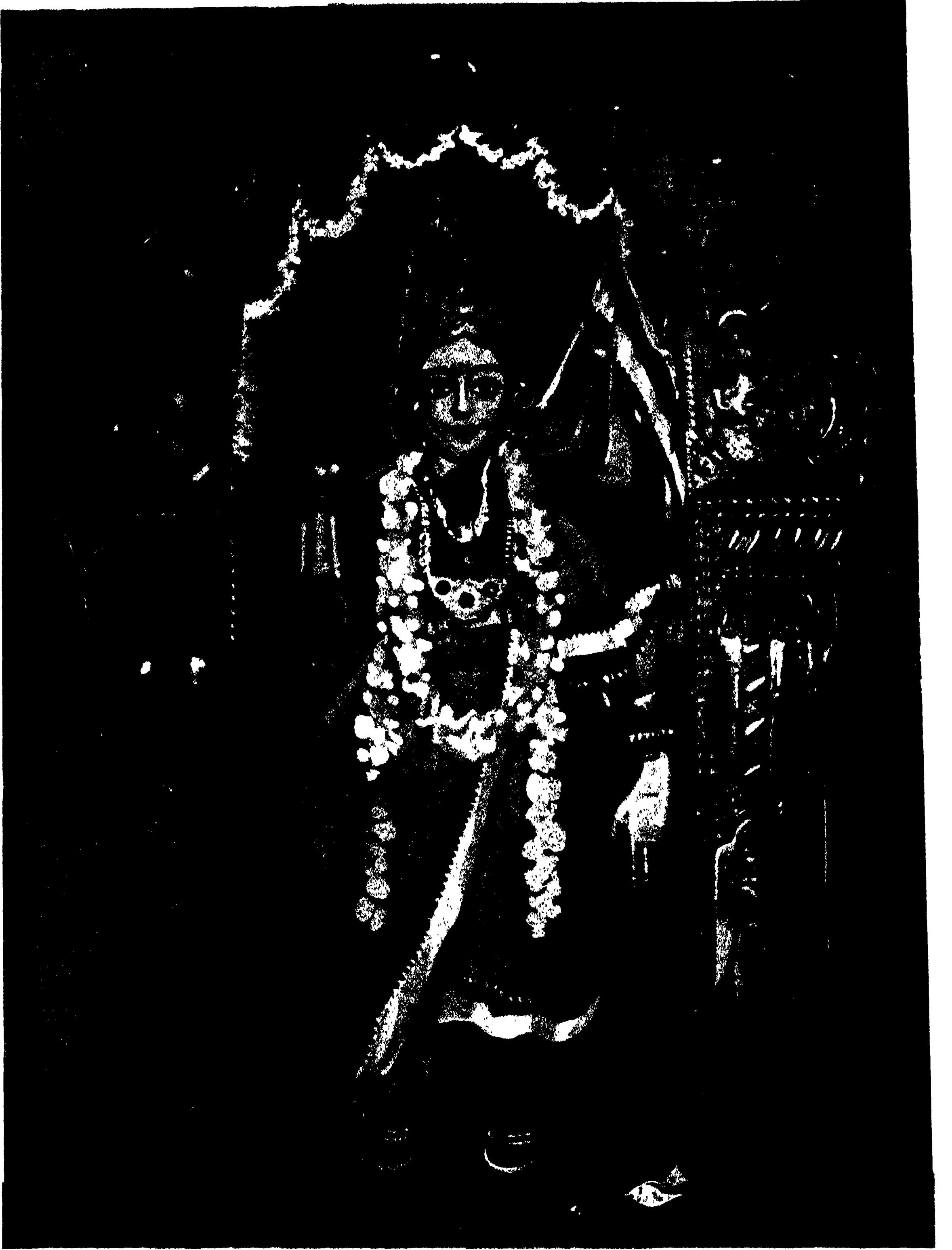
తెనుగు

ముఖచిత్రము: త్రివర్ణచిత్రము - శ్రీ బాలచాముండీ అమ్మవారు - అమరేశ్వరాలయము - అమరావతి.

CONTENTS

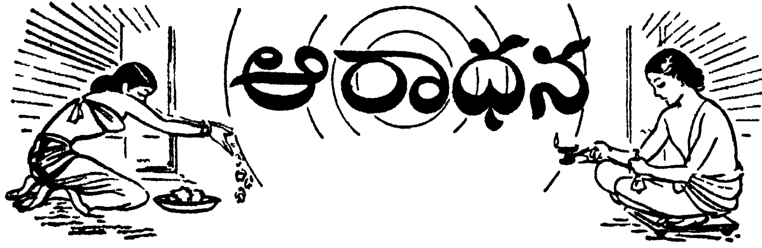
PAGE

ENGLISH

శ్రీ బాలచాముండీ అమ్మవారు - అమరావతి.

"ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి"

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము 3 హేవలంబి - శ్రావణము సంచిక ౮

ॐ

युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम्।
गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्या पक्वमाऽयत्॥

तैत्तिरीयसंहिता - कां ४. प्रपा - २ अनु - ५.

తాత్పర్యము:— ఓ కర్షకులారా! నాగలిని (చేత) బూనుడు. కాడిని కట్టుడు. దున్నినభూమి యందు మంగళవాక్యములతో విత్తనముల నాటుడు. ఇచట పుట్టిన సస్యముమనకు (ప్రజలకు) ఫలవంత మగుగాక! పండినపంట మనకు అచిరకాలముననే సమకూరుగాక! కొడవలితో కోయబడిన ఫలవంత మగు సస్యము మనకందుగాక!!!

शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्।
शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्॥

तैत्तिरीयसंहिता - कां ४. प्रपा - २. अनु - ५.

తాత్పర్యము:— మనకు (ప్రజలకు) సుఖము కలుగునట్లుగా నాగలిపొన్నులు భూమిని బాగుగా దున్నుగాక! కర్షకులు ఎడ్లను సుఖముగా తోలుకుని పోవుదురుగాక! మేఘుడు మధురరసము కల నీటిని సుఖముగా వర్షించుగాక! ఓ వాయుఆదిత్యులారా! మీరిరువురునుకూడ మాకు సుఖమును సమకూర్చుడు.!!!

ऋषभः - राजर्षिः ॥

मनोः सूनोः प्रियव्रतस्य पौत्रो नाभिः अनपत्यः सर्वानप्यर्थान् निरर्थकं मेने। दैवानुग्रहेण विना आत्मनो मनोरथस्य सिद्धिः न भवेदिति मत्वा गुरून् आहूय तैस्सह देवायतनेषु सविशेषं पूजाः प्रार्थनाश्च कर्तुं प्रावर्तत। भगवान् केवलं पूजाभिः, प्रार्थनाभिश्च प्राप्तुमशक्योऽपि आत्मानं भक्तिभावेन य आराधयति तस्मै अत्यन्तं सुलभः। नाभिः भगवति अतीव भक्तिमान्। अतः यदा आलयेषु पूजाः प्रारम्भ्यन्त तदैव तस्मै नाभये भगवान् प्रत्यक्षोऽभवत्। नाभिः आचार्याश्च प्रत्यक्षीभूतं भगवन्तं दृष्ट्वा आनन्दनिर्भरहृदयाश्च तं विविधैः स्तोत्रैः अस्तुवन्। एवं स्तुतः परमेश्वरः नाभये पुत्रप्राप्तिरूपं वरं अनुगृह्य अन्तरधात्। कालक्रमेण नाभेः सर्वलक्षणलक्षितः पुत्रोऽजायत। दिनदिनप्रवर्धमानः स बालः बाल्य एव सकलाः कलास्सम्पाद्य विद्यानां सारं तत्वज्ञानमात्मसंयमनंच अलभत। दर्शनीयाकृतिः स गुणवान् पित्रा ऋषभ इति सार्थकं नाम च लेभे। एवं ऋषभः तत्वज्ञानेन एक एव देवस्सर्वभूतान्तर्वर्तीति विज्ञाय सर्वानपि आत्मना समभावेन पश्यन् सर्वेषामत्यन्तं प्रीतिपात्रमभवत्। अनन्तरमात्मनः पित्रा नाभिना स राज्येऽभ्यषिच्यत। राज्यभारेण निर्मुक्तो नाभिः जायया सह विश्रान्त्यर्थं हिमालयेषु प्रसिद्धं बदरिकाश्रमं जगाम। तत्र च नाभिः जायया सह नरनारायणरूपं देवं ध्यायन् अन्ते च तदैक्यतामाससाद। राजा ऋषभश्च ऐन्द्रीं जयन्तीं नाम कन्यां परिणीय तस्यां बह्वपत्यमलभत। तस्मिन्नपत्ये ज्येष्ठो भरतः अत्यन्तं धीमानासीत्। स्वत एव विवेकज्ञानवान् ऋषभः निर्मलेन मनसा ध्यानेन च परमात्मैक्यज्ञानं सम्पादयन् ब्रह्मानन्दमनुभवन्नासीत्। अथापि स प्रजानां सौख्याय शान्तये च लोकव्यवहारेषु प्रावर्तत। प्रजानामत्यन्तं प्रीतिपात्रं सः धर्मानुपदिशन् सर्वा अपि तत्वज्ञानमार्गे प्रवर्तयामास। तस्य राज्ये सर्वेऽपि सुखिनो बभूवुः। एवं तस्य जीवितमितरेषामादर्शप्रायमभूत्। कदाचन ऋषभो राजर्षिः तत्रतत्र पर्यटन् ब्रह्मावर्तं देशं जगाम, तत्रैव तस्य पुत्राः विद्यामभ्यस्यन्तः आसन्। स तान् कुशलं पृष्ट्वा एवं धर्मानुपादिशत्। "जन्मसु मानवजन्म दुर्लभं धन्यतमं च। मानवः इन्द्रियविषयैराकृष्य वश्यो मूढश्च न भवेत्। ऐहिकसुखानि केवलं अधमानि नश्वराणि च। कथमपि दुर्लभमात्मनो जन्म मानवः निष्फलं न कुर्यात्। मनुष्येण तप आचरितव्यम्। येन तस्य हृदयं निर्मलं भवेत्। निर्मलहृदयैः तत्वज्ञानं संपाद्य सत्यमानन्दमनुभवितुं शक्ताः धन्यात्मानो भवन्ति। पूतचरितैस्संगतिः महात्मनां परिचर्या च पुरुष मात्मसाक्षात्कारं नयति। नीचजनसाङ्गत्यं केवलमात्मनाशाय कल्पते। त एव धन्या महात्मानश्च ये खलु सर्वमात्मनः साम्येन पश्यन्ति, ये च कामक्रोधादिवर्जिताश्च भवन्ति। तेषामेव चरितं उत्तममादर्शप्रायंच। ते तु सर्वदा दैवमात्मानि चिन्तयन्तः प्रापञ्चिकविषयेष्वनासक्ता भवन्ति। प्रापञ्चिकविषयैराकृष्टो मानवः नश्वरस्य तत्सुखस्य हेतोः दुश्चरितेषु आत्मानं प्रवर्तयन स्वयं च नश्यति। अतस्सर्वथा दुश्चरिते मनो न निवेशयेत्। अज्ञानेनाविवेकेन च मानवः दुःखमनुभवति विवेकवांस्तु परमं सत्यं जानन् आत्मानं दुःखान्मोचयति। पुत्राः! आत्मानं परमात्मभावेन पश्यत। स्वार्थान त्यजत। द्वन्द्वातीताश्च भवत। श्रवणमनन निदिध्यासैश्च आत्मानं जानीत। सद्भिः सह साङ्गत्यं कुरुत भगवतो दिव्यचरितानि कीर्तयत। सर्वप्राणिषु दयां सौहार्दंच कुरुत। मनोनिग्रहेण अहंकारममकारौ परित्यजत महामुनीन्मानयत। तेषां वचनानि श्रणुत। आत्मनः कर्तव्यं निर्वहत। वाचं नियच्छत। सर्वत्र चात्मानं आत्मनि सर्वं परमात्मस्वरूपं पश्यत।" इति

శ్రీ సత్యదేవ మాహాత్మ్యము

(దశావతార వర్ణనము)

తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి

చతురాస్యుం గికురించి వేదసమితిన్ జౌర్యంబు గావించి కి
ప్రత బట్టెత్తిన సోమకాసురుని బారావార మధ్యంబునన్
మృతుగావించి విరించికిన్ మఱలఁ బ్రామిన్కుల్ సమర్పించి త
న్నుతులంగాంచిన మత్స్యమూర్తిహరినిన్ యోజింతు మశ్రాంతమున్.

గిరి మంథానముజేసి రజ్జువుగ భోగిస్వామి గావించి హె
చ్చుఱకన్ క్షీరపయోధి నిర్జరులు రక్షస్సంఘమున్ ద్రచ్చుచో
బరువై యాగిరి మున్గఁ జొచ్చుటయు నాపై నిన్ను బ్రార్థింపఁ జె
చ్చెఱబైకెత్తిన కూర్మమూర్తి హరినిన్ సేవింతుమశ్రాంతమున్.

పరగర్వాతిశయ ప్రమత్తుఁ బ్రకృతి ప్రత్యర్థితానేక దు
ర్భరదౌష్ట్యాచరణ ప్రవృత్తు ధరణీభార ప్రతికాశు ని
ర్జరవిద్వేషు హిరణ్యనేత్రు దిగధీశశ్రేణి మోదింప స
త్వర ప్రమందించినక్రోడమూర్తి హరినిన్ ధ్యానింతు మశ్రాంతమున్.

డింభా లేఁడుర లేడు విష్ణు'ఁడన' దండ్రీ యున్నవా'ఁడెందు' నీ
స్తంభంబందున జూపరా, యనుచుఁ జేతం గొట్టగాఁ బుట్టి యా
దంభోద్రిక్తు హిరణ్యకశ్యపు నెడందం జీల్చి ప్రహ్లాద చి
త్తాంభోజంబు జిగుర్పజేసిన నృసింహా కొల్తు మశ్రాంతమున్.

అతిధర్మాత్మకుఁ డయ్యు దేవతల రాజ్యంబున్ సిరుల్ లాగి ప
ల్వెతలంబెట్టి త్రిలోకనేతయయి పాలించంగ నీ వర్థివై
క్షితి మూడడ్గులుగోరి దాత బలి వానిన్నిల్పి పాతాళ భూ
స్థితుగాజేసిన వామనాకృతి హరిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

ఘనధానుష్కులు చండశాసనులు దుష్కర్మానురక్తుల్ కళం
క నిధుల్ గోద్విజహంతలున్ నిజబలాఖండాభిమానోగ్ర ప
ర్తను లాహైహయ వీరులం బరశుతీవ్రస్ఫారధారన్ వధిం
చిన శ్రీభార్గవరామమూర్తి హరినిన్ సేవింతు మశ్రాంతమున్.

సురకాంతా కచకర్షణాధిక విలాసుం గిన్నరీ మాన త
స్కరధౌరేయు మునీశయాగశిఖి వర్షాకల్పుఁ బ్రాపంచికాం
తర శాంతిస్థిర ధూమకేతువును లంకానాథునిం డత్సహో
దరునిం జంపిన రామమూర్తి హరినిన్ధ్యానింతుమశ్రాంతమున్.

దితివంశోద్భవ రాజలోకము సమందీభూత హింసా ప్రకం
పిత ఘూనాకము జేదిభోజ మగధోర్వీవల్లభానీకమున్
స్మృతిమార్గ వ్యతిరేకమున్ వసుమతీక్షేమంబు గాంక్షించి దు
న్మితివా యాదవకృష్ణమూర్తి హరినిన్సేవింతు మశ్రాంతమున్.

బలిపీఠంబున నోరులేని పసులన్ బంధించి బాధించు య
జ్ఞ్వాల హింసారతమైన దుర్మత దురాచారంబులన్మాన్పి జీ
వులఁ బ్రేమించి పవిత్రశాంతి కరుణాంబుస్నాతులంజేసి ధ
న్యులుగాజేసిన బౌద్ధమూర్తిహరిని[illegible] యోజింతుమశ్రాంతమున్.

ఆశాపాశ నిబద్ధి తాత్ముల ధనవ్యాపారకాంతా సుఖా
వేశోల్లాసకలంకవర్తనుల బృథ్వీనేతలం జంపి యీ
దేశం బెల్లెడ వర్ణధర్మ విధులన్ దీపించి భాసిల్లు నే
యీశుండాతని గల్కిమూర్తి వరదాయింగొల్తుమశ్రాంతమున్.

అమరావతిక్షేత్రము - అమరేశ్వరుఁడు

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

అమరావతి పంచారామక్షేత్రములలో నొకటి. మరియు నిదియే మొదటిది. ఈ క్షేత్రము గుంటూరు పట్టణమునకు యిరువదియొక్క మైళ్ల దూరమున, కృష్ణానదికి దక్షిణతీరమందు కలదు. ఈ క్షేత్రము శ్రీశైలమునకు యీశాన్యభాగమున, కృష్ణానదికిదక్షిణతీరమందున్నట్లు పురాణములలో

"శ్రీ గిరీశాన్యదిగ్భాగె, కృష్ణాయా దక్షిణే తటే
అమరేశమితి ఖ్యాతం తీర్థంత్రైలోక్య విశ్రుతమ్"

అని వర్ణింపబడినది. కనుకయిదిపురాణప్రసిద్ధమైన దివ్యస్థలము. దీనికి "క్రౌంచక్షేత్ర"మని కూడ పేరు. మునేరు యిచ్చటనే కృష్ణానదిలోఁ గలియుచున్నది.

అమరావతి - పురాణయుగము

ఈ క్షేత్రమునుగూర్చి స్కాందపురాణము సహ్యాద్రి ఖండములోను, బ్రహ్మాండపురాణము పూర్వఖండమునందును, పద్మపురాణము ఉత్తరభాగములోకూడ ప్రశంసింపఁబడియున్నది. తొల్లి స్కాందపురాణములో తారకాసురవధ ఘట్టమున క్షేత్రమాహాత్మ్యమిట్లు వర్ణింపఁబడినది. తారకుని గురించి దేవతలు యీశ్వరునితో మొఱపెట్టుకొనగా,

"మద్భక్తస్తారక స్సత్యం భవంతశ్చ తథైవ మె
ధర్మద్రోహీ తారకస్తు మదన్యాంస్తాడయన్ స్థితః
అభీక్ష్ణంసేవతే నిత్యం మామేవనకథం త్యజే
కింత్వహం నోత్సహె హన్తుం స్వహస్తే నైవ తారకమ్"

అని చెప్పెను.

అనగా నా భక్తుడైన తారకాసురుఁడు మిమ్ములను నా కంటె అన్యులను, ధర్మద్రోహియై కొట్టుచున్నమాట వాస్తవము. కాని వాడెల్లప్పుడు నన్ను సేవించుచుండును. అందువలన నతనిని నా హస్తములతో చంపుటకు నిచ్చగింపను. అని యర్థము; కాని,

అమరేశ్వరాలయము - అమరావతి

ఆలయ దృశ్యము - (దగ్గరనుండి)

" మత్సుతోమత్సమో యుద్ధే షణ్ముఖః పరవీరహా
తం సేనానాయకం కృత్వాప్రజధ్వంయోద్ధు మాహవె"

నా కుమారుఁడు కుమారస్వామి శత్రువులను యుద్ధమునందు జయించుటలో నాతో సమానుఁడే. కాన నతనిని సేనానాయకుని చేసికొని యుద్ధము సేయుఁడని చెప్పెను. కాని దేవతలకు జయము సమకూరలేదు. అప్పుడు మహాదేవునితో తిరిగి విన్నవించుకొనగా పరమేశ్వరుడిట్లు చెప్పెను. "తొల్లి సముద్రమథనమున క్షీరసాగరమున అమృతలింగ ముద్భవించెను. దానిని తారకాసురుఁడు దేవతల కందనీయక బలవంతముగఁ గొనిపోయి, యతిభక్తితో దానిని పూజింపుచు తన కంఠమున ధరించుచుండెను. అందువలన నతఁడు మహాబలోపేతుఁడయ్యెను; కాన యమరగణమును రక్షించుటకు నా కుమారుఁడైన షణ్ముఖుడే తగినవాడు. కాని యతని కంఠమున నా యమృతలింగమున్నంత కాలము వాఁడు వధ్యుఁడు కాడు. ఆ లింగమును తృంచిన కాని యతని జయించుటకు వలను పడదని కుమారునితో చెప్పవలసినదిగా దేవతలతో

" తారకస్య గళే లింగం వర్తతె ప్రాణదైవతం
లింగభేదేన తన్నాశో భవిష్యతి నసంశయః" అని

చెప్పెను. ఈ విషయమును కుమారస్వామితో దేవతలు విన్నవించినట్లు

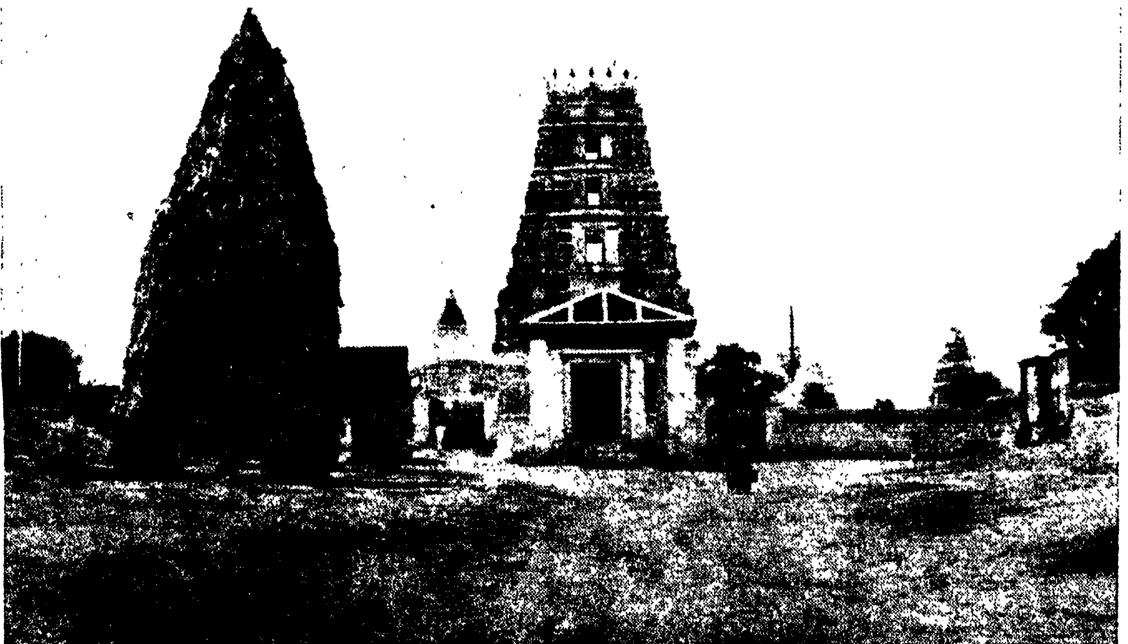
" ఏవం శ్రుత్వా సురాస్తూర్ణమాగత్య శరజన్మనె
విజ్ఞాప్య తం వధోపాయమీశ్వరోక్తం సురద్విషః"

అను శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. అంత నా కుమారస్వామి తారకునకు తారకమగు యాయమృతలింగమును నిశితబాణములచే భగ్నమొనర్చెను. అంత నాలింగము పంచఖండములై, దేవేంద్రుని యుద్యానవనమునఁబడెను. దాని కాచ్ఛాదనమై యొక గొప్ప వటవృక్షము పెరిగెను. ఇట్లాఖండపంచకము సంతర్హితమై చాలకాలముండెను. అంతనొక నాఁడింద్రుఁడు "ఐరావతము" నెక్కి తన నందనోద్యానమున విహరించుచుండ నాదేవదంతావళమీ యమృతలింగ శకలము లున్నచోటునకుం జేరి, యా వటవృక్షమునకు ప్రదక్షిణమొనరించి నమస్కరించుచుండెను. అప్పుడు దేవేంద్రుఁడా వారణరాజమును నమస్కరింపుచున్నందుకు కారణమడిగెను. గజేంద్రుఁడీ యుదంత

మునుఁ జెప్పెను. ఆ ఖండపంచకమును తనకు చూపుమని దేవేంద్రుడడుగ వటవృక్షమును తన తొండముచే పెకలించి చూపించెను. కాని యందు నాలుగు ఖండములు మాత్రమె కానవచ్చెను. ఐదవ ఖండము కనుపించలేదేమని యింద్రుఁడడుగ నా వారణేంద్రమింద్రునితో "నీవహల్యాజారుఁడవైన కారణమున నాఖండము నీకు కనబడ"దని చెప్పెను. అందుల కింద్రుఁడు పశ్చాత్తాపమునొంది తన పాపపరిహారమునకై మొదటి ఖండమునుఁ గైకొనిపోయి కృష్ణాతీరమున "క్రౌంచగిరి" పై ప్రతిష్ఠించి పూజించుటచే తనకు మునిపత్నితోకలసిన పాపము పరిహరించుకొనెను ఇది అమరపతిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడుటవలన "అమరేశ్వరుఁ"డనియు అమరపతి వాసమువలన నీక్షేత్రమునకు "అమరావతి" అనియు పేర్లు కలిగెను. ఇట్లే యొక ఖండమును కుమారస్వామి "సామర్లకోట" లోను, వేఱొక ఖండమును సూర్యభగవానుఁడు "దాక్షారామ" మందును, మఱియొక ఖండమును చంద్రుఁడు "గుణిపూడి" లోను ప్రతిష్ఠించిరి. మిగిలిన ఖండమును "క్షీరా రామము" (పాలకొల్లు) లో శ్రీ జనార్దనుఁడే ప్రతిష్ఠించెను".

ఈ లింగపంచకమును సంతవరకు వటచ్ఛాయచే కాపాడబడినందున నావటవృక్షమును మహామహిమాన్వితమైనదయ్యెను. "దానిని పెకలించితివి కనుక యిది వ్యర్థము కాకూడదు. ఇది పితృ ముక్తిహేతువైనదనియు దీనిని నా పాదక్షేత్రమైన "గయ" యందు స్థాపించు"మని విష్ణువు దేవేంద్రుని కాజ్ఞాపించెను. అప్పుడా పాకశాసనుఁడా వృక్షమునుఁ గొనిపోయి "విష్ణుపాదక్షేత్రమగు గయ" యందు అక్షయమని స్థాపించెను. ఇందువలన దీనికి "అక్షయవట"మను పేరు కలిగినది. జనార్దన దేవుని యనుగ్రహమువలన నీవటచ్ఛాయ పితృ ముక్తి హేతువైనదని సూత్రకర్తలందరు "అక్షయ వటచ్ఛాయే యమ్" అని కంఠోక్తి పలికిరి.

ఇదియే బుద్ధభగవానునకు జ్ఞానోపదేశ మొసంగిన వృక్షరాజము. అందువలన దీనిని "మహా బోధివృక్షము"ని వాడుచుందురు. ఇది నేటికిని "గయా" క్షేత్రమున కలదు. ఇట్లు తారకాసురవధానంతరమునకూడ ముప్పది మూడు కోట్ల దేవతలును దేవేంద్రునిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడిన "అమరేశ్వరు"ని సేవించుటకై దేవలోకమునుండివచ్చి యా క్షేత్రమున నివసించుటచే దీని కీపేరు కలిగినదని,

సంపూర్ణాలయ దృశ్యము

"త్రయస్త్రింశత్సురాస్తత్ర స్థిత్వోమాసహితం శివమ్
యజంతస్స్వవ మానాశ్చ వాసంచక్రుస్శివా జ్ఞయా
తస్మాదేవ పురీయంస్యాదమరావత్యభిఖ్యయా"

అని కూడ క్షేత్రమాహాత్మ్యమున నిరూపింపఁబడినది. దేవతల కావాసమైన కతమున, యీ పట్టణమునకు "అమరావతి" యను పేరు సార్ధకమగునట్లు వ్యాకరణ పండితులచే నామకరణము చేయబడినట్లు,

"ప్రాపాఽమరావతీ త్యేషా సంజ్ఞాంతచ్ఛాబ్దికైః కృతామ్"

అను శ్లోకముపలన తెలియుచున్నది. మరియు నీ పట్టణము పూర్వము కాంతిచేతను, సంపదలచేతను, పండితుల చేతను దేవరాజధానియగు అమరావతితో తుల్యముగనే యుండియున్నట్లు,

"తస్మిన్పురాజేధృత దేవరాజ
ధానిశ్రియా భూస్తపధి ఖ్యయాచ
సారాజధానీ వసునా వికాసమ్
బభూవనిత్యం సుమనస్సమృద్ధా" అను ప్రమాణము వలన స్పష్టమగుచున్నది.

బృహస్పతి - శుక్రాచార్యుఁడు

ఈ లింగమును దేవేంద్రుఁడు ప్రతిష్ఠించుటకు ముందు బృహస్పతి యీ క్షేత్రమర్హమైనదని నిర్ణయించి, లగ్నమును పెట్టి ప్రతిష్ఠింపఁజేసెను. ఈ సంగతి విని శుక్రాచార్యుఁడు దేవగురునితో "నీవీక్షేత్ర మర్హమైనదని యెట్లు నిర్ణయించితివి? శ్రీ మహావిష్ణువు సహ్యగిరియందు స్వయముగా కృష్ణానదియై జన్మించి యీ ఆలయమును తన గర్భమున జీర్ణించుకొనును. కాన యిది దోషమని చరలగ్నమని యెఱుగవా?" అని పలికి హేళనచేసెను. అందుకు దేవగురుఁడది "క్రౌంచాద్రి" యనియు నక్కడ ప్రతిష్ఠించిన లింగమును కృష్ణవేణి పెకలింపఁ జాలదని చెప్పినట్లు క్షేత్రమాహాత్మ్యముననిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

"కస్మిన్నేవంగతె కాలే కృష్ణానామ మహాపగా
సహ్య పర్వత సంజాతా విష్ణురూపానసాతనీ
అనేనైవ ప్రదేశేన సమాయాస్యతి వేగతః
తదాగమన కాలేపి నదీపాతో భవిష్యతి" అని శుక్రుని

ఆక్షేపము. శుక్రాచార్యునిమాచి సవ్యచు,

"క్రౌంచాఖ్యగిరి రాజోఽత్ర ప్రచ్ఛన్నోభువి తిష్ఠతి
ఆ పాతాళమభివ్యాప్య తస్యాగ్రేదాయ ముత్థితః
తస్మాత్కృష్ణా చాగతాఽపి నభేత్స్యతి గిరింశివమ్"

అని బృహస్పతి సమాధానము. అనగా యీ "క్రౌంచగిరి" పాతాళలోక పర్యంతము వ్యాపించి ప్రచ్ఛన్నముగా నున్నదనియు, దానిమీదనే యీ అమరేశ్వరుఁడున్నూ, దేవాలయమున్నూ స్థాపింపఁబడినందువలన యీ క్షేత్రమునుఁగాని యీయమరేశలింగమునుగాని కృష్ణానది యేమియు చేయఁజాలదని చెప్పెను. ఇందువలన నిది "క్రౌంచనగాగ్ర"మున యున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మరియు నీ యమరేశ్వరస్వామి" ఆశ్వీయుజ శుద్ధ దశమి తిథియందు ప్రతిష్ఠింపఁబడినట్లు

"ఆశ్వీయుజసితేపక్షె - దశమీసర్వసిద్ధిదా" అని ప్రారంభించి, "అంగీచకార దేవేశో గురుప్రోక్తం శుభంత్వితి। గురుప్రోక్త విధానేన స్వర్ణశంకుం నిధాయచ। అన్వర్ధమమరేశాఖ్యం నామకృత్వాఽఖిలేశతుః" అను శ్లోకరత్నములవలన తేలుచున్నది.

గంగా పార్వతీ సమేత అమరేశ్వరస్వామి - ఉత్సవమూర్తి

సిద్ధక్షేత్రము—ముక్తక్షేత్రము

ఈ క్షేత్రము మహోత్తమమైనదనియు, యిందు తపం బొనర్చి సిద్ధిని పొందినట్టియు ముక్తినిఁ గాంచినట్టి భక్తులును, మునీశ్వరులును పెక్కురు కలరని యిది సిద్ధుల చేతను, చారణాది గంధర్వులచేతను నిత్యము సేవింపఁ బడుచుండుననియు,

"కృష్ణవేణీ నదీ రమ్యా సిద్ధచారణ సేవితా
అమరేశం మహాపుణ్యం తీర్థానాముత్త మోత్తమ్"

"అమరేశం మహాదేవం లోకనాథం జగద్గురుమ్
తయోర్దర్శన మాత్రేణ సిద్ధిమాప్నోతి మానవః"-స్కాందము

"ఇంద్రాదయస్సు రాస్తత్ర సిద్ధాశ్చ కపిలాదయః
వసంతి మునితాం ప్రాప్య తత్ర తత్ర తపఃకృతే"
-పాద్మము

"అమరేశసమం తీర్థం నభూతం నభవిష్యతి
అమరేశం మహాదేవం సర్వదేవమయం శుభమ్
దృష్ట్వా తత్ర తపః కుర్యాద్భుక్తి ముక్తి ఫలప్రదమ్
అత్రస్నాత్వా పునర్జన్మ నగచ్ఛంతీహ మానవాః"
-బ్రహ్మాండ పురాణము

"అస్మిన్ కోటి శతం తీర్థం సదా సన్నిహితం భవేత్
జన్మత్రయార్జితం పాపమమరేశ్వర దర్శనాత్
సకృన్నాశయతి క్షేత్ర సుగ్నిప్రాప్తం తృణం యథా"

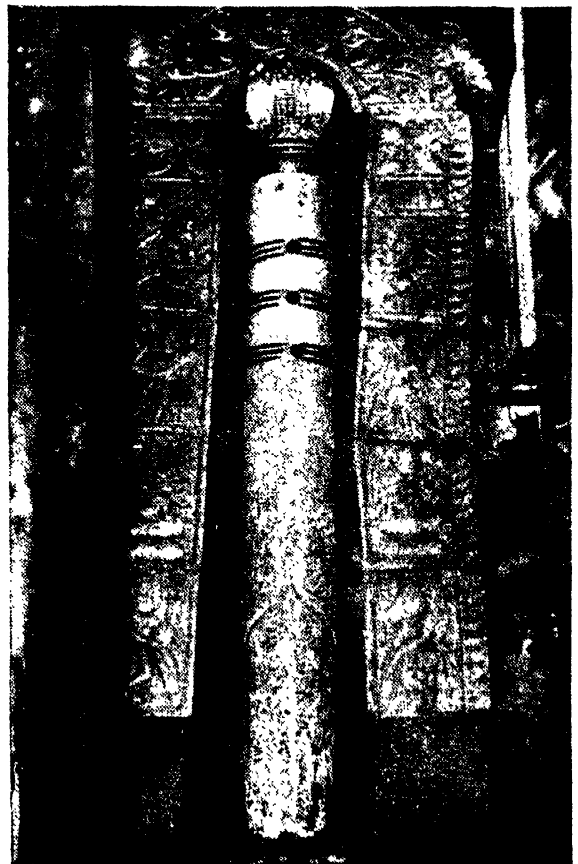
అని బ్రహ్మ వైవర్తమందును కలదు. ఈ క్షేత్రమున నూరు కోట్ల తీర్థములు యెల్లప్పుడు సన్నిహితములై యుండునని, యిందు నొక్కసారి స్నానము చేసినందువలనను అమరేశ్వరుని దర్శనమువల్లను మూడు జన్మములనుండి సంపాదింపఁబడిన పాపములన్నియు, నిప్పువలన తృణరాశి దహింపఁబడినట్లు హరించిపోవునని చెప్పఁబడినది.

అమరేశ్వరుడు—క్రౌంచనాథుడు

కుమారస్వామిచే అమృతలింగము యైదు ఖండములుగా కొట్టఁబడెను కదా! అందు శిరోలింగము క్షీరారామమున నున్నట్లును, ఆదిలింగము యమరారామమున ప్రతిష్ఠింపఁబడినట్లు పురాణములు వర్ణించుచున్నవి కదా! ఈ శిరము లేని మొండి ఖండములకు పూజ్యత యున్నదా? వాటికి అవయవ స్ఫూర్తి లేదు కదా? అవి యెట్లు ప్రతిష్ఠించుట కర్హము లగునని పాఠకులకు సందేహము కలుగవచ్చును. దీనికి శ్రీ స్వామివారి లింగము ఈశ్వరుని పంచవింశత్యవతారములలో నొక యవతారమూర్తి యనియు స్వామివారి సర్వావయవములు నందు అంతర్హితములై యున్నవనియు, (తావెలువలె) బ్రహ్మాదులకు సహితము అవ్యక్తమై తేజోమయమై, (శుద్ధతేజస్సే రూపముగా కలిగి) అనగా ఆదిమధ్యాంత శూన్యమైన యవతారమనియు శ్రీ మహావిష్ణువుకు యేకవింశత్యవతారము లెట్లో, యట్లే యీశ్వరునకు పంచవింశత్యవతారములు "శివభాగవతము"న కలవనియు, అనగా "దిగంబరత్వము" "గంగాధరత్వము" "చంద్రరేఖధారణము" "గజాంబరధారణము" "నీలకంఠత్వము" యెట్లో, అట్లే కేవలము "లింగస్వరూప" మొక యవతారమని, "కూర్మపురాణము"న వర్ణింపఁబడియున్నది. అది యెన్ని ఖండ ఖండములైనను దాని తేజస్సు అన్నిటియందు సమముగనే యుండును. కాని లింగమునకు తల యని హస్తములని పాదములని వేఱుగా యంగము లుండనక్కరలేదు. యీ విషయమే స్కాందమున శివుఁడు స్కందునితో

"యావంతి భేదనే లింగశకలాని పతంతి హి
ప్రాదుర్భవిష్యంతి తాని శివలింగాన్యసంశయమ్"

అనియు "తాని లింగాని సేవధ్వం శత్రునాశనహేతవే" అనియు దేవతలకు నుపదేశించినట్లు చెప్పఁబడెను. ఇచ్చట లింగము సుమారు 3 అడుగులకై వారము (circumference) కలిగి 5 గజముల యెత్తుండును. శుద్ధస్ఫటికము వలె తెల్లగా నున్నది. ఈ లింగమును పూజించుటకు మూడు అంతస్తుల మేడ కట్టింపబడినది. మూడవ అంతస్తులోఁగాని శిరోదర్శనము కాదు. మరియు శ్రీ స్వామివారి అధోభాగము భూమిలో నంతర్హితమై యున్నది. ఇందువలన స్వామి మానవులకు "శిరఃపూజ"యు, దేవతలకు "పాదపూజ"యు ప్రసాదించెనని చెప్పుదురు. శిరోభాగమున నొక చిన్న గుంట కలదు. ఇది కిరాత వేషముననున్నప్పుడు యర్జునునిచేత కొట్టఁబడినదని ప్రతీతి. మరియు శిరోభాగమునుండి క్రిందివరకు దక్షిణోత్తరముల (యిరు వైపులను) అంగుష్ఠప్రమాణమున చారలు కలవు. అవి బాణములచే కొట్టబడినపుడు యొకటి రక్తధార యనియు,

అమరేశ్వర లింగము

మరియొకటి పాలధార యనియు చెప్పుదురు. వీరు "క్రౌంచ గిరి" మీద నిలిచియుండుటచే "క్రౌంచనాథుఁడ"ను పేరుఁగూడ వహించిరి. ఈ విషయమును,

"శంభు శ్శుంభత్త్రమథ నిచయైః క్రౌంచ నాథోఽ వతస్థౌ"

అను పురాణ ప్రమాణము ధృవపఱుచుచున్నది.

కొంతమంది సంస్కృతకవులు యీ స్వామిని గూర్చియు యీ ధాన్యవాటికాపురమును గురించియు, వారణాశీ క్షేత్రముతో పోల్చి అమరేశ్వరుఁడె విశ్వనాథుఁడనియు, ధాన్యవాటి కాపురము "కాశి" యనియు, కృష్ణానదియే "గంగా" నది యని

"అమరేశోహి విశ్వేశస్సా కాశీ ధాన్యవాటికా
కృష్ణవేణ్యేవ సా గంగా సత్యమేవ ననంశయః"

అని వర్ణించిరి. మఱికొందఱీ లింగముయొక్క యౌన్నత్యమును, శ్వేతవర్ణమును, వర్తులత్వమును గురించి యిట్లు ఉత్ప్రేక్షించిరి.

"స్తంభో బ్రహ్మాండగేహేకిము విరచితో నిస్తులో నైవ మాతుం
దండో ద్యావాపృథివ్యోః కిముబుధవిహితో నైవ చాద్యంతశూన్యః
ధారాముందాకినీకిం పతతిహిసభసానస్ర వత్యేవ నిత్యమ్
నో! నో! జ్ఞాతం! సుధీనాముకృత మితి జనైర్మన్యతె క్రౌంచనాథః"

అనగా యీ లింగము సకలబ్రహ్మాండమను యింటికి మధ్యస్తంభముగా బ్రహ్మచే నిర్మింపబడెనా? ఇది దేనికిని యంటలేదు. లేక భూమ్యాకాశములను కొలుచుటకు మానదండమా? కాదు. దీని కాద్యంతములు లేవు కనుక. లేక శుద్ధమైన ఆకాశ గంగ పై నుండి ధార గా పడుచున్నదా? లేదు. నిత్యము ప్రవహించుట లేదు. కనుక యిది జ్ఞానుల నుద్ధరించుటకు నవతరించిన "క్రౌంచనాథుఁడు" కాని మఱొండు కాదు. అని అర్థమును చెప్పిరి.

అమరావతి—బౌద్ధయుగము

క్రీస్తుపూర్వము ఆరవశతాబ్దములో "హిందు" సంఘము నందు మతవిషయములను గూర్చి అశాంతి ప్రబలెను. ఈ యశాంతిని పోగొట్టుటకు "వర్ధమాన వీరుఁడు" "గౌతమ బుద్ధుఁడు" అను యిరువురు మహనీయు లవతరించిరి. వీరిలో మహావీరుఁడు జైనమతమును, గౌతముఁడు బౌద్ధమతమును బోధించిరి. మహావీరుడు "వైశాలీ" నగర సమీపమున "కుండ" గ్రామమున జన్మించెను. ఇతని తండ్రి "సిద్ధార్థుఁడు." తల్లి "త్రిశలా" దేవి. క్షత్రియ కులస్థుఁడు. బాల్యమున సకల విద్యల నభ్యసించి "యశోద" యను కన్యను వివాహమాడి తరువాత సన్యాసి యయ్యెను. ఇతను యింద్రియములను జయించిన వాడగుటచే "జినుఁడ"ని పేర్వడసెను. ఇతను క్రీ॥పూ॥ 618 సం॥రములో జన్మించి, క్రీ॥పూ॥ 516 లో మరణించెను. వీరు బోధించిన సిద్ధాంతములలో "అహింస" ప్రధానమైనది. వీరితోఁ బాటు గౌతముఁడు నేపాళ దేశములో "కపిలవస్తు" నగరమున క్రీ॥పూ॥ 623 సం॥రములో శాక్యవంశములో "శుద్ధోదను"నకు, "మాయాదేవి" కిని జన్మించెను. వీరు 16 వ సంవత్సరమున "యశోధర" యను యామెను వివాహమాడి ఆమెయందు "రాహులుఁడ"ను పుత్రుని గనెను. ఇతఁడు ప్రపంచములోని మానవుల కష్టములనుగూర్చి విషాదము నందెను. "వృద్ధత్వము, రోగము, మృత్యువు"లను గురించి సదా తలపోయుచు, 29 వ యేట సన్యాసియై, "గయ"కుఁ బోయి యచ్చట నున్న "వటవృక్ష" చ్ఛాయనుఁ గూర్చుండి, దివ్యజ్ఞానముకొరకు ధ్యానించి యారేండ్లు తపస్సు చేసెను. అప్పటి కతనికి జ్ఞానోదయమయ్యెను. అప్పటినుండి యతఁడు "బుద్ధుడని" పిలువఁబడెను. ప్రజలకు తన ధర్మములను బోధించుటకై కాశి, మగధ, కోసల దేశములందు సంచార మొనర్చి క్రీ.పూ. 543 సం॥రములో దేహమును చాలించెను. గౌతమ బుద్ధుని యనంతరము, బౌద్ధమతమునకు రాజాదరణము మెండయ్యెను. హిందుదేశ మంతటను వ్యాపించెను. అశోకుని కాలమున విదేశములకునూడ వ్యాపించెను. చివరకు అశోకుడు బౌద్ధమతమును స్వీకరించి బౌద్ధమత గురువగు "ఉపగుప్తుని"తో క్షేత్రములన్నింటిని సందర్శించెను. అప్పుడే ప్రధానధర్మములను ఱాతిపలకలపై చెక్కించెను. ప్రచారకులను యేర్పాటు చేసెను. బౌద్ధసన్యాసులుండుటకు పర్వతములలో గుహలను మంటపములను తొలిపించెను. "స్థాంచి" "శ్రీశైలము" మున్నగు చోట్ల స్కంధావారములను నిర్మింపఁజేసెను. అప్పుడె కృష్ణామండలములోని, ఘంటసాల, గుడివాడ, గుంటూరు మండలమున "ఉండవల్లి" "భట్టిప్రోలు" మున్నగు చోట్ల కొన్ని స్తూపములు నిర్మింపఁబడినవి.

శాతవాహనులు బ్రాహ్మణులు. వీరు పరమతసహనము కలవారు కనుక బౌద్ధమతమునుకూడ వీరంగీకరించి తగు పోషణ మొనర్చిరి. బౌద్ధులు యీ క్షేత్రమును కేంద్రముగా నేర్పరచుకొని దక్షిణభారత మంతయు ప్రచారమునునల్పిరి. నానాటికి బౌద్ధులప్రభ హెచ్చుకాఁజొచ్చెను. వారు బుద్ధుని పేర నిచ్చటొక గొప్ప స్తూపమును నిర్మించిరి. దీని శిల్ప చాతుర్యము అతులితము. మరియు నిచ్చట పెక్కు సంఘారామములను నిర్మించుకొనిరి. వీరొక గొప్ప విద్యాపీఠమును, (విశ్వవిద్యాలయమును) కూడ స్థాపించిరి.

వానికి "ధనదపుర విద్యాపీఠమ"ని పేరు. ఇది దేశదేశము లందును కీర్తివహించినది. ఇందు అరువదినాలుగు కళలు నేర్పబడుచుండెను. ఇంతవరకేల—యిది సమస్త కళలకు పుట్టినిల్లుగా పరిగ్రహింపఁబడెను. అప్పటికి యమరావతి పన్నెండు చదరపుమైళ్ల పట్టణముగా నుండెడిది. ఈ మహా పట్టణమున జనసంఖ్య ముప్పది లక్షలపైన యుండయున్నట్లును, ఈ పట్టణమునకు మధ్యభాగమున కృష్ణానది ప్రవహించుచున్నట్లును, యీ నగరము సమస్త సంపదలతో తులతూగు చుండెడిదనియు, నీ పట్టణమునఁగల విద్యాలయములో అకాలమున అరువేలమంది విద్యార్థులుండి సమస్త కళల నభ్యసించినట్లును, రెండువేలమంది ఉపాధ్యాయులు బోధించుచున్నట్లును, వీరుకాక మరి అరువేల మంది బౌద్ధమత ప్రచారకులుకూడ నిందే యుండెడివారనియు చరిత్రసాధనములవలన తెలియుచున్నది. రెండియు నీ విశ్వవిద్యాలయమునందు భారతీయులేగాక, చీనా, టిబెట్టు, బర్మా, సయాం, సింహళము, జపాను మున్నగు విదేశస్థులుకూడ వచ్చి సమస్త శాస్త్రములందును, లలిత కళలయందును, శిక్షితులైరి. ఉత్తరభారత దేశమున, తక్షశిల, నలందా విద్యాపీఠములవలె, దక్షిణ భారతమున నీ విద్యాపీఠము పేరుఁగాంచినది. ఇందు సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడైన "సిద్ధనాగార్జునాచార్యుఁడు" ప్రధానాచార్యుఁడు. ఇతనిపేర నీ మండలమున నొక "కొండ" కూడ కలదు. ఇతని కాలమునకూడ నిచ్చట అఖండ శిల్పకళాసృష్టి జరిగినది. దానికి గాంధర్వ శిల్పమనిపేరు.

దీనికి నాగార్జునుఁడు చుట్టుప్రాకారమును కట్టించెను. ఇచ్చట స్తూపమును త్రవ్వించినప్పుడొక "యెముక" (Bone) దొరికెనట. అది బుద్ధదేవునిదని యెంచి బౌద్ధులు "సారనాథము"నకుం గొనిపోయి, "మూలగంధకుటీ విహారము" నందుంచి పూజించుచున్నారు. ఇచ్చట అశోకుఁడుకూడ కొన్ని కట్టడములను కట్టించెను. కాని శాసన నిదర్శనము లేమియులేవు. స్తూపమునందలి ప్రతిభాగము దేనికో చిహ్నమని బౌద్ధుల భావమట. ఇచ్చట రాతిఫలకముపై మూడుఁ "ఛత్రములు" కలవు. ఇవి దేవమానవ నిర్వాణపద చిహ్నమట. అసలు స్తూపమే "మేరువు"కు చిహ్నమట.

ఈ అమరావతి స్తూపము B. C. 200 నాటిదనియు నాగార్జునుని సుహృల్లేఖయందు వివరింపబడిన దానపతి అయన మిత్రుఁడగు, ఆంధ్రరాజైన వశిష్ఠపుత్ర శాతవాహనుని మనుమని పుత్రుడని పెక్కురు అభిప్రాయపడిరి. ఈ స్తూపమును నాలుగుసారులు నిర్మించినట్టు ప్రతీతి.

బౌద్ధులకాలములో యీ అమరేశ్వరుని "అవలోకితేశ్వరుఁడ"నియు, అమ్మవారిని "తారాదేవి" యనియు కొలుచుచుండెడివారు. ఇదిపరమ రహస్యము. అనేక బౌద్ధ చిహ్నములు, ధర్మచక్రములు మున్నగునవి కల ఆరామమునకు "దీపాల దిన్నె" యని పేరు. ఇది అమరావతి లోనే యొకభాగము. ఇచ్చట దొరికిన బహు శిల్పములు విగ్రహములు మదరాసు మున్నగు పట్టణములకుఁ గొనిపోయి దొరతనమువారు వస్తుప్రదర్శన శాఖలలో పదిలపరిపించిరి. కాక అనేక ప్రాచీన శిల్పములు పాలరాతితో చెక్కఁబడినవి యిప్పుడు గవర్నమెంటువారు నొక వస్తు ప్రదర్శనశాలను ఆ "దీపాల దిన్నె" స్థానమునందే నిర్మించి అందు జాగ్రత్త పెట్టించిరి. ఆ శిల్పములు కొన్ని లండను పట్టణమునకు కూడఁ గొనిపోయిరి.

ఆంధ్రరాజులు - అమరావతి

చంద్రగుప్తుడు క్రీ. పూ. 322 సం॥రములో మౌర్య రాజ్యమును స్థాపించెను. ఇతఁడు జైనమతావలంబకుఁడు. మగధ సామ్రాజ్యమునకు పాటలీ పుత్రము రాజధాని. ఇతని కుమారుఁడు బింబిసారుఁడు. బింబిసారుని కుమారుఁడు అశోకచక్రవర్తి. ఇతఁడు బౌద్ధమతమును ఆదరించెను. అతఁడే అమరావతిలో స్తూపమును కట్టించెను. మౌర్యరాజ్యము క్షీణింపగనే ఆంధ్రులు ప్రబలులైరి. ఆంధ్రులకు ప్రథమ చక్రవర్తి శ్రీ ముఖశాతకర్ణి. ఇతఁడు శ్రీకాకుళమును రాజధానిగా చేసుకొని పాలించెను. (ఇది కృష్ణామండలమున చల్లపల్లి జమీనులో కలదు) వీరి వంశమునకు "శాతవాహను"లనిపేరు. శాతవాహన వంశములో "గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి" కడుసమర్థుఁడు. ఇతఁడు క్రీ.శ. 90 మొదలు 120 సం॥రము వరకు ఆంధ్రరాజ్యమును పాలించెను. ఇతని కాలములోనే "అమరావతి"లో పెద్దకోటను కట్టించి రాజధానిగా చేసుకొనెను. దానికే "ధాన్యకటకమ"ని పేరు. ధాన్యకటకమునకు "ధనకటకము, ధనదపురము, ధాన్యవతి పురము, ధాన్యాంకపుర" మని పేర్లు. ఇది యిప్పుడు శిథిలమై "అమరావతికి" అరమైలు దూరములో పశ్చిమముగా నున్నది. "వశిష్ఠపుత్రపులుమాలి" తరువాత ఆంధ్ర రాజులలో కడపటి వాడును ప్రసిద్ధిఁగాంచినవాడును "యజ్ఞశ్రీ". ఇతనికి గొప్ప నౌకాదళముకూడ యుండెడిది. ఇట్లు ఆంధ్ర రాజులు దక్షిణమున తంజావూరు పర్యంతము విశాల సామ్రాజ్యమును స్థాపించి నాలుగువందల సంవత్సరములు పాలించిరి. ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యమునకు "అమరావతి"యు తరువాత ఏలూరు సామీప్యమునయున్న "పెదవేగి"యు, కొంతకాలము "రెండులూరు"ను రాజధానులుగ నుండెను. వీరికాలమున అమరేశ్వరుని యాలయము పునరుద్ధరింపఁబడెను.

ఆలయ నిర్మాణము - పరివార దేవతలు

శ్రీ స్వామివారి దేవాలయమునకు చుట్టు 3 ప్రాకారములు కలవు. ఆలయము ప్రాఙ్ముఖము, గోపురము దక్షిణాభి ముఖముగా నున్నది. ఈ గోపురమునకు అయిదంతస్థులు కలవు. గర్భాలయము 3 అంతస్థుల మేడ. దానిపైన విమానము "ఇది చతురంగకోల" విమానము. ఇట్టిది ప్రాగ్దేశమున జగన్నాథ (పూరి) క్షేత్రమునందును, దక్షిణ దేశమున "తిరుమల్లవాలి" క్షేత్రములోను కలవు. అమరేశ్వరునికి వామభాగమున "శ్రీ బాలచాముండీ" దేవియు, (చూ॥ ముఖచిత్రము.) దక్షిణపార్శ్వమున భద్రకాళి వీరభద్రులును కలరు. గర్భాలయమునకు ఉత్తరభాగమున మేడపైననే "శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారు" ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండిరి. వీరు క్షేత్రపాలకులు. ఈ గోపాలమూర్తి అత్యంత భువనమోహనమూర్తి. అంతరాళికమున రెండు నందులు కలవు. భోగమంటపములో శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయుఁడుగారి లోహవిగ్రహమొండుకలదు. ఆ విగ్రహ మిప్పటికిని సజీవప్రతిమవలె కన్పట్టుచున్నది. ఆలయమునకు ప్రథమావరణములో తూర్పున మహిషాసురమర్దని, ఆగ్నేయమున వీరభద్రుఁడు, నైరుతిమూల

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - క్షేత్రపాలకుడు

ప్రణవేశ్వరుఁడు, పశ్చిమదిశను "జ్వాలాముఖీదేవి" వాయవ్యభాగమున అగస్త్యేశ్వరుఁడు, ఉత్తరపు దిక్కునందు పార్థివేశ్వరుఁడు, ఈశాన్యభాగమున సోమేశ్వరుడు ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండిరి. ద్వితీయావరణమున మేడపైన నలుదిక్కులను నాలుగు యీశ్వరాలయములు కలవు. అందు ఆగ్నేయ మూలను "చండీశ్వరుఁడు" నైరుతి మూలను "కాళహస్తీశ్వరుఁడు వాయవ్య దిశను "మల్లేశ్వరుఁడు, యీశాన్య దిశను విశ్వేశ్వరుఁడు స్థాపింపఁబడియుండిరి. ఈశాన్య మూలను క్రింది యావరణములో నొక్క గొప్ప ఆంజనేయ విగ్రహముండెను. ఆలయమునకు దక్షిణముగా ప్రథమావరణములోనే యొక చిన్నమంటపము కలదు. అందు కొన్ని శిలాశాసనముల ఫలకములు కలవు. ఈ మంటపముననే శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుఁడుగారు బంగారుతో తులాభారమును తూగిరి. ఆలయమునకు దక్షిణోత్తర మంటప స్తంభములమీద కొన్ని శిలాశాసనములు కలవు. 6 శిలాశాసన ఫలకములు భోగమంటపమున పదిలపరుప బడినవి. ఆగ్నేయమూలను పెద్ద కల్యాణమంటపమును, గోపురము బయటను గొప్ప రథశాలయు కలదు.

దానములు - శిలాశాసనములు

"స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౦౧౧ అగు నేటి విషువ సంక్రాంతి" అని ప్రారంభించి "కొమ్మునాయకుండు శ్రీమదమరేశ్వర మహాదేవరకు నఖండవర్తి దీపమునకిచ్చిన గొఱియలు ౫౫ నిత్యము మానెండు నెయ్యిపోయుంగలవాండు" అని క్రీ. శ. 1089 సం॥రములో కొమ్మునాయకుని శాసన మొకటి కలదు. శా. శ. ౧౧౧౧ క్రీ శ. 1189 సం॥రములో "కోటకేతరాజు" యీ ధరణి కోటను రాజధానిగా చేసుకుని రాజ్యపాలన మొనర్చిరి. వారి శాసనము **At the entrance to the main shrine pillar to the right.** అనువానిలో మూడువైపుల కలదు. 159 పంక్తులు చెక్కించెను. ఇందు "స్వస్తిచతుస్సముద్ర ముద్రిత నిఖిల వసుంధరా పరిపాలక శ్రీమత్త్రిణయన పల్లవ ప్రసాదాసాదిత కృష్ణవేణ్ణానదీ దక్షిణ షట్సహస్రావనీ వల్లభ భయలోభదుర్లభ చోడచాళుక్య సామంత మదానేక సమ్మగేంద్ర విభవామరేంద్ర శ్రీమదమరేశ్వరదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధక, పరబలసాధక, శ్రీ ధాన్యకటక పుర వరాధీశ్వర, ప్రతాప లంకేశ్వర, గండరగండ గండభేరుండ భగమెచ్చుగండ నన్నిమాతాణ్ణంత నామాది సమస్త ప్రశస్త సహితుండైన శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కోటకేత మహారాజు మహదేవులు, 106 భోగపు స్త్రీలు "కనవాసాని" శ్రీ మదమరేశ్వర మహాదేవరకు అఖండ వర్తిఁకి నిచ్చిన ఇన్నయొడ్లు ౫౫ వీనింజేకొని" అని కలదు. 126 పంక్తిలో

యీ కోటకేతరాజు ముక్కంటి కాడ్వెట్టి తొల్లి - సప్తగ్రామములను విచ్చిన్నమైనవానిం ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి" అని వ్రాయించెను. 142 పంక్తిలో భోగపు స్త్రీలు. "చోడమదేవి శ్రీమదమరేశ్వర మహాదేవరకు ఆ చంద్రార్కముగా ౨౨ ఇన్ని యెడ్ల నొసగినట్లు కలదు. ఇది యిండియన్ ఇన్స్క్రిప్షన్సు 6 వాల్యూములో నె 228 రుగా ప్రకటింపఁబడినది. 1897 సం॥రములో నె 261 రుగా ఆర్క్యలాజికల్ రిపోర్టు చేయుబడినది మరియూ 215 మొదలు 248 నెంబర్లువరకు ముప్పదిమూడు శాసనములు ప్రకటింపబడియున్నవి. ఇవ్వి అన్నియు ఆర్క్యలాజికల్ డిపార్టుమెంటు వారిచే 1897 సం॥రములో 272 నెంబరు వరకూ రిపోర్టు చేయుబడియున్నవి. ఇందు ముఖ్యమైన వాటిని కొన్నింటి నిట యుదహరింతును. ఇందు నె 216రు శాసనము "ఇష్టకామేశ్వరస్వామి" కిచ్చినట్లును, 218 లో "చాగిదోరభూపతి" "కమలేశ్వరున"కు యిచ్చినట్లును కలదు. ఈ రెండు దేవాలయములు యిప్పుడు కానవచ్చుట లేదు. విశ్వకర్మ వంశోద్భవులు. "పంచాననంవారు" మరి కొన్ని దానములనిచ్చిరి. నె 221 రు శాసనము "వాగిగను వయ్య మహారాజు" యిచ్చెను. "అనవేమారెడ్డి శకవత్సరములు 12 8 3 లో క్రి. శ. 1361 లో "భక్త్యా సంపూజిత స్తేన నవేవై రమరేశ్వరః" అనియు "అమరేశ్వరదేవ శ్రీచరణ సరసీరుహవత్త పంచారామంబులకుం బ్రథమారామంబైన అమరారామంబును శ్రీ ధాన్యవాటీ పురంబునకు నధీశ్వరుండైన అమరేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు ఆ చంద్రార్కముగా నమర్పించిరి." అని యున్నది. ఇది (A. R. 259 of 1897 లో) 148 పంక్తులు వ్రాయించిరి. కనుక దీనికి "ధాన్యవాటి" పురమని శాసనములందు పేర్కొనిరి.

No 248. A. R. 272. of 1897.

శుభమస్తు శ్రీ కృష్ణదేవ మహరాయుల శాసనము 75 పంక్తులు కలదు. "స్వస్తిశ్రీ శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర" అని ప్రారంభించి "జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౩౭ నేటి యువసంవత్సర అషాఢ బ ౧౨ భానువారమునను కృష్ణవేణీ నదీతీరమునందు అమరేశ్వరదేవుని సన్నిధిని తులాపురుష మహాదానం శేయ నవధరించి తమ దేవులు చిన్నాదేవమ్మ చేతను రత్నధేను మహాదానమున్ను, తిరుమలదేవి అమ్మ వారిచేతను సప్తసాగర మహాదానమున్నూ సేయించ నవధరించి" అని అనేక గ్రామములను బ్రాహ్మణులకు దానమిచ్చినట్లు కన్పట్టుచున్నది. తమ తల్లి నాగాదేవమ్మ పుణ్యముగాను అమరేశ్వర దేవునికి నైవేద్య మహాపూజల కనేక మాన్యములనిప్పించినట్లును కలదు.

నె 225 రు శాసనములోని గ్రామములును భూములును పూజారుల కిచ్చినట్లు కలదు. ఇది శకవర్షములు ౧౨౧౦లో నున్నది.—ఇంకను హంద్రికె పెద్దప్పంగారి శాసనమొకటి కలదు. ఇది శకవర్షంబులు ౧౫౪౮ క్రీ॥శ 1626 లో "స్వస్తిశ్రీ మద్భువి గురుభక్తి పరాయణ ఏకవాక్య ప్రతిష్టాపనాచార్య! అనవరత భూసురాశీర్వాద సంపన్న చతుర్వేద పారాయణ, శ్రీ అమరేశ్వర వరప్రసిద్ధ భారద్వాజ గోత్ర పవిత్ర కొనయ గర్భపరిపూర్ణ, నరసమాంబ ప్రియ కుమారులైన హంద్రిక, వంశోద్ధారకులైన పెద్దప్పంగారును వీరి దేవులవారు గౌరీ వరప్రసాదకులగు కొండాయమ్మ, వెంకాయమ్మ వీరు జజ్జూరునుండి వచ్చి శాశ్వత మగునని ఈశ్వరాజ్ఞచే శా॥శ॥ ౧౫౪౮ అగునేటి అక్షయ సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౦ లు ఆదివారమునాడు ధరణికోట శ్రీ అమరేశ్వర లింగమును మూడో ప్రతిష్ఠ చేసెను" అని కలదు. అందు క్రింద యీ పద్యమున్ను చెక్కఁబడియున్నది.

ఉ॥ ఇంద్రుడు ధాన్యవాటి నమృ - తేశుఁ బ్రతిష్ఠ యొనర్చె పంటరె
ఢ్డీంద్రుడు అన్నవేమ ధరణీశుఁడు చేసె పునః ప్రతిష్ఠ ఆ
చంద్రదినేంద్ర తారకము - శాశ్వత మౌనని యీశ్వరాజ్ఞచే
హంద్రిక పెద్దమంత్రి సుగుణాంబుధి నిల్పెను సుప్రతిష్ఠయున్ ॥

ఆలయము ముందున్న శిల్పము - (కాళియమర్దనుడు)

కృష్ణానదీ తటమునుండి - ఆలయ దృశ్యము

ఇందువలన మొదట దేవేంద్రుడును, తరువాత "అనవేమ భూపాలుండును, మూడవసారి "హంద్రిక పెద్ద మంత్రియు ప్రతిష్ఠించినట్లుస్పష్టమగుచున్నది. ప్రతిష్ఠ చేసిన కాలమును చం॥ వరవసు వేదబాణ శశివర్తితమౌ శక వత్సరంబులన్

అరయగ యక్షయాబ్దమున - హంద్రిక కొనయ పెద్ద
మంత్రి, యి
ద్ధర రవిచంద్ర తారకము - దన్నుల కోట మరేశలింగమున్
స్థిర తర భక్తితోడుత ప్ర - తిష్ఠ యొనర్చెను పుణ్య
శాలియై."

దీనినే సంస్కృతములో కూడ

"శాకాబ్దె వసువేద బాణ పృధివీ సంఖ్యేక్షయే వత్సరే
మాసె శ్రావణికె సితేగ్రహపతెర్వారె దశమ్యాంతి థౌ
శ్రీమాన్ హంద్రిక పెద్ద యాఖ్య విభునా శ్రీ ధాన్యవాటీ
పురె
సంస్థాప్యోహ్య మరేశ్వరో విజయతే సాస్వె గృహె
శంకరే"

శ్రీ అమరేశ్వరునికి రాబడిన కానుకలున్నూ, క్షేత్రాల వల్ల వచ్చిన ఫలమున్నూ కలసి మూడు పాళ్లును పూజార్లకు యెనిమిది యిళ్ల భాగాలకు పాళ్లు పెట్టిరి. స్వామికి యిచ్చిన ఆవుల నెయ్యి ఉపారాధనలకు, ఆవుల కోడెలు స్వామికి క్షేత్రాలు దున్నను, అమరేశ్వరాలయములోను కాపురాలుండి గుడికి వచ్చువందుసాని ధారణవారి వదుకపాలు, మేళగాండ్లకు, కరణాలకువీసంపాలున్ను గుడి కాచే బచ్చుకు అరవీసం—రికి చిరుకపాలు" అని శాసనములో కలదు. ఇందువలన యీ పెద్దన మంత్రి ప్రతిష్ఠ చేసిన కాలము శకవర్షములు 1648 అని తెలుచున్నది. దీనికి సరియైన అక్షయ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ దశమి ఆదివారమునాడు ప్రతిష్ఠించెను. శాసనస్థములైన మిగతా హంకములు స్పష్టముగా తెలియుచునే యున్నవి.

శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుగారు

వీరు చింతపల్లి జమీందారులు. తరువాత వీరు అమరావతికిం జేరి పట్టణమును అభివృద్ధి చేయించి, వైశ్యులను పిలిపించి, వీధులను తీర్చి దిద్దించి, అమరేశ్వరుని దేవాలయమునకు దక్షిణమున 5 అంతస్థుల గోపురమును కట్టించిరి. మరియు నిత్యభోగములకు కట్టడులు చేయించి, శిల్పముతో కూడుకొన్న పెద్ద రథమును వాహనములున్నూ చేయించి ప్రాకార మంటపాదులను కట్టించి ఆలయ విమానముపై బంగారు శిఖరముల నెత్తించి యనేక ధర్మములను

చేయించిరి. వీరికి కలియుగ దేవేంద్రుడని బిరుదు కలదు. వీరు అమరావతిని అమరావతిగను, వైకుంఠపురమును వైకుంఠపురముగా చేయవలెనని సంకల్పించి స్వర్ణధ్వజ శిఖర ప్రతిష్ఠాదులను చేయించిరి. వీరు క్రీ॥శ 1783 సం॥ రమునుండి పరిపాలించిరి. వీరు కట్టించిన కట్టడములలో "మంగళగిరి" లక్ష్మీ నృసింహస్వామివారి యెదుట నున్న పెద్ద గోపురము ప్రసిద్ధమైనది.

శ్రీ స్వామివారికి అమూల్యములైన యనేక రత్నాభరణములున్నూ, అన్ని వాహనములున్నూ కలవు.

అర్చన - సాంప్రదాయము

అదివరకు యీ దేవాలయము ఆదిశైవ సంప్రదాయము గానే, వీరశైవ సాంప్రదాయముగానో పూజింపబడు చుండెడిదట. ముక్కంటి రుద్రుని కాలములో అష్టశివ క్షేత్రములందు వైదిక బ్రాహ్మణులను పిలిపించి పండితులకు శివదీక్షనిప్పించి అర్చకులనుగా యేర్పాటు చేసినప్పుడు పంచారామక్షేత్రములందు వెలనాటి యర్చకులను నియమించినట్లు "పంచారామేషు కేషాంచిత్ బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనాం" అను ముక్కంటి రుద్రభూపతి శాసనస్థ శ్లోకమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇప్పుడు వెలనాటి అర్చకులచేతనే వేదాగమప్రకారము నిత్యార్చనాదులు ఉత్సవములు జరుగుచున్నవి. "అన్నింటికంటె పురాతనమైన శాసనములో" అస్తి శ్రీ ధాన్య కటకపురం సురపురాత్పరమ్. యత్రామరేశ్వర శ్శంభురమరేశ్వర పూజితః" అని యుండుటచే క్రీస్తు వెనుక 1182 సంవత్సరములో నిక్కడ ధరణికోట వ్యవహారమున్నట్లు తెలియుచున్నది.

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(భాద్రపదమాసము సంచిక)

28-8-57 భాద్రపద శుక్ల 3 తదియా బుధవారం ౧౦-౩౯ (10-39 గం॥లు) వరకు. తరవాతను చతుర్థీతిథి- వినాయక చతుర్థి.

29-8-57 భాద్రపద శుక్ల ౪ చతుర్థీ గురువారం. ౮-౨౭ (8-27-గం॥లు) వరకు. తరవాత పంచమీ తిథి. ఋషి పంచమి.

4-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౧ ఏకాదశీ బుధవారం. మత్త్రయైకాదశీ.

7-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౪ చతుర్దశీ శనివారం. అనంతవ్రతము.

9-9-57 భాద్రపద శుక్ల ౧౫ పౌర్ణమీ- ౯-౨౫ (9-25-గం॥లు) తరువాతను ౧ పాడ్యమీ తిథి. మహాలయపక్ష ప్రారంభము

16-9-57 భాద్రపద బహుళ ౭ సప్తమి సోమవారం- రాత్రి కన్యాసంక్రమణ ప్రవేశము- మధ్యాహ్నమునకు పూర్వకాలము పుణ్యకాలము-

20-9-57 భాద్రపద బహుళ ౧౧ ఏకాదశీ శుక్రవారం- మత్త్రయైకాదశీ-

23-9-57 భాద్రపద బహుళ 30 అమావాస్యా సోమవారం- మహాలయామావాస్యా- అమావాస్యా సోమవార వ్రతముకూడ-

విశేషపూజలు - ఉత్సవములు

(1957 ఏప్రిల్ సంచిక తరువాయి)

మార్గశీర్షమాసము :-వేదాంగజ్యోతిష రీత్యా మృగశీర్ష నక్షత్ర మొకప్పుడు నక్షత్ర పరిసంఖ్యానమునందు ప్రాథమ్యము వహించినట్లు తెలియుటచే వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రసంహితలందు చెప్పబడెడి కాలవిశేషము మార్గశీర్షమాసమందు మొదలు చేయబడుచున్నది. ఇట్లే శ్రీ భగవద్గీతయందును 'మాసానాం మార్గశీర్షోఽహం' అని శ్రీ కృష్ణ పరమాత్మచే విభూతియోగ ప్రశంసయందు మాసములకు మార్గశీర్ష ముత్తమమని చెప్పబడియున్నది.

'మార్గశిరశుద్ధ ద్వాదశీముద్దిశ్య ఏకాదశ్యాం ఆచార్యో యజమానశ్చ త్రిషవణస్నానం కృత్వా ఆచమ్య సంధ్యాముపాస్య దేవాదీనద్భిస్తర్పయిత్వా బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా ఆలయ మావిశ్య ప్రదక్షిణం ప్రణామంచ కృత్వా దేవాభిముఖమాసీనో ధ్యాయన్నష్టాక్షరీమన్త్రం యథోక్త విధినా అన్యామృచం వైష్ణవం యథాకామం జప్త్వా వేదాధ్యయనం చకారయేత్. అథవా వైష్ణవీం కథాంవా శ్రావయేత్. మధ్యాహ్నే సాయేచస్నానాదీని కృత్వా రాత్రౌ సర్వభోగ రహితస్సన్ దేవం ధ్యాయన్నాసీత, శయీతవా. ద్వాదశ్యాం ప్రభాతే స్నాత్వా దేవేశస్య మహతీం పూజాం కృత్వా గౌల్యం హవిర్నివేద్య పానీయాచమన ముఖవాసం దత్వా ఆచార్యో హస్తాభ్యాం పుష్పమాదాయ 'సహస్రశీర్ష మేకాక్షరం వైష్ణవం విష్ణుసూక్తం పురుషసూక్తం చ జప్త్వా ప్రతి మన్త్రం పుష్పాంజలిం బహుశో దద్యాత్. తథైవార్చకాః పరిచారకాశ్చ దక్షిణపశ్చిమోత్తరేషు స్థిత్వా పుష్పాంజలిందద్యుః. తత్కాలే చతుర్దిక్షు వేదానధ్యాపయేత్. యజమానో నృత్తగేయ వాద్యైః వినోదం కారయిత్వా స్తోత్రైః జయశబ్దైశ్చ సంస్తూయ ఆచార్యాయ దక్షిణాం దత్వా వైష్ణవాన్ సంపూజ్య అశ్నీయాత్. అస్మిన్కాలే నిత్యం గౌల్యం హవిర్నివేదయేదితి కేచిత్, ఏతేన సంవత్సరే యన్న్యూనం తత్సర్వం పూర్ణంస్యాత్ సంవత్సరార్చన ఫలం లభేత్' (మరీచి విమానార్చన కల్పం ౪౮ వ పటలం).

(మార్గశిరమాసమున శుక్లపక్షమందు వచ్చెడి ద్వాదశి తిథి ఈ యుత్సవమునకు ఉచితమైనది. ద్వాదశినాటి ఉత్సవము నుద్దేశించి ముందునాడు ఏకాదశి తిథియందు ఆచార్యులు యజమానునితో కూడి త్రిషవణస్నానము (అనగా ఉదయమధ్యాహ్న సాయంకాలములను మూడు వేళలందును) చేసిన వారలై ఆచమనము సంధ్యావందనము దేవర్షి పితృతర్పణములు బ్రహ్మయజ్ఞము చేసికొని శ్రీ స్వామివార్ల ఆలయమునకు వచ్చి విమాన ప్రదక్షిణము ప్రణామములను గావించి భగవానున కభిముఖముగ గూర్చుండి భగవద్ధ్యాన తత్పరతతో అష్టాక్షర మహామంత్రమును జపించి యథోక్తవిధిగా ఇతరములగు వైష్ణవమంత్రములను అధ్యయనము చేయుచు వేదాధ్యయనమును చేయవలయును. అంతటి పూర్ణాధ్యయనము జేయ నవకాశము లేనంతట భగవత్కథలను పారాయణము చేయవలయును. అట్లే మధ్యాహ్నసమయమునను సాయం సమయమునను స్నానాది నిత్యవిధులను నిర్వర్తించుకొని ఆ రాత్రియంతయు విషయభోగములను విసర్జించి భగవద్ధ్యానమునే చేయుచు కూర్చొనవలయును. లేదా పరుండియు కాలక్షేపము చేయవచ్చును. ఆ రాత్రిని నియమబద్ధులై నడిపి మరుదినము ద్వాదశినాడు ఉదయకాలమునందే లేచి స్నానాది నిత్యకృత్యములను తీర్చికొని ఆలయమునకువచ్చి భగవానునకు విశేషపూజ గావించి గుడాన్నమును నివేదనముచేసి పానీయాచమన ముఖవాస పూర్వకములగు నుపచారములను సమర్పించి ఆచార్యులు తన రెండు చేతులలోను అర్చనార్హములగు పుష్పములను తులసీ పత్రములను తీసికొని 'సహస్రశీర్ష, ఏకాక్షరమంత్రములను వైష్ణవము, విష్ణుసూక్తము పురుషసూక్తములను మంత్రభాగములను జపించుచు ఒక్కొక్క మంత్రాంతము నందును పలుమారులు పుష్పాంజలిని భగవత్పాదకమలములందు సమర్పించుచు రావలెను. ఆచార్యులు, వారి వెనుకనే అర్చకులును, అర్హులగు పరిచారకులును దక్షిణ పశ్చిమోత్తర పార్శ్వములందు నిలచి పుష్పాంజలిని సమర్పించుచు రావలయును. అట్టి శుభసమయమున వేదాధ్యయన సంపన్నులగు వేదవేత్తలు నాలుగు ప్రక్కలను నిలచి వేదాధ్యయనము చేయుచుండవలయును. అట్టి సమయమున కృత కృత్యుడగు యజమానుడు విశేషములగు నృత్తగేయ వాద్యములచే భగవన్మనోల్లాసకరమగు వినోదమును చేయుచు స్తోత్రములచేతను జయశబ్దములచేతను భగవానుని స్తుతి చేయవలయును. పూజాంతమందు ఆచార్యాదులకు యథాశక్తిగ సమ్మానము దక్షిణా దానములను చేసి ఆదరించి విష్ణుభక్తులగు నభ్యాగతులను పూజించి తదీయారాధనము గావించి తాను భగవద్భాగవతశేషమును భుజించవలయును. ఈ మార్గశీర్ష మాసమున ప్రతి దినము ఉదయముననే గుడాన్నము (పొంగలి ప్రసాదము)ను భగవానునకు నివేదనము చేయించవలయునని కొందఱు పెద్దలు చెప్పుదురు. పైచెప్పిన ఈ

మాన కైంకర్య విశేషము చేయుటవలన ఆ సంవత్సర మున నితర కైంకర్యములలో ఏ న్యూనత కలిగినను అది యంతయు నా న్యూనతలేక పరిపూర్ణముగనే నెరవేరిన ఫలము కలుగగలదు. ఒక సంవత్సరము సక్రమముగ అర్చనచేసిన ఫలముకూడ సిద్ధించును).

ఈ యుత్సవమున రెండు దినముల కాలము ఆరంభావ సానముల కుపదేశింపబడినది. ద్వాదశితిథి యొక్క దినమే ఉత్సవాచరణమునకు సాక్షాత్తుగ నుద్దేశింపబడినను తత్పూర్వ దినమగు ఏకాదశి ఉత్సవాంగముగ ఆచార్య యజమానులకు వ్రతాచరణమునకై ఉద్దేశింపబడినది. ఏకాదశీ వ్రతాచరణము నిత్యమైనను ఉత్తరదిన కృత్య మందు భగవత్కైంకర్యాంగముగ విశేషనియమములతో సంధానము చేయబడినది. ఈ యుత్సవము ప్రచురముగ ననుష్ఠానమందు అన్ని దేవాలయములందును జరుపుట లేదు.

ఈ యుత్సవమును అధ్యయనోత్సవమని వ్యవహరించు టను సంప్రదాయజ్ఞులు తలచుచున్నారు. 'చతుర్దిక్షు వేదా నధ్యాపయేత్' 'అనుసరించి వచనము ఈ వ్యవహారమునకు సాధకమై యొప్పుచున్నది. ఈ సంవత్సరమున రామానుజ సంప్రదాయజ్ఞులు ఆచరణలోనికి తెచ్చిన కొన్ని సంకేతము లను వివరించుట అవసరమైయున్నది. ఆ సంకేతములు నిరాధారములును సాపాయములును అప్రయోజకములును అయినను వానిలో కొన్నిటియొక్క వ్యాప్తి బాహుల్యముగ సాగుచుండుటచే అందలి తత్త్వము తెలియవలసిన వసు టలో ఆక్షేపములేదు.

విష్ణుదేవాలయములు వైఖానసాగమరీతి ననుసరించి గాని పాంచరాత్రాగమరీతి ననుసరించిగాని పూజింపబడు చున్నవి. ఈ యాలయములు పాంచరాత్రమైనను వైఖాన సమైనను స్వతః ఉపాదేయములుకావు. వీనిలో ఏ ఒక్క పూజ కలిగిన గుడిగాని దివ్యస్థలముగా కావలెను. కేవలా గమపూజ జరుగునవి దివ్యస్థలములు కాజాలవు. ఇట్టివి ప్రాకృతస్థలము లనబడును. దివ్యస్థలములనగా రామానుజ మతమువారు ఆదరించెడి ఆళ్వార్లు ఆచార్యులునను వార లలో అందరియొక్కగాని కొందరియొక్కగాని విగ్రహ ములు ప్రతిష్ఠింపబడి వారిచే ప్రసాదింపబడిన అరవప్రబంధ ములయొక్క పాఠము (సేవాకాలము) ప్రతినిత్యము చేయ బడెడి స్థలములు. ఈ రీతిగ అరవ ప్రబంధము సేవచేయ బడెడి ఆలయములు మాత్రమే దివ్యస్థలములనబడును. ఒకప్పుడు పూర్వకాలమందు ప్రాకృతస్థలములుగ నుండి అరవ ప్రబంధసేవలేని స్థలములలో పైరీతిని విగ్రహ ప్రతిష్ఠ చేసి ప్రబంధసేవ చేయబడవచ్చును. అట్లు చేయబడిన యెడలగాని ఆ యాలయములలో రామానుజ మతావలంబు లగు శ్రీ వైష్ణవులు భగవద్దర్శనమునకు పోవుటగాని అచ్చట తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించుటగాని చేయరాదు. ఇట్లు చేయబడిన స్థలములు మాత్రమే ప్రత్యేకముగ రామా నుజ మతస్థులకేగాక త్రిమతస్థులు లేక సకల మతస్థులు తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించుటకును సేవించుటకును అర్హములగును. అట్లుకాక ప్రాకృతములుగనే లెక్క చేయబడినప్పుడు భక్తుల కెవ్వరికిగాని సేవ్యములు కాజా లవు. 'అట్లు మీరిచేసిన వారలకు సద్గతి కలుగదు.' అను నది యొక సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంతము ననుసరించి అక్క డక్కడ కొన్ని ఆలయములు సంస్కరింపబడి జరుగు చున్నవి. ఇట్టి చోటులందు కొన్నిటియందు ఈ యధ్యయ నోత్సవము ప్రకారాంతరముగ ఆచరింపబడుట కానవచ్చు చున్నది. క్రొత్తగా నిర్మింపబడే ఆలయములను దివ్యస్థల ములుగానే ప్రతిష్ఠించుటకుగాని ప్రాకృతములని సంకేతింప బడిన ప్రాచీన స్థలములను దివ్యస్థలములుగా మార్చుటకు గాని చేయవలసిన కర్మకాండకూడ ఎంతో వింతగా సమ కూర్చబడియున్నది. ఇది శాస్త్రనిబద్ధము కాకపోవుటచే ఇందలి ప్రక్రియగాని అనుచారముగాని ఏకరూపముగ నుండుటకు సాధ్యములేక ఆయా పరిసరములందలి వాతా వరణము ననుసరించి బహుముఖముగ నడవడికలో నున్నది. ఈ వివరములను వ్రాయ నారంభించినచో పరస్పర సంబంధములేక ఆయా చోటులందలి ఐతిహ్యములను పురస్కరించికొని ఒక పెద్ద గ్రంథము కాగలదు. ఆ వివ రమువలన ప్రయోజనము లేశము లేనందున విస్తరించ లేదు. ఆ మతమున మార్గశిరశుద్ధ ఏకాదశినాడు సంకల్పింప బడిన ఈ యధ్యయనోత్సవము ప్రాయికముగ ముక్కోటి ఏకాదశి దినముగ నిర్ణయించబడుచున్నది. ముక్కోటి ఏకాదశియు ప్రకృతాచరణమునుబట్టి చాంద్రమానైకాదశి కాక సౌర ధనుర్మాసమందలి శుక్లైకాదశియైనది. ధనుర్మాస మందు వచ్చెడి శుక్లైకాదశి ఒకప్పుడు చాంద్రమార్గశీర్ష మందును ఒకప్పుడు చాంద్రపుష్యమందుకూడ రావచ్చును. ధనుర్మాస శుక్లైకాదశిని అవధిగా నిర్ణయించి అంతకు ముందు పదిగాని పదకొండుగాని దినములలో ఆరంభించి ముక్కోటి నాటివరకు పది లేక పదకొండు రోజులు ద్రమిడ ప్రబంధము పారాయణము చేయబడును. ద్రమిడ ప్రబం ధము నాలుగువేల పాశురములు కలది. ఈ పది దినము లలో ముగియునట్లు చేయబడును. లేదా మూడువేల పాశురములు మాత్రమే పారాయణము కావింపబడును. ద్రమిడ ప్రబంధము ఆ సంకేత రీతిని వేదమే యగుచున్నది. ద్రమిడ ప్రబంధమునకు వేదత్వమును పెద్దలు స్థాపించి యున్నారు.

'భక్తామృతం విశ్వజనానుమోదనం
సర్వార్థదం శ్రీ శఠగోప వాఙ్మయమ్
సహస్రశాఖోపనిషత్సమాగమం
నమామ్యహం ద్రామిడ వేదసాగరమ్' అనునది శ్రీ నాథమునుల ప్రశంసా వాక్యము.

ముక్కోటి ఏకాదశిముందు దినముతో ఈ ద్రామిడ వేద పారాయణము పూర్తికాబడి ఏకాదశినాడు సంస్కృత వేదారంభము కాబడి నాటినుండి రాగల పదిదినములలో సంస్కృత వేదపారాయణమును అందుతోపాటుగ నమ్మాళ్వారుల తిరువాయ్‌మొళి పారాయణము పూర్తికావింప బడుచున్నది. ఏకాదశిముందు పదిదినముల పారాయణమునకు 'పగల్‌పత్తు' అనియు తరువాతి పదిదినములకు 'రాపత్తు' అనియు సంకేతము చేయబడి ఈ యధ్యయనోత్సవము ఆచరింపబడుట కలదు. మొత్తముపైన యథావిధిగ ఈ యుత్సవము జరుపబడవలసిన దినసంఖ్య ఇరువది దినములుగ చేయబడుచున్నది. ఇంతకాలము చేయుటకు విభవము చాలని చోటులందు యథాశక్తిగ కాలపరిమాణమును హ్రాసముచేసి ఆచరించుటయు అనుమతించబడుచున్నది. ఉత్సవ కార్యక్రమమున ఆయాస్థలములలో యేర్పడిన ప్రత్యేకములగు పురాతన చారిత్రక గాథల ననుసరించి అవాంతరములగు నెన్నియో మార్పులు తీరులు అనుష్ఠానమునందు వచ్చుచున్నవి. వాటి నన్నిటిని ఇక్కడ ఉదహరించవలసిన అవసరముగాని న్యాయముగానిలేదు గనుక ఆ అంతర భేదములను గూర్చి యెరుగగోరెడి వారలా యా ప్రదేశములకు వ్రాసి తెలిసికొనవచ్చును.

మరీచి మహర్షి శ్రీ సూక్తి ననుసరించి ఈ శుక్లైకాదశినాడు సంకల్పింపబడి ద్వాదశినాడు చేయవలసిన ఉత్సవము వేదపారాయణమును ప్రధానముగ జేసికొని 'అధ్యయనోత్సవము'గ వ్యవహరింపబడి ద్రమిడ వేదాధ్యయన సహకృతమై విస్తరింపబడిన దనుటయే అయియున్నది.

దివ్యస్థల ప్రాకృతస్థల విభాగములేక ఈ యుత్సవము శాస్త్రోదితముగ అన్ని విష్ణ్వాలయములందును నిత్యముగను నైమిత్తికముగగూడ సంకల్పించి తప్పక చేయబడ తగినదై యున్నది. దివ్యస్థలప్రాకృత స్థలాది వ్యవహారము కేవలము నిరాధారమగు సంకేతము మాత్రమే.

ఇట్లు అధ్యయనోత్సవ మధ్యభాగమున వచ్చెడి ముక్కోటి ఏకాదశిముందు దశమిరోజున స్వామివార్లకు మోహిని అలంకారమును సమర్పించుటయు తక్కిన అన్ని దినములలో భక్తుల ఇష్టానుసారముగ ఒక్కొక్కనాడు ఒక్కొక్క భగవదవతార విశేషమును సమర్పించుటయు ఆచారమునందు వచ్చుచున్నది. ఇట్లే ఏకాదశిరోజున అరుణోదయ కాలమునకు ముందుగా నిత్యారాధనము విశేషారాధనములను పూర్తిజేసికొని ఉదయకాలమునకు ఉత్తర ద్వార పర్యసనమను పేరిట భగవానుని ఆలయమునుండి గ్రామోత్సవమునకై వెలుపలికి వేంచేపు చేయుటకలదు. ఆ సమయమున నాయా యాలయపు అలవాటుల ననుసరించి శ్రీ రామానుజాచార్యులువారు ప్రసాదించిన గద్యత్రయ సంస్కృత ప్రబంధమును పారాయణము చేయుటయు కలదు. ఉత్తరద్వారమున భగవానుడు ప్రవేశించినపుడు వారిని దర్శించుట మోక్షఫలప్రదమని చెప్పుదురు. మురుడను రాక్షసుడా దినమున భగవానునిచే సంహరింపబడి అతని కోరికె ప్రకారము ఆ దినము అతని జ్ఞాపకార్థముగ పుణ్యదినముగ నగులాగున భగవానుడాతనికి వరప్రదానము చేయుటచే ఈ ఏకాదశి సర్వోత్కృష్టమైనదిగ కొన్ని గ్రంథములందు చెప్పబడుచున్నది.

ఈ యధ్యయనోత్సవమునకు 'తిరు' అను నొక్క పదమును చేర్చి 'తిరువధ్యయనోత్సవ' మని వ్యవహరించుటయు కలదు. 'తిరువధ్యయన శబ్దము' ప్రాయికముగ ప్రతి సాంవత్సరిక కృత్యమగు శ్రాద్ధమునుకూడ చెప్పుచున్నది. ఈ యుత్సవానంతరము ద్రామిడవేద ద్రష్టయగు శ్రీ నమ్మాళ్వార్లు అవతారము చాలించిన పుణ్యదినముగ కొనియాడబడుటచే 'తిరువధ్యయన' శబ్దవ్యవహారము అర్థవంతమగుచున్నది. ఈ యుత్సవమునకు పరాకాష్ఠను జెందిన యనుష్ఠానము విశేషించి శ్రీరంగ క్షేత్రమున నున్నది.

సౌరమాన రీతిని 'కార్తిక' నెలలో పూర్ణిమదినమారంభించి ముక్కోటి ఏకాదశివరకును దక్షిణదేశమందలి కొన్ని విష్ణ్వాలయములలో 'తైలకాప్పు' అను నొక సంస్కారము జరుపబడుచుండును. 'తైలకాప్పు' అనగా శ్రీస్వామివార్ల మూలవిరాట్టు విగ్రహములకు ఆభరణములు వస్త్రములు ఆయుధములు ఇతర సకల అలంకారములను తీసివేసి పునుగు తైలము, సాంబ్రాణి తైలము మొదలగు పరిమళ తైలద్రవ్యముచే నిర్వాణబింబములను లేపనము చేయుట యగును. ఈ యాచారముకూడ సార్వత్రికముగ కానవచ్చుటలేదు. 'తైలకాప్పు'కు ఆరంభావసానముల కాలావధియు ఏకరీతిగ లేదు. ప్రతివిభేదమునకును ఒక్కొక్క ఐతిహ్యము ప్రామాణ్యమును కల్పించుచుండును.

(సశేషము)

పరతారణము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య

భగవద్భక్తులయినవారు తమకు ఎన్ని కష్టాలు కలిగినా సహించి, తమపై విరోధం సాధించేవారికికూడా దయ తలచి, తమతో పాటు వారికి కూడా ఉత్తమగతులు కలిగేటట్లు చేస్తారు. ఇది వారికి స్వభావసిద్ధమైన ఉదారగుణం! ఈ అంశాన్ని మనకు సుప్రసిద్ధుడైన ఉపరిచర వసువు వృత్తాంతం స్పష్టపరుస్తూ వున్నది.

అతిప్రాచీనమైన కాలంలో ఉపరిచర వసువనే పేరు గల రాజు ఉండేవాడు. అతడు దేవాంశ సంభూతుడు. గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. అతడు విమానంలో ఆకాశంలో ఉపరి భాగంలో చరిస్తూ వుండడంవల్ల అతనికి ఈ పేరు వచ్చినదని అంటారు.

వసుచక్రవర్తి గొప్ప విష్ణుభక్తుడయినా కర్మమార్గాన్ని ఉపేక్షించలేదు. దేవతల ప్రీతికోసం అతడు యజ్ఞ యాగాములు జరిగిస్తూనే వుండేవాడు. ఒకప్పుడు అతడు పెద్ద యాగాన్ని తల పెట్టి, దానికి దేవగురువైన బృహస్పతినే అధ్వర్యునిగా ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు. మహర్షులందరూ ఆ యాగానికి ఆహ్వానింపబడ్డారు. ఈ యాగంలో మరో విశేషంకూడా ఉన్నది. అదేమిటంటే—పశు విశసనం లేక పోవడం!

సాధారణంగా అన్ని యజ్ఞాల్లోనూ, పశువులను మంత్ర పూర్వకంగా చంపి, హోమం చెయ్యడం కలదు. కాని, వసుచక్రవర్తి పశువును చంపకుండానే—అనగా—పశువుతో అవసరం లేకుండానే ఆ యాగాన్ని జరిగించ ప్రారంభించాడు. మహర్షులందరూ దీన్ని అభినందించారు. ఆరాధ్య దేవత స్వయంగా వచ్చి, హవిస్సును అందుకుని ఆ రాజునకు ఎంతో సంతృప్తి కలిగించాడు. కాని అతడు తక్కినవారి కెవ్వరికీ కానరాకుండా ఒక్క వసురాజునకు మాత్రమే కనబడ్డాడు.

ఈ సంగతి బృహస్పతి కనిపెట్టాడు. యాగం నడిపిస్తున్న తనకు కానరాకుండా ఆరాధ్యదేవత రాజునకు మాత్రం దర్శన మిచ్చి, హవిస్సు గ్రహించడంవల్ల అతనికి ఎంతో కోపం కలిగినది. మహర్షుల కెవరికైనా కనబడ్డాడేమో అని వారిని ప్రశ్నించాడు. తమ కెవ్వరికిన్నీ కానరాలేదని వారు చెప్పినారు. అందువల్ల బృహస్పతికి వసు రాజుమీద విపరీతపు కోపం వచ్చినది. అయినా—ఈ విషయంలో రాజుచేసిన తప్పు యేమిన్నీ కానబడనందున అతని నేమీ అనలేక—అతనిమీద వున్న కోపాన్ని లోలోపలే దిగమ్రింగాడు. సమయం చూచి అతడిని అణచివేద్దామనే అభిప్రాయంమాత్రం బృహస్పతి మనస్సులో బాగా నాటుకొని వున్నది.

ఒకప్పుడు ఉపరిచరవసువు ఆకాశ మార్గంలో తన విమానంమీద కూర్చుని వినోదంగా విహరిస్తూ వుండగా బృహస్పతి చూడడం సంభవించినది. అతడిని అణచి వెయ్యడానికి కూడా తగిన ఉపాయాన్ని బృహస్పతి సిద్ధంగానే వుంచుకొన్నాడు. రాజును చూడగానే బృహస్పతి, "అతన్ని క్రిందికి దిగి రావా"లని కోరాడు. వసురాజు మారుపలక్కుండా క్రిందికి వచ్చి, విమానంనుంచి దిగి, బృహస్పతికీ, అక్కడ వున్న మిగిలిన మహర్షులు మొదలైన వారికి నమస్కారంచేసి, చేతులు కట్టుకుని నిలుచున్నాడు.

అప్పుడు బృహస్పతి యిలా అన్నాడు—"ఓరాజా! నీవు సర్వసమర్థుడవు. యాగపశువుతో ప్రమేయం లేకుండా యాగాన్ని నిర్వహించి, అనన్యలభ్యమైన ఆరాధ్యదేవతా దర్శనాన్ని సంపాదించి, స్వయంగా హవిస్సు తీసుకునేటట్లు చేశావు. నిన్ను ప్రశంసించడం అసాధ్యం. అదీకాక నీవు దేవతలవలె ఆకాశంమీద స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తూ వుంటావు. ఇలా సంచరించడం ఇతరులకు సాధ్యంకాదు. మరిన్ని నీవు సకల శాస్త్రవేత్తవు. యజ్ఞ యాగాల తత్త్వం తెలిసిన వాడవు. నీవు—ఇప్పుడు వివాదగ్రస్తమైన ఒక విషయాన్ని పరిష్కరించాలి. ఆ విషయం నిర్ణయించడానికి నీకంటె సమర్థుడు కానరావడంలేదు."

బృహస్పతి యిలా అనగానే వసురాజు మనస్సులో కొంత సంతోషించాడు. బృహస్పతివంటివాడు తన్ను ప్రశంసిస్తూ వుండడంవల్ల తన పరిష్కారమే ఘనమై వుంటుందనే నమ్మకంకూడా అతనికి కలిగింది. కాని బృహస్పతి దురుద్దేశంతో ఇలా అడుగుతున్నాడని భావించ లేదు. వెంటనే వసురాజు 'ఆ సందేహ మేమిటో తెలపా' లని కోరాడు.

"యజ్ఞ విషయంలో అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. "అజైర్యష్టవ్యం" అనే విధికి "అజములనే పశువులను యాగం చెయ్యా"లని దేవతలంటున్నారు. 'అజములనే వ్రీహితో యాగం చెయ్యా'లని మునుల అభిప్రాయం. ఈ యిరుపక్షాల అభిప్రాయాలలో ఎవరిది సమంజసంగా ఉన్నదో విచారించి నిర్ణయించాలి" అని బృహస్పతి తెలియజేశాడు.

వసురాజు బాగా ఆలోచించాడు. మునులమాటా త్రోసి వెయ్యడానికి వీలులేదు. దేవతల మాటా కాదన వీలులేదు.

కాని, పరిశీలిస్తే మునులకంటే దేవతలకు కొంత గౌరవం ఇవ్వడం ధర్మం. కాబట్టి దేవతల అభిప్రాయమే సరిగా ఉన్నదని తెలియజేశాడు. ఇలా సమాధానం వస్తుందని బృహస్పతికి మొదటనే తెలుసు. ఈ సమాధానానికే అతడు ఎదురు చూస్తున్నాడుకూడా. వసురాజు ఈ విధంగా తీర్పు చెప్పగా—మునులతోపాటు బృహస్పతికి అతనిమీద విపరీతమైన కోపం కల్గింది. వెంటనే బృహస్పతి అతన్ని పాతాళ లోకంలో అసురులమధ్య నివసించేటట్లు ఘోరంగా శపించాడు. ఆ శాపప్రభావంవల్ల ఉపరిచరవసువు పాతాళానికి పోయి, రక్కసుల మధ్య నివసించవలసి వచ్చింది. కాని మహాభక్తుడైన వసురాజు సర్వదా విష్ణువునే ధ్యానిస్తూ - తాను రాక్షసులమధ్య ఉన్నట్లు భావించనైనాలేదు. ఇతడెవ్వరో - తమ విరోధియైన దేవత అనీ, తమకు ఉపద్రవం కలిగించడానికి వచ్చాడనీ చాలామంది అసురులు భావించి, ఇతన్ని అనేక విధాలుగా బాధించసాగినారు. కాని, ఇతడు వేటినీ లెక్కచెయ్యలేదు. భగవంతుని ధ్యానిస్తూ వున్నంత కాలమూ అతనికి ఎవ్వరూ ఎలాటి కష్టమూ కలగించడం సాధ్యంకాదు. అందువల్లనే వసురాజు సతతమూ హరి నామస్మరణ చేస్తూ, ఎట్టి బాధలూ లేకుండానే వుండేవాడు.

తమ ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థం కావడంచూచి రాక్షసులందరూ తమ గురువైన శుక్రాచార్యుడివద్దకు పోయి మొరపెట్టుకున్నారు. అలా మొరపెట్టుకోగా—అతడు విషయాలన్నింటినీ అవగాహన చేసుకుని అన్నాడుగదా.—"అబ్బాయిలూ! అతను భగవంతుని ధ్యానిస్తూవున్నంతకాలమూ మీరు ఎంత యత్నించినా అతనిని సాధించలేరు. అతని మనస్సును భగవంతునినుంచి మళ్లించినప్పుడే మీయత్నాలు సఫలాలు అవుతవి. అందుకోసం మీరు సర్వవిధాలా ప్రయత్నించడమే ముఖ్యకర్తవ్యం" అని.

గురువుగారిలా చెప్పగా అసురులు మారువేషాలు వేసుకుని అతనితో పరిచయం చేసుకుని, మనస్సు మార్చడానికి హితబోధలు చెయ్యసాగినారు. వాళ్లలో కొందరు బ్రాహ్మణ వేషం వేసుకుని అతనిని కలుసుకుని ఎంతో ఆప్తులయినట్లుగా నటించి యిలా అన్నారు.

"ఓ వసురాజా! నీవంటి అమాయకుడిని మేము ఎక్కడా చూడలేము. నీవు ఎప్పుడూ భగవంతుడిని ధ్యానం చేస్తూ—ఎన్నో శ్రమలు పొందుతూ వున్నావు. నీవు నమ్మిన భగవంతుడికి నీమీద ఏమాత్రమూ వాత్సల్యంగాని, దయగాని ఉన్నట్లు కానరాదు. అలా వున్నట్లయితే యీ విధంగా ఉపేక్షించి వుంటాడా? నీవే ఆలోచించు. మా మాటలు విని - యికనైనా నీవు ఆ భగవంతుడినుంచి నీ మనస్సు మరల్చుకొంటివా-నీకు మేలు కలుగుతుంది. ఇంత నిర్దయుడైన దేవుని ధ్యానించడం దేనికి? మేము అలాంటివన్నీ మానుకొనబట్టే ఇప్పుడు ఎంతో సుఖంగా కాలం గడుపుతున్నాము."

ఈ మాటలు విని వసురాజు ఎంతో ఆశ్చర్యపడ్డాడు. "బ్రాహ్మణులేమిటి? ఈ నాస్తిక వాదనమేమిటి? ఇందేదో మోసం ఉన్నది. వీళ్లు నిజంగా విప్రులుకారు. ఆవేషంలో వున్న అసురులే అయివుంటారు." అని వసురాజు తెలుసుకున్నాడు. ఇలా తెలుసుకుని వాళ్లను పల్లెత్తుమాటకూడా అనకుండా భగవంతుని గురించే ఇలా ప్రార్థించాడు.

"ఓ ప్రభూ! వీరంతా అజ్ఞానులు. నీయొక్క మహామహిమను సుతరామూ గ్రహించలేరు. అందువల్ల ఏమేమో అవాచ్యాలు పలికారు. దయామయుడవైన నీ తత్త్వం మూఢులకు ఎలా తెలుస్తుంది? నీవు వీరిమాటలను తప్పుగా గ్రహించక—వీరిని దయార్ద్రదృష్టితో చూచి, క్షమించాలని మరీమరీ ప్రార్థిస్తున్నాను. వీరు నీ విషయంలో ఇలా పలకినందున—నీవు ఏదైనా శిక్ష విధిస్తే, దాన్ని నాకే విధించు. ఏమంటే - నామనస్సు మార్చడానికే వీరు ఇలా నన్ను అనవలసి వచ్చినది."

వసురాజు ఇలా ప్రార్థించడం చూచి మారువేషాలతో ఉన్న అసురులు చాలా చకితులయ్యారు. వారు తమ నిజ రూపాలతో అతని యెదుటకి వచ్చి తమ తప్పుల నన్నింటినీ క్షమించాలని ప్రార్థించారు. అప్పటినుంచీ వారు అతనిని ఎంతో గౌరవంగా చూచేవారు. వసురాజుకూడా వారిని ఎంతో దయతో ఆదరించేవాడు.

కొంత కాలానికి భగవంతునికి ఉపరిచర వసువుమీద అనుగ్రహం కలిగి, ప్రత్యక్షమయి ఊర్ధ్వలోకానికి తీసుకు వెళ్లదలచాడు. అప్పుడు వసురాజు తనతోపాటు—తన్ను ఆశ్రయించుకుని వున్న అసురులనుకూడా తీసుకువెళ్లితేనే తాను రావడానికి సాధ్యమవుతుందని విన్నవించాడు. అతని కోరిక ప్రకారమే భగవంతుడు వారందరికీకూడా ఊర్ధ్వలోకవాసాన్ని అనుగ్రహించాడు.

ఈ విధంగా ఉదార స్వభావుడైన ఉపరిచర వసువు గొప్ప విష్ణుభక్తుడైనందున, ఎన్నో బాధలోర్చి, తాను తరించడమే కాకుండా తనతోపాటు అసురులనుకూడా తరింపజేశాడు! ఇతని సాహచర్యంవల్లనూ, సాంగత్యంవల్లనూ కఠిన హృదయులూ, క్రూర స్వభావులూ అయిన రాక్షసులుకూడా నవనీత హృదయులూ, సరళ స్వభావులూ అయినారు. విష్ణుభక్తుల విషయంలో "స్వయం తీర్త్వాపరాంస్తారయతి" అనే మాట ముమ్మాటికీ సార్థకమయి వుంటుంది.

లింగస్వరూపము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

హిమాలయమునుండి కన్యాకుమారివరకు వ్యాపించి వేదచోదితధర్మమునకు స్థానమై స్వర్గాపవర్గముల నొసగు భారతదేశము అతిప్రాచీనమైనదనియు పవిత్రమైనదనియు నొప్పుకొనక తప్పదు. ఇట్టి భారతదేశమున నివసించువారు భారతీయులు. భారతీయులనగా అధ్యాత్మవిజ్ఞానవిదులు. పరమేశ్వరుడొక్కడున్నాడనియు ఆ భగవంతుడే సర్వ బ్రహ్మాండములకు కర్తయనియు సృష్టియందు గల సర్వ జీవులు ఆ పరమేశ్వరుని అంశమనియు సాధనద్వారా ఆ పరమేశ్వరుని తెలుసుకొనుటకు వీలుగలుగుననియు అట్టి సర్వజ్ఞుడగు బ్రహ్మను వేదములలోగల ఉపనిషత్తులను సాధనముచే తెలుసుకొని అభేదజ్ఞానము పొందుటయే అధ్యాత్మవిజ్ఞానము. ఈ అధ్యాత్మవిజ్ఞానము కర్మ, భక్తి జ్ఞానము అను మూడువిధములుగా ఉపనిషత్తులు నిర్ణయింపబడినవి. సర్వజ్ఞుడగు పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియ గోచరుడుగాడు గనుక ముందుగా మనకంటె గొప్పవాడగు పరమేశ్వరు డొక్కడున్నాడని తెలియజేయునది కర్మము. తెలిసినతరువాత ఆపరమేశ్వరుని ఆరాధించి ఆతని అనుగ్రహము పొందుటకు సాధనము భక్తి. ఇట్లు భక్తితో ఆరాధించగా భగవంతునకు జీవునకు అభేదమును కలిగించునది జ్ఞానము. కావున జీవులను సంసారమను దుఃఖము నుండి ఉద్ధరించి అద్వయానందమును కలిగించునది అధ్యాత్మవిజ్ఞానము. ఈ విజ్ఞానమే వేలకొలది వత్సరముల నుండియు భారతీయులకు ముఖ్యమై యలరారుచున్నది. మరియు యీ విజ్ఞానభాండాగారములో పరమేశ్వరుడే బ్రహ్మాండరూపుడై యున్నట్లు అనేకశృతులద్వారా తెలియుచున్నది. చూ॥ "తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్". కావున పరమేశ్వరునకు నిర్గుణ సగుణ రూపములు రెండును గలవు. నిర్గుణరూపము సత్తామాత్రము చైతన్యరూపము, సగుణరూపము బ్రహ్మాండము. నిర్గుణరూపము ఇంద్రియ గోచరము కాదు గనుక సగుణరూపమును ఆరాధించుటచే క్రమముగా నిర్గుణరూపము గోచరించును. అందుచే భగవంతుని సగుణరూపమగు బ్రహ్మాండమును లింగరూపముగా అర్చించుట భక్తిశాస్త్రములు శాసించియున్నవి. ఈ హేతువుచే ఆసేతుహిమాచలపర్యంత భారతీయులు లింగార్చనము విధిగా ఆచరించుచున్నారు "లింగమనగా చిహ్నమని అర్థము" "శాస్త్రత్వాచ్ఛివః" అను వ్యుత్పత్తివలన సర్వజ్ఞుడగు శివుని చిహ్నమే శివలింగము. ఇట్టి లింగమును పూజించువారు శైవులు. ఈ పూజావిధులు బోధించునది శైవమతము. ఈ శైవమతము అన్నిమతములకంటె ప్రాచీనమైనదనుటకు దృష్టాంతము భారతదేశమందే గాక యితరదేశములందుకూడ మూర్తికళకు మొట్టమొదటి రూపమగు శివలింగములు అసంఖ్యాకములుగా నుండుటయే. కావున పరమేశ్వరుని సగుణరూప బ్రహ్మాండచిహ్నమగు లింగముయొక్క విశేషరూపమును గురించి తెలుసుకొనుట మనకర్తవ్యమై యున్నది.

బ్రహ్మాండము గోళాకారముగా నున్నట్లు వేదపురాణములే గాక నూతనపరిశోధకులు సైతము నిర్ణయించి యున్నారు. అట్టి గోళాకారమే లింగరూపము. ఎట్లన:- నర్మదానదిలోని యిసుకలో దొరకు గోళాకారశిలలే బాణలింగములని విజ్ఞులు పూజించుట గమనార్హము. మరియు బ్రహ్మాండపిండాండములకు అభేదము గాన సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరుడు బ్రహ్మాండరూపగోళమును సృష్టించి అందు తాను ప్రవేశించి మరియు వివిధరూపములను పొందినట్లు పిండాండములు గూడ అనగా సర్వజంతువులు తల్లి గర్భములో గోళాకారముగా నుండి భగవంతుని అంశమగు చైతన్యముతో గూడి శీర్షము, కాయము, పాదములు, హస్తములు అను వేరువేరు అవయవములతో పరిపూర్ణత పొందుచున్నారు. కావున బ్రహ్మాండగోళరూపమగు నర్మదా బాణలింగము అవ్యక్తరూపము. పిండాండరూపమగు పంచసూత్రలింగము (పానువట్టముతోగూడిన) వ్యక్తలింగము. మరియు మానవశరీరమును బట్టి శిల్పకళ యేర్పడి యున్నది. మానవశరీరము మొట్టమొదట గోళాకారముగా నుండి తరువాత అవయవములు యేర్పడినవి. అట్లే శిల్పకళ మొదట గోళాకారలింగములతో ఆరంభింపబడి తరువాత క్రమముగా అవయవవిశిష్టరూపకల్పనలతో పరిపూర్ణమగు రూపమును పొంది యున్నది. కావున విగ్రహారాధనకు మొదలు లింగపూజనమే గాన, శైవమతము ప్రాచీనమై యున్నది. బ్రహ్మాండమంతయు మొదలు- చివర- మధ్యము- అను మూడువిధములుగా విభక్తమై యున్నది. మొదలు శిరస్సు - అనగా ద్యులోకము (నక్షత్రములు, సూర్యుడు, చంద్రుడు). మధ్యము - భూమి - మానవులు జంతువులు. చివర - అంధకారమగు పాతాళము, సముద్రములు). ఇట్లు శిరస్సులో కాంతిగలదేవతలు మధ్యలో కొంతమాత్రమే కాంతిగల మానవులు చివరలో కేవలఅజ్ఞానమయమగు జలచరములు మొదలగు జంతువులు గలిగి మూడువిధములగు రూపముతో నున్నది. అట్లే

పిండాండమగు దేహముగూడ (జీవజంతువులన్నియు) తల, మధ్యదేహము, పాదములు అను మూడువిధములై యున్నవి. దేవతలకు అధిష్ఠానమగు జ్ఞానేంద్రియము లన్నియు తలలోనే యున్నవి. గాన దేహములో శిరస్సు— ద్యులోకము. మానవులకు ముఖ్యమగు అంతఃకరణము (మనస్సు) మధ్యదేహములో గలదు గాన దేహములో మధ్యభాగము భూలోకము. జ్ఞానము లేని కర్మేంద్రియములు పాదములను చివరభాగములో నుండుటచే పాతాళము చివర భాగము. ఇట్లు దేహబ్రహ్మాండములకు అవినాభావము గలదు. అట్లే లింగమునకు గూడ మూడుభాగములు గలవు. లింగము- పానువట్టము- పీఠము- వీనిలో లింగము శిరస్సు. పానువట్టము- అనగా- బాహువులతో గూడిన నాభి వరకు గల మధ్యభాగము పీఠము- అనగా పాదములతో గూడిన నాభికి క్రిందభాగము. ఇట్లు దేహలింగములు ఒక్కటే రూపము గాని వేరుగాదు. జీవునకు స్థూలరూపము దేహము. ఈశ్వరునకు స్థూలరూపము బ్రహ్మాండము. నిర్గుణుడగు పరబ్రహ్మయొక్క సగుణరూప బ్రహ్మాండ పిండాండచిహ్నమే లింగరూపము గాన యిట్టి లింగమును పూజించుటవలన ఈశ్వరుని సగుణ నిర్గుణ రూపములు తెలియుటకు గాను లింగావిర్భావము కలిగినది. మరియు బ్రహ్మాండమే లింగమనుటకు అభిజ్ఞులు యిట్లు ధ్యానింతురు-

శ్లో॥ ఆ పాతాళ నభస్థలాంత భువన బ్రహ్మాండమా విస్ఫురద్ జ్యోతిస్ఫాటిక లింగమౌళివిలసత్పూర్ణేందు వాన్తామృతైః॥ ఇట్లు చెప్పుటచే లింగమనగా బ్రహ్మాండమని యర్థము :—

మరియు మానవునకు ప్రేమింపతగినది జన్మభూమి గాన భారతీయులకు మాతృరూపమగు భారతదేశము యొక్క చిహ్నమే లింగము. భారతదేశముగూడ ఉత్తర భారతము, మధ్యభారతము, దక్షిణభారతము అను మూడు భాగములుగా నున్నది. ఉత్తరభారతము శిరస్సు. మధ్య భారతము పిండిక యను పానువట్టము. దక్షిణభారతము పీఠభాగము. ఇట్లు భారతదేశము లింగరూపమై యున్నది. గాన లింగపూజనము మాతృదేశపూజన మగుచున్నది. ఉత్తరభారతములోని హిమాలయములు లింగరూపుడగు శివునకు శిరస్సు. మధ్యభారతములో ప్రవహించు నదులు ప్రాక్పశ్చిమములుగా ప్రవహించుటచే లింగరూపుడగు శివుని పానువట్టములోని ప్రణాళిక (లింగమునకు అభిషేకించు జలము పోవు మార్గము గాన ప్రణాళిక యని పేరు). విష్ణుపదమను ఆకాశమునుండి వర్షధారలచే హిమాలయమున గల కైలాసశిఖరమను శివుని శిరస్సున వర్షింపబడి గంగానది అచ్చటనుండి జారి మధ్యభారతమున ప్రవహించి సముద్రమున కలియునట్లు భక్తులు నదీజలమును లింగము యొక్క శిరమున అభిషేకింపగా ఆజలము పానువట్టము నందలి ప్రణాళికామూలమున ప్రవహించుటచేతను భారత దేశమే లింగరూపము. మరియు హిమాలయశృంగమున చంద్రోదయమగుటవలనను గంగాదినదులు ఉత్పత్తి యగుటవలనను నదీధారలు హిమాలయశృంగములయందు మెలికలు తిరిగి ప్రవహించుటచేతను యీశ్వరుని ప్రకృతి రూపమునకు గంగాధరుడనియు చంద్రశేఖరుడనియు సర్పహారుడనియు అనేకనామములచే పిలువబడుచున్నాడు. అట్టి ప్రకృతిరూపుడగు శివునకు చిహ్నము లింగరూపము గాన లింగపూజనము ప్రకృతిరూపుడగు శివునియొక్కయు మాతృభూమియొక్కయు పరమేశ్వరునియొక్క సగుణ రూపపూజనమున్నూ అగుచున్నది.

లింగపూజనము

భక్తిశాస్త్రము విగ్రహారాధనమును బోధించుచున్నప్పుడు అనేక విగ్రహములుండగా గోళరూపమగు లింగమును అర్చించుట యేల యను సందేహము గలుగవచ్చును. బ్రహ్మాండమందు ఉత్పన్నమగు చరాచర పదార్థము లన్నియు గోళాకారపిండమునుండే ఉత్పన్నమగుచున్నవి. వృక్షములు బీజములనుండియు నదులు బిందువులనుండియు జంతువులు మానవులు గోళాకారపిండముల నుండియు పక్షులు అండరూపమగు గోళములనుండియు ఉత్పన్నమగునవియే. మరియు వాఙ్మయములోని అకారాది క్షకారాంత వర్ణములు అన్నియు అనుస్వారమగు బిందువులోనుండి పుట్టినవియే. గణితశాస్త్రములోని భాగము లన్నియు సున్నలోనుండి పుట్టినవియే. కనుక సర్వ బ్రహ్మాండములన్నియు గోళరూపములగుటచే బ్రహ్మాండ కర్తయగు శివుడు గోళరూపముగా నున్నట్లు తెలియుటకు గాను గోళరూపమగు లింగపూజనము ముఖ్యము. బీజ ములయందు వృక్షమును ఉత్పత్తిచేయు శక్తి కలదుగదా, ఆ శక్తి నేత్రమునకు గోచరించునా? కాని మన కంటికి కనుపించకపోయినను ఆ బీజమునందు వృక్షమును ఉత్పత్తిచేయు శక్తి గలదు. అట్లె గోళరూపమగు లింగ మందు నిర్గుణబ్రహ్మరూపము మన నేత్రములకు గోచ రింపకయె గలదు గాన పరమేశ్వరుని స్థూలరూపమగు లింగమును అర్చించుటచే నిర్గుణబ్రహ్మను ఉపాసించునట్ల గును. అందువలన లింగపూజనము ముఖ్యమై యున్నది.

మరియు బ్రహ్మాండము అగ్నిషోమాత్మకము. లింగము గూడ అగ్నిషోమాత్మకమే. ఇవియే రుద్రునకు రెండు తనువులు. ఈ రుద్రునకు కాలాత్మకత్వము గలదు. గోళము పగటిరూపము, పిండిక రాత్రిరూపము గాన రాత్రిపగళ్ల సంధికాలమగు ప్రభాతప్రదోషకాలములయందు శివశక్త్యా

త్మక లింగదర్శనము, లింగార్చనము ముఖ్యమని చెప్ప బడియున్నది. లింగరూపుడగు రుద్రునకు రెండు రూపములు గలవు. మొదటిది అగ్నిరూపము, రెండవది సోమరూపము. అగ్నిరూపమగు మొదటితనువు ఘోరమైనది. రెండవ తనువు సోమరూపముగాన శాన్తమైనది. ఘోరమగు అగ్నితనువును శాన్తినొందించుటకు రుద్రునకు స్థూల రూపము బ్రహ్మాండముగాన బ్రహ్మాండరూపునిగా రుద్రుని వర్ణించు శతరుద్రీయ మంత్రములతో అభిషేకించుటను శృతి చెప్పియున్నది. ఇట్లు అభిషేకముచే శాన్తిపొందిన రుద్రుడు రెండవ తనువగు సోమరూపుడగును. అంత "వసోర్ధారా" మంత్రములచే పూర్ణాభిషేకము చేసి కావలయు కోరికలను పొందవచ్చును. అందువలన లింగరూపుడగు రుద్రునకు అభిషేకము ముఖ్యము. ఈ విషయము తైత్తరీయ సంహితయందు విపులముగా వర్ణింపబడియున్నది. చూ॥ తై॥ సం॥ శృతి॥ రుద్రోహవేష యదగ్ని స్తస్యైతె తనువౌ ఘోరాన్యాశివాన్యాయచ్ఛతరుద్రీయం జుహోతి యైవాస్య ఘోరా తనూ స్తాం తెన శమయతి యద్వసోర్ధారాం జుహోతి యైవాస్య శివా తనూ స్తాం తేన ప్రీణాతి". కావుననే "అభిషేక ప్రియశ్శివః" అను ఆర్యోక్తి లోకమునందు ప్రసిద్ధమై యున్నది.

బ్రహ్మాండము యెట్లు పంచభూతాత్మకమో అట్లె లింగము పంచబ్రహ్మాత్మము గలది. లింగరూపుడగు శివునకు పంచబ్రహ్మలు పంచముఖములు. తూర్పుముఖము తత్పురుషముఖము. దక్షిణముఖము అఘోరముఖము. పశ్చిమముఖము సద్యోజాతముఖము. ఉత్తరముఖము వామదేవముఖము. ఊర్ధ్వముఖము ఈశానముఖము. ఇట్లు పంచముఖములతో లింగము ప్రకాశింపుచున్నది. ఈ బ్రహ్మాండస్థూల లింగరూపుడు నూటయేబదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణమై పదికోట్ల యోజనప్రమాణ సద్యోజాత ముఖముతో యిరువదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణ వామదేవముఖముతోను ముప్పదికోట్ల యోజన ప్రమాణ అఘోర ముఖముతోను నలుబదికోట్ల యోజన విస్తీర్ణ తత్పురుష ముఖముతోను యేబదికోట్ల యోజనాయతమగు యీశానముఖముతోను ప్రకాశింపుచు సూర్య చంద్ర అగ్నిరూప త్రినేత్రములతో వెయ్యియెనిమిది బ్రహ్మాండములు ఆవరించి పీఠ భాగమున ధర్మమను వృషభము ఆధారముగా గల మహాశక్తియను పిండికయందు కోటిసూర్యప్రకాశముతో కోటి చంద్రశీతలకాంతితో నర్వదా హిమసంకాశధవళరూపుడై సర్వబ్రహ్మాండోర్ధ్వ విష్ణుపదమునుండి స్రవించు సప్తపథారూప వియన్నదీ పవిత్రశిరస్కుడై సప్తప్రసర్పన్నదీ కంకణ దేహుడై అజ్ఞాన జన్మమృత్యు భయంకర వ్యాఘ్రాజిన ధారియై ప్రకాశింపుచున్నాడు. ఈ లింగరూపుడగు రుద్రుడే సర్వబ్రహ్మాండకర్త, సర్వజ్ఞుడని శృతులు బోధింపుచున్నవి. చూ. తై. సం. "ఏక ఏవ రుద్రో న ద్వితీయాయతస్థె" కావున యిట్టి సర్వోత్కృష్ట లింగపూజనము ఐహికాముష్మిక సౌఖ్యప్రదమని తెలియుచున్నది.

శివలింగపూజామహిమ

శ్లో॥ లింగెతు పూజితె సర్వం అర్చితం స్యాచ్చరాచరం।
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన కార్యం లింగస్య సుమహాత్మనః॥

అను పురాణవచనముచే శివలింగపూజనము సర్వదేవపూజనము, ఐహికాముష్మికసౌఖ్యప్రదము. మరియు బ్రహ్మవిష్ణు ఇంద్రాదిదేవతలు లింగార్చనమహిమవల్ల ఉత్కృష్ట పదవులు పొందినట్లు పురాణములు బోధింపుచున్నవి. ఒకప్పుడు విష్ణువు సహస్రకమలములతో లింగరూపుడగు శివు నర్చించుచుండగా శివుడు విష్ణువుయొక్క భక్తిని పరీక్షింప నెంచి ఒక్క కమలము తక్కువగునట్లు జేయ విష్ణువు తన నేత్రకమలముతో సహస్రకమలపూజ నొనర్చెను. అంత ప్రీతుండై శివుడు విష్ణువునకు సుదర్శన చక్రమును యిచ్చినట్లు శివపురాణకథనమును బట్టి శివపూజ ముఖ్యముగా సర్వవర్ణంబులవారు జేయనగునని తెలియుచున్నది. శివపూజ సర్వపాపహరము సర్వసంపత్ప్రదము శివసాయుజ్యప్రదము.

సహి లింగార్చనాత్కించిత్ పుణ్యమప్యధికం క్వచిత్
ఇతి విజ్ఞాయ యత్నేన పూజనీయ స్సదా శివః॥

ఇట్లు శివలింగములను పూజించుటలో తరతమభేదములు గలవు. పాదరసముతో జేసిన లింగము అన్నిటి కంటె ముఖ్యము. రత్నములతో చేయబడిన లింగములు ధాతువులతో జేయబడిన లింగములు మృత్తుకతో జేయబడిన లింగములు ముఖ్యములు. మరియు కామ్యముల ననుసరించి మృత్తుకతో పచ్చకర్పూరము, పిష్టము, పసుపు మొదలగు వస్తువులు కలిపి లింగములను జేసి పూజించుటయును శాస్త్రములు విధించినవి. ఇట్లు తయారు జేసిన లింగములను ప్రాణప్రతిష్ఠాదుల నాచరించి పంచామృతములను రుద్రసూక్తములతో నభిషేకించి విభూతిరుద్రాకలతో నలంకరించి బిల్వపత్రములతో పూజించి రుద్రుని సహస్రనామములతో మల్లికా ద్రోణ పుష్పములతో అర్చనము గావించి షడ్రసోపేతచతుర్విధాన్నములను నివేదనము గావించి ఆరార్తిక మంత్రపుష్ప ప్రదక్షిణస్తోత్రముల నాచరించి తీర్థప్రాశనము చేయవలయును. ఇట్లు సర్వజనులు శ్రద్ధాభక్తిపూర్వక లింగార్చనము నాచరించి శివసాయుజ్యమును పొందుదురు.

లింగార్చనము నిత్యము ఆచరించుట ముఖ్యము. అశక్తులకు అర్చనాముఖ్యకాలములను శాస్త్రములు నిర్ణ

యించి యున్నవి. రుద్రునకు రెండు రూపములు గలవని యిదివరలో చెప్పబడియున్నది. అందులో మొదటి రూపము అగ్నిరూపము గాన కార్తికమాసములో రుద్రార్చనము చేయుట ముఖ్యము. కృత్తికానక్షత్రముతో గూడిన పూర్ణిమ వచ్చు మాసము కార్తికమాసము. కృత్తికానక్షత్రము అగ్ని అధిదేవతగా గల నక్షత్రము. శ్రు॥ "కృత్తికానక్షత్రమగ్నిర్దేవతా॥" రుద్రుడు అగ్నిరూపుడు గాన (రుద్రోవా ఏష యదగ్నిః) కృత్తికానక్షత్రముతో గూడిన కార్తిక మాసము రుద్రునకు ప్రియము గావుననే నేటికిని విజ్ఞులు కార్తికమాసమున నక్తవ్రతములు ఆచరించుచు ప్రదోష సమయమున లింగపూజనము గావించుచున్నారు. రుద్రునకు రెండవరూపము సోమరూపము. సోమునకు విష్ణువని గూడ పేరు గలదు. గాన శ్రావణమాసమున రుద్రార్చనము ముఖ్యము. శ్రవణనక్షత్రముతో గూడిన పూర్ణిమ వచ్చు మాసము శ్రావణమాసము. శ్రవణనక్షత్రమునకు అధిదేవత విష్ణువు. శ్రు॥ "శ్రోణానక్షత్రం విష్ణుర్దేవతా॥" రుద్రుడు సోమరూపుడు గనుక శ్రావణమాసమున రుద్రార్చనము చేయుటయు ముఖ్యము. మరియు వారములలో సోమవారము ముఖ్యము. కార్తికమాసమున వచ్చు సోమవారములు విశేషపర్వదినములు. ఏలననగా కార్తికమాసమునకు అధిదేవత అగ్ని. సోమవారమునకు సోముడు. ఈ రెండును కలియుటవలన అగ్నీషోమాత్మక రుద్రార్చనము విశేషఫలమును యిచ్చును. మరియు నక్షత్రములలో ఆర్ద్ర ముఖ్యము. ప్రతిమాసమున కృష్ణచతుర్దశి ప్రదోష సమయము శివునకు ప్రియమగు కాలమగుటచే మాసశివరాత్రి యని చెప్పబడుచున్న విశేషపర్వ కాలము. మాఘ మాసమున కృష్ణచతుర్దశి అర్ధరాత్రి కాలము మహాశివరాత్రి యను మహాపర్వకాలము. ఇట్టి అలభ్యయోగము లింగార్చనమునకు చాల విశిష్ట పర్వదినము. ఇట్టి పర్వకాలములయందు మానవులు శ్రద్ధాభక్తిగలవారై శివలింగ పూజనము గావించి పరమేశ్వరుని అనుగ్రహమునకు పాత్రులై శివుని సాలోక్య సారూప్య సామీప్య సాయుజ్యములను పొందుదురుగాన శివలింగ పూజనము ముఖ్యమై యున్నది.

భారతీయ ధర్మము - XII

"కాశ్యప"

స్వస్వరూప పరిజ్ఞానము సమకూర్చి, జీవులను జన్మస్థానమునకు జేర్చునది ధర్మము. పశుత్వమునుండి మానవత్వమునకు, నటనుండి దేవత్వమునకు, నందుండి బ్రహ్మత్వమునకు గొనిపోవునది ధర్మము. చావులేని జీవితము, కొఱతలేనిజ్ఞానము, అంతులేని యానందమును బొంచవలయునని, ప్రాణులు నిరంతరము నపేక్షించుచుందురు. నేటి కామోపాసకుడగు జీవు డొకనాడు పరిపూర్ణకాముడైన బ్రహ్మమే. సచ్చిదానందములు తమ కీనాడు లేవనియు, బ్రహ్మయత్న మొనరించి, వానిని సాధింపవలయుననియు అస్మత్సగోత్రులు భావించుచున్నారు. సకలదుఃఖనిరాసపూర్వకమగు నిరతిశయానందము నందుటయే మోక్షము. ఆ మోక్షమే పరమపురుషార్థము.

మోక్షార్థులు లోకమునకు నిరుపయోగకరులు మాత్రమే కాక, చీడపురుగులవంటివారని చీదరించుకొను నవనాగరకులు లేకపోలేరు. ముముక్షువులకు ధర్మమే శరణ్యమనియు, అర్థకామములు సర్వథా పరిత్యాజ్యములనియు నొక యపోహ యాధునికులకు ప్రబలముగ గలదు. అర్థకామములు పరిత్యాజ్యములు కాకపోయినను, పరమార్థములు మాత్రము కాజాలవు. జీవన్ముక్తి పరమలక్ష్యమందుము. భయరాహిత్యము ముక్తి. "అభయం వై జనకప్రాప్తోఽసి." భయమెఱుంగనివాడు, భయకారణములనే గురితింపనివాడు ముక్తుడని స్థూలముగ నిరూపింపవచ్చును. కాని ప్రాణములకు దెగించి దురాగతముల కొడిగట్టు ఆతతాయులను ముక్తులనరాదు. 'ద్వితీయాద్వై భయం భవతి' తనకన్న నన్యమున్నదని భావించువానికి భయము గలుగును. 'ఆత్మవత్సర్వాభూతాని.' తమయందు నఖిలభూతములందు నొక భంగి వర్తించువారికి భయము లేదు. భయము గలవానికి శాంతి యుండదు. శాంతి లేనిచో సౌఖ్యము సమకూరదు. కాన ప్రాణులు సర్వాత్మనా వాంఛించు పరమానందమునకు, అశాంతి, దానికి మూల కారణమైన భయము ప్రతిబంధకములు. భయకారణములు, భయస్థానములు, ఆనందభంజకములు. అర్థము సాధనమే కాని సాధ్యము కాదు. కామావాప్తి తాత్కాలిక సుఖహేతువు కాని నిత్యానందకారణము కాదు. ధర్మ

విరుద్ధములయిన అర్థకామములు భయసంకోచస్థానములు, కావున నవి సుఖసంపాదకములు కాజాలవు. ధర్మావిరుద్ధము లగు నర్థకామములు ప్రతిష్ఠాకరములు, ఆనందమునకు ఖరంపరా కారణములు. అందుచే నర్థకామములకు ధర్మ పరాధీనత్వమే కలదు. వానికి స్వతంత్రవ్యవహారయోగ్యత లేదు. పరమానందప్రాప్తికి ధర్మమే ప్రధానసాధనము. ధర్మాచరణమునకు అర్థకామములు సాధనవిశేషములు మాత్రమే కాగలవు. కామమున నైహిక శారీరికసుఖమనియు, అర్థమున తత్సంపాదనసమర్థమయిన ధనసంపత్తి యనియు సామాన్యమానవుల యభిప్రాయము. ధర్మమన-నిజకర్తవ్యనిర్వహణమనియు, ఆపన్నులకు, ఆశ్రితులకు ధనధాన్యాది సహాయము చేయుట యనియు బహుజనాభి మతము. కాని ధర్మస్వరూపనిరూపణము కడుంగడు దుష్కరము.

ధర్మములు సామాన్యధర్మము లనియు, విశేషధర్మము లనియు రెండు విధములు. దేశకాలసంపర్కములచే వికారము చెందనిది సామాన్యధర్మము. అదియే సనాతన ధర్మము, విశ్వజనీనము, ముముక్షుజనోపాస్యము. సంద ర్భానుసారముగ పరివర్తనము నందునది విశేషధర్మము. స్థూలదృష్టికి అది మారుచున్నటు లగుపట్టినను, సూక్ష్మ పరిశీలన గావించిన, సనాతనధర్మమునకు విరుద్ధముగ నుండజాలదు; మార్పులు తాత్కాలికములే. ప్రాప్యవిషయమున మతభేదములు లేవు. ఒకే యొక ప్రయత్నమున గమ్యస్థానమును జేరలేనివాడు అంచెలంచెలుగ ప్రయాణము సాగించి తుట్టతుదకు గమ్యమును జేరవచ్చును. సాధనసంపత్తి విషయమునను వైవిధ్యము గోచరించును. హరిద్వారమును జేరదలచిన యాత్రికుడు కాలినడకను గాని, లేక విమానము మీదగాని ప్రయాణము సాగింప వచ్చును. వెనుక ముందుగ గమ్యస్థానమును ప్రవేశింప వచ్చును.

అన్యే కృతయుగే ధర్మాః త్రేతాయా మపరే మతాః
ద్వాపరే త్వన్య ఏవోక్తాః కలావన్యే ప్రకీర్తితాః ।।

ఆయా యుగముల భిన్నభిన్నములుగ గోచరించు ధర్మములు విశేషధర్మములు గాని సామాన్యధర్మములు గావు. ద్వైతభావనచే దుఃఖపరంపరలు గలుగును. అద్వైత వాసనచే నిరతిశయ నిత్యసుఖము గలుగును. 'ఈశ్వరానుగ్రహా దేవ పుంసా మద్వైతవాసనా.' అద్వైతదృష్టి, దాని వలన బ్రాహ్మీస్థితి నందదలచు సాధకుడు సర్వేశ్వరానుగ్రహము నంపాదించుకొన వలయును. అదియే సనాతన ధర్మము. ఈశ్వరానుగ్రహమును సంపాదింపగల సాధనములు యుగధర్మములచే భిన్నభిన్నములుగ నున్నటుల గోచరించును.

కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః
ద్వాపరే పరిచర్యాయాః కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్.

కృతయుగపురుషులు నిశ్చలధ్యానసమాధినిష్ఠచే విష్ణుదేవుని సుప్రీతుని గావించుకొనిరి. త్రేతాయుగము నందు ధ్యానైకతత్పరత గొఱవడుటచే మానవులు శ్రుతిప్రతిపాదితమఖవిశేషములు గావించి యజ్ఞపురుషుని యజించిరి. ద్వాపరమున మనుజులకు యజ్ఞాచరణ సామర్థ్యము సన్నగిల్లుటచే హరిపరిచర్యావిధానమే శరణ్యమయ్యెను. ఇక కలియుగసంజాతులమయిన మనము సర్వథా అల్పశక్తులము, మందభాగ్యులము. అచంచల ధ్యాన సామర్థ్యముగాని, క్రతునిర్వహణ పాటవము గాని, హరి పరిచర్యాప్రావీణ్యముగాని మనకందరాని ద్రాక్షపండ్లగు చున్నవి. కాన కలియుగమున హరిసంకీర్తనమొకటియే సులభసాధ్యము. బహిర్గతమై విషయాభిముఖమైన మనస్సును, అంతర్ముఖము చేసి భగవదభిముఖము గావించుట సనాతనధర్మము. భగవదాభిముఖ్యమునకు సాధనములయిన ధ్యాన మఖ పరిచర్యా సంకీర్తనములు విశేషధర్మములు. దేశ కాల శక్తి సామర్థ్యానుసారముగ సాధనధర్మములు మార్పు జెందును. సాధ్యధర్మములు మాత్రము సర్వదా నిర్వికారముగ నుండును.

"అంతర్ముఖుడైన బ్రహ్మజ్ఞాని వలన ప్రపంచమున కేమి లాభము గలుగును? 'చిన్ని నాపొట్టకు శ్రీరామరక్ష' అన్న చందమున నతని దారి నాతడు చూచుకొన్నచో జూచుకొనుగాక; తోడి మానవుల కెటు లుపకరింపగలడు." అను సందియము కలుగుట సముచితమే. దుఃఖించు చున్నవారిని జూచినపుడు దుఃఖము, నవ్వుచున్నవారిని గాంచినపుడు నవ్వు, సహృదయులకు గలుగుట యనుభవ సిద్ధము. 'మునలః కిసలాయతే,' యశోదానందవర్ధనుని మధురమురళీనినాదము సోక జడములగు శుష్కదారు దండంబులు చిగిర్చిన వన నది ద్వాపరయుగ వృత్తాంత మని చప్పరించు వారుందురు గాక, శ్రీకృష్ణచైతన్యప్రభువు బ్రహ్మానందపరవశుడై 'రామ! కృష్ణ! హరి! బోల్,' అని దివ్యనామసంకీర్తనము చేసెను. ఆ యమోఘధ్వని ప్రసరించిన భూమండలమున గల పండితపామరులెల్లరు దివ్యానుభూతి నందిరి. ఇది కలియుగ చారిత్రిక సంఘటనము. దీనిని గాదనుట కష్టమే. అరవిందుని యాశ్రమవాసము గాని, రమణమహర్షి సాన్నిధ్యభాగ్యము గాని, శివానందుని సేవావిశేషముగాని పడసినవారు, సాధు సజ్జన శక్తిపాత ప్రభావము గూర్చి శంకింప జాలరు.

నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః
తే పునన్త్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః

చిరకాలసంసేవచే గంగాదితీర్థములు ఫలప్రదములగును. యావజ్జీవపరిచర్యచే దేవతామూర్తులు సుప్రసన్నము లగును. సాధు సజ్జను లన్ననో దర్శన మాత్రముననే అజ్ఞానాంధకారము నణగించి జ్ఞానప్రకాశమును ప్రసరింపజేయుదురు. అంతర్ముఖుడయిన బ్రహ్మజ్ఞాని జంగమదేవాలయము, సద్యఃఫలప్రదమయిన భవ్యతీర్థరాజము, వేయేల - పంచోపనిషన్మయదివ్యమంగళవిగ్రహము—'బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతి.' బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మయే. అతనికి సర్వము ఆత్మస్వరూపమే. అతని యాశ్రమోపాంతములన్నియు ప్రశాంత వాతావరణ సమన్వితములే. తాదృశయోగీంద్రుల గంభీర మౌనముద్ర సర్వ వేదాన్త సిద్ధాన్తప్రత్యక్షసులభతమవివరణవిశేషము. తద్బ్రహ్మ తేజము ద్వైతాంధకారమును బటాపంచ గావించును, అద్వైతాఖండజ్ఞానమును సమకూర్చును. సర్వభూత సౌభ్రాతృత్వమే పుణ్యాత్మునకు సిద్ధించునో, అతని ద్వేషభావములు నశించును, భయభ్రాంతులు సమసిపోవును, దురితదుఃఖములు తొలగిపోవును, శాంత్యానందములు కరతలామలకము లగును. అకాలవిలయతాండవ సదృశమయిన నేటి ప్రబల మారణాస్త్ర విజృంభణము సరికట్ట యత్నించుచున్న లోకైక శాంతిదౌత్యము, భారతీయ బ్రహ్మవేత్తల యుపదేశసార సంజాతముకదా! అంతర్ముఖుడయిన బ్రహ్మజ్ఞాని స్వార్థపరుడుకాడు, లోకోపకారి యగును గాని లోకాపకారి మాత్రము కాబోడు.

ఊర్ధ్వబాహు ర్విరౌమ్యేష నచ కశ్చిత్ శృణోతి మే
ధర్మాదర్థశ్చ కామశ్చ స కిమర్థం న సేవ్యతే॥

"కేవలము అర్థకామములను నమ్ముకొని యున్నవారికి ధర్మము సిద్ధింపకపోయిన పోవుగాక, ధర్మమును నమ్ముకొని యున్నవారికి మాత్రము అర్థకామములు తప్పక లభింపగలవు. నెత్తిన నోరు పెట్టుకొని మొత్తుకొనుచున్నను నా యీ మాట నెవరును వినిపించుకొనుట లేదు." అని కరుణాపారీణుడయిన వ్యాసనారాయణుడు వాపోవుచున్నాడు. ధర్మానుబంధములయిన అర్థకామములు శాంతి సౌమనస్యములను చేకూర్చును. ధర్మవిరుద్ధములైన అర్థకామములు దురాశాదురాగతములకు దారితీయును. ఐహికైశ్వర్యసంపన్నులయిన భారతీయేతరులు సర్వథా సుఖ శాంతి సమన్వితులని చెప్ప వీలు లేకున్నది. అర్థాశ్రయములయిన సుఖశాంతులు తాత్కాలికములు పరిణామవిషయములు. ధర్మసంభవములగు ప్రశాంత్యానందములు, సుస్థిరములు, పరిపూర్ణములు.

అర్థాపేక్ష నేడు పెచ్చుపెరిగినది. అర్థాపేక్షకులెట్టి యన్యాయమునకైన నొడిగట్టుచున్నారు. వారు తోడిమానవులను పీడించుటకైన వెనుకాడుట లేదు. ధనమదాంధులు సోదరమానవకంకాళముల మీదుగ పాపపుబండిని దోలుకొని పోవుచున్నారు. సకలమానవలోకము తన చెప్పుచేతలలోనే యుండి తీరవలయునని, ఏదేశమున కాదేశము, ఏజాతి కాజాతి బద్ధకంకణమయి యున్నది. దాన యుద్ధమేఘములు భూలోకమునంతయు నావరించి యున్నవి. ఆ కారణముచే నశాంతి భయాందోళనములు ప్రజలను బాధించుచున్నవి. ఆధునిక భోగవిలాస వ్యామోహముచే తత్సంపాదకమయిన ధనమునందత్యాశ యేర్పడినది. అత్యాశామూలకముగ నిత్యావసరవస్తువుల ధరలు గగనమండలము నంటినవి. ధరల పెరుగుదలతో బాటుగ సాధారణజనుల ధనార్జనశక్తి పెరుగలేదు. అందుచే ప్రజలలో నసంతృప్తి, నైరాశ్యము, అకార్యకరణాభిముఖ్యము, తెగువ, మొదలగు ననర్థబీజములు మొలకెత్తి పెచ్చు పెరుగుచున్నవి. వానిని వెనువెంటనే తుదముట్టింపగల శాసనములు గాని యధికారముగాని కనుపట్టుట లేదు. హింసయనిన శారీరకహింస మాత్రమే యని చెల్లదు. అశక్త సామాన్య జనులకు నిత్యాహార వస్త్ర సుఖ సంతృప్తులను లోపింపజేసినను, అది హింసయే యనక తప్పదు. అహింస పరమధర్మము, హింస కేవలము అధర్మమే. ధర్మవిరుద్ధమయిన యర్థసంపాదనమునకు నేడు ప్రోత్సాహము లభించుచుండుటచే నిట్టి విషమస్థితి సంభవించినది, అత్యాశ ప్రబలానర్థకారణము.

ఏనాటిమాటలో—ఒకమహానుభావుడు ధనము కొఱకు ధనము నపేక్షింపనివాడు యజ్ఞములుచేసి యజ్ఞపురుషుని యనుగ్రహము సంపాదింప దలచెను.

అర్థీ సమర్థో విద్వాన్ - విద్యావంతుడు, బలవంతుడు ధనవంతుడు నగు వాడు మాత్రమే యజ్ఞము జేయ నర్హుడు. కావున నాపేదబాపడు యజ్ఞార్థమై ధనమాసించి ఘోర తపము గావించెను. "శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని"— మంచిపనులు చేయదలచువారికి విఘ్నములు బహుళముగ సంఘటించును. ఆ తపమునకు ధనసంపత్తి తగినఫలము కాజాలదని యెంచి కాబోలు, తపఃఫలప్రదాత యాత డపేక్షించిన ధనము నొసగడయ్యె. దేవరహస్య మెఱుగనేరని విప్రుడు విసుగు జెంది విచారాక్రాంతుడయ్యెను.

దైవగతి చిత్రవిచిత్రము. తత్స్వరూపము దేవతలకు నవిదితమే. అట్టియెడ ప్రాకృతమానవులమాట తడవ బనిలేదు. ఒక్కయెడ సాధు సజ్జన యోగీశ్వర సంప్రార్థనము గూడ జగజ్జనకుడు పెడచెవిని బెట్టును. ధనలుబ్ధుల చందమున లక్ష్మీకాంతుడు గూడ దయావిరహితచిత్తుడేనా యని సంశయము తోచును. "—బ్రహ్మకృపా హి కేవలమ్—" విధిదయానిధి, భక్తులపాలి పెన్నిధి. భగ

వంతుడు భవరోగ వైద్యుడు. అతడు నిజాశ్రితుల హిత మును మాత్రమే కోరును, కాని వారపేక్షించు తాత్కాలిక ప్రియమును ప్రసాదింపడు. రోగగ్రస్తుడు అపథ్య వస్తువుల నపేక్షించును. వైద్యు డంగీకరింపడు. అంతమాత్రమున వైద్యుడు కఠినాత్ము డనరాదు, అప్పటికప్పుడు తృప్తి గలిగించునది ప్రియము. చిరసంతృప్తిని చేకూర్చునది హితము. ఎవనిపై భగవంతునకు దయగలుగునో, వానికి లౌకికసంపదలు దూరమగును.

ఆ మహాదేవుని దైన్యము గాంచి దేవదేవుడు జాలి చెందెను. భగవత్సాక్షాత్కారమును గూడ నుపేక్షించి యజ్ఞ సాధనమగు ధనమును మాత్రమే కోరు ఛాందసుని భ్రాంతి దొలగింప భక్తవత్సలుడు సంకల్పించెను. తత్సంకల్ప ప్రేరితుడై కుబేరానుచరుడు కుండధారుడు భూమీసురుని ముందు నిలిచెను. విప్రు డాశ్చర్యచకితుడై విధివిహితముగ నాగతుని బూజించెను. కుండధారుడు సుప్రసన్ను డయ్యెను. కృతఘ్నత మహాపాతక మని భావించి తన్ను బూజించిన శ్రోత్రియునకు బ్రత్యుపకృతి గావింప దేవానుచరుడు నడుముకట్టెను.

ప్రొద్దు గ్రుంకినది. సంధ్యాద్యనుష్ఠానములను నిర్వ ర్తించి ధరణీసురుడు నిద్రించెను. కుబేరానుచరుని మహి మచే నతనికి స్వప్నము కలిగెను. అది లోకాంతరము. అందు యథోచితాసనంబుల దేవత లాసీనులై యుండిరి. వారి ప్రభువు మాణిభద్రుడు మణిమయ సింహాసనమున నుపవిష్టుడై యుండెను. రాజాదేశానుసారము దేవతలు తాపసులకు తత్తత్తపఃప్రభావానుగుణముగ వివిధైశ్వర్య ములను బ్రసాదించుచుండిరి. కుండధారుడు మాణిభద్రు నకు సాష్టాంగవందన మాచరించి, "దేవా! నాయందు మీకుగల యనుగ్రహ మపారము. ఈ విప్రోత్తముడు మహాతపఃసంపన్నుడు. ఇతని యభీష్టమును నెరవేర్చి నా మాట దక్కింపుడు." అని విన్నవించెను. మాణి భద్రుడు వల్లె యని యా యజ్ఞార్థికి నవరత్నరాసులను బహూకరించెను. కుండధారునకు సంతృప్తి కలుగదయ్యె. అతడు చేతులు జోడించుకొని, 'సర్వజ్ఞసార్వభౌమా! ధన మువలన సౌఖ్యము గలుగు ననుట నమ్మరాని మాట. మానవజీవితము గడు పరిమితము. జీవుడు తన వెంట ధనమును లోకాంతరమునకు గొనిపోలేడు. జీవించి యుండ గనే ద్రవ్యము ద్రవించి పోవును. ధనికులు మమకారా హంకారములకు లోనై ధర్మమార్గమును బరిత్యజింతురు. కావున ధనమిచ్చి సుఖము గూర్పలేము. ధర్మాచరణము వలననే యథార్థమయిన సుఖము చేకూరును. అఖండ భూమండలాధిపత్యము నీతని కొసంగినను నాకు దృప్తిగలు గదు. ఇతడు ధర్మతత్పరుడు గావలయు ననియే నా యాశయము. ఆభిజాత్య సౌందర్య సౌశీల్య సౌభాగ్య స్వారాజ్యాదులన్నియు ధర్మమువలననే సిద్ధించును. అవి యివి యన నేల? మోక్షసామ్రాజ్యము గూడ ధర్మాత్ము లకు గరతలామలకమే. స్వామీ! నా యీ యామనవి చేకొని మదాశ్రితుని ధర్మైకతత్పరుని గావింపుడు," అని ప్రార్థిం చెను. మాణిభద్రు డెంతగ బ్రయత్నించినను కుండ ధారుడు భూదేవునకు ధనాదిపరప్రదానము వలదని నిరోధించెను. కుండధారుని ధర్మతత్పరతకు దేవతలందఱు నచ్చెఱువందిరి. వా రంద ఱేకగ్రీవముగ—మహీసుర వర్యుడు ధర్మనిబద్ధచేతస్కుడే యగు గాక—యని వర మొసగిరి. దేవానుచరుడు సంతుష్టుడయ్యెను. అంతతో స్వప్నము ముగిసెను. విప్రుడు మేల్కాంచెను.

సుప్తోత్థితుని దృష్టి ప్రక్కనున్న కౌపీనముపై బడెను. అదియె దేవతాప్రసాదమని భావించి, కౌపీనధారియై అతడు విపినమునకరిగి ఘోరతరతపశ్చరణమున కుపక్రమిం చెను; కందమూలఫలములను అతిథులకు నభ్యాగతులకు నొసగుచు, మిగిలినశేషమును దానారగించుచు గొంత కాలము తపించెను, పిమ్మట కేవలము జలాహారియై తపస్సు చేసెను. తదుపరి పవన మాత్రాహారుడై తపము సాగించెను. దాన నాతని మనసు నిర్మలమయ్యెను. చిత్తము ధర్మాయత్త మయ్యెను. కాని వానికి మఱియొక క్రొత్త కోరిక కలిగెను. తా నమోఘ వచనుడు గావలయు ననియు, తా నెవరి కేవరమొసగిన నావరము వారికి సిద్ధింపవలయు ననియు నంకల్పము చేసి మఱల తపమునకు గడంగెను.

కుండధారుడు తనభక్తుని ప్రవృత్తి నొక కంట గనిపెట్టు చునే యుండెను. అతనికి జనించిన క్రొత్త యుబలాటము గమనించి, వాని మ్రోల నిలచి దేవానుచరుడు, "భూసుర వర్యా! తపోవిశేష సంజాత దివ్యదృష్టిని బ్రసరింపుము. అల్లదే నరకలోకము. అందు యమయాతనల ననుభవించు వారెవరు? రాజులు, మహారాజులు, సామ్రాట్టులు, సార్వ భౌములు, ధనాఢ్యులు, లక్షాధికారులు, కోటీశ్వరులు, ఉద్యోగులు, నిరంకుశాధికారులు, నియంతలు ఏకచ్ఛత్రాధి పతులు. వారెంతకాలమునుండి యమయాతనల ననుభ వించుచుండిరో! ఇంకెంతకాల మనుభవింపవలయునో? వారిధనము, వారిరాజ్యము, వారి యధికారము, వారి సిరులు, వారికిపుడేమైన నుపయోగపడుచున్నవా? నీ తపశ్శక్తిచే నెవరినైన రాజును జేయుదువుగాక, అనంత ధనసంపన్నుని గావింతువు గాక. వారు సర్వవిధముల సుఖమునే పొందుదురను నమ్మక మేది? భౌతికదేహము ధనాదులచే యత్కించిద్భోగము ననుభవించిన ననుభ వించును గాక, ఆ భౌతిక శరీర మెంతకాలము నిలుచును. పరిపూర్ణాయుర్దాయము శతసంవత్సర పరిమితమేకదా!

శరీరపతనానంతరము జీవులను వెంబడించునది ధనమా? కాదు, ధర్మము. శాశ్వతసుఖము నొసంగు ధర్మము నుజ్జగించి క్షణిక సుఖాభాసము చేకూర్చు ధనము నాసించుట నీవంటి ప్రాజ్ఞునకు దగునా? నీకై నీవు కోరని మాట నిజమే. ఇతరులు సుఖపడగలరను విశ్వాసముచే వరదాన శక్తి నర్థించుచుంటివి. నీ విషయమున నక్కఱకు రాని ధనము ఇతరుల కుపయోగపడగలదని తలచుట వెఱ్ఱితనము. నీవు నన్ను నమ్మి యాశ్రయించితివి. అట్లయ్యు కుమార్గమున బ్రవర్తింతువేని నా సాహచర్యమున నీకు గలుగు లాభమేమి? సిద్ధులు గలిగిననాడు సత్యధర్మమార్గములు నిరుద్ధము లగును. ఒక్క తప్పు చేసిన, దానిని సమర్థించుటకు వేయి తప్పులు చేయవలసి వచ్చును. తత్ఫలముగ కామక్రోధలోభమోహములు చుట్టుముట్టును. ఈశ్వరానుగ్రహము లేక ధర్మమార్గమున నెవరును సుఖముగ సంచరింపజాలరు. ఇప్పటికిని నీమనస్సు సిద్ధులమీదనే యున్నదా? ఉన్నచో నీయభీష్టసిద్ధిని బ్రసాదించుచున్నాను. గైకొనుము. నీయిచ్ఛవచ్చిన వారిని వరప్రసాదముచే ననుగ్రహింపుము." అని హెచ్చరించెను.

కుండధారుని చరణంబులకు సాగిలి మ్రొక్కి విప్రుడు, "దయానిధీ! నీ సౌజన్య మనన్యము. నా దృక్పథము కేవల మైహికము, సంకుచితము. సిద్ధివాంఛచే నాహృదయము కలుషిత మయినది. నీ యవ్యాజానురాగము గ్రహింపలేనైతిని. నా యీ మహాపరాధము క్షమింపుము. నన్ను గనికరింపుము." అని వేడుకొనెను. దేవానుచరుడు సాదరంబుగ విప్రుని గౌగిలించుకొని, "సోదరా! ఇందు నీ తప్పేమి గలదు. కోరికలు గోరుట సర్వప్రాణులకు సహజము. సహజాపరాధములకు బశ్చాత్తాపమే ప్రాయశ్చిత్తము. అర్థకామాభిలాష సదుపులో బెట్టుకొని ధర్మమార్గానువర్తివై ఈశ్వరానుగ్రహపాత్రుడవు కమ్ము." అని దీవించి తిరోహితుడయ్యెను. ఆ బ్రాహ్మణునకు సర్వసిద్ధులు సమకూరెను. కాని వాని నాతడుపయోగింప లేదు. పరమపురుషార్థమయిన బ్రహ్మజ్ఞాన మలవఱచుకొని యా ధన్యుడు పరమపదము నందెను.

ధనాఢ్యులను, కామకింకరులను ప్రాజ్ఞు లెవ్వరు సేవింపరు. యక్షకిన్నర కింపురుష దేవగణములు గూడ ధర్మాత్ముని సేవ సభిలషింతురు. ధర్మనిబద్ధబుద్ధికి సర్వము సిద్ధించును. మోక్షము గూడ వానికి కరతలామలకమే. సర్వేశ్వరుడు సర్వదా యాతని వెంబడించును. ధర్మమే సాధ్యము, ధర్మమే దైవము. ధర్మముకంటె నన్యశరణ్యము లేదు, లేదు, ముమ్మాటికి లేదు, లేదు.

ధర్మం శరణం గచ్ఛామి.

"ధర్మ ఏవ హతో హంతి
ధర్మో రక్షతి రక్షితః।"
ఏవం జ్ఞాత్వా వివేకేన
సదా ధర్మం సమాచరేత్ ॥

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

PREFACE

I do not claim to be a scholar, and neither do I claim any authoritative knowledge of Sri Sankara's life and teachings. My only qualification for undertaking a task of such importance as writing a short life and teachings of Sankara, the Advaitic teacher, is that I am one of the large number of admirers of Sankara who consider him to be an intrepid thinker and logician of world proportions. I belong to no other sect or creed except that to which my own convictions and conscience lead me. But as one interested in the pursuit of the higher values of life, I have had occasion to study the systems of thought that have developed in our country and elsewhere, and, to my limited intelligence, it appears as if the last word has been said by Sri Sankara. It is as an expression of the reverence and admiration that I feel for a teacher of such proportions, that I have edited this critical biography in English of Sri Sankara, and his teachings. I am not a literary man either; but rather a bedouin, and I have no rank or prestige to lose except the name that my parents have given me.

I should also add that the main idea of drawing up a critical biography of Sri Sankara's life and teachings emanated from His Holiness Sri Jagadguru Sankaracharya of Kanchi Kamakoti Peetham for whom I have the highest devotion and reverence. This idea of his was worked upon by another devotee of His *viz.* Sri A. Kuppuswami Iyer, Headmaster of the Aryan Secondary School, Trichinopaly, who spared no pains to collect all the materials and the illustrations necessary for this. The first draft is his, and all that I claim to have done is just to shape it in proper language and edit it critically. If the book has any merit it belongs to Sri Kuppuswami Iyer, but its defects are mine. I seriously debated within myself about admitting my indebtedness to my friends, but the more I thought over it, the more I felt that any such thing was more likely to compromise their position, in as much as the final shape that has been given to the book is mine. Hence, I take the odium and responsibility for the publication of the book, but its material and source have been supplied by my friend, Sri A. Kuppuswami Iyer.

I must also add that the draft has been perused by His Holiness Sri Jagadguru Sankaracharya of Kanchi Kamakoti Peetham, but this does not mean that either He or the Mutt are in any way responsible for the opinions expressed here, which are wholly mine. The only claim for the manuscript is, that it has been perused by one of our leading scholars, and a living Jeevan Mukta, whom we have the good fortune of having in our midst. Thus, the reader can be assured that the book, especially the portions dealing with the pristine teachings of Sankara are not far off the mark.

I hope, God willing, a day will come when the whole effort will be seeing the light of the day in a book form.

Hevalambi Vyasa Purnima
11th July, 1957.

N. RAMESAN

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

by

N. RAMESAN, M. A.,
(Indian Adminstrative Service.)

CHAPTER I.

SANKARA—THE TEACHER OF ADVAITA

It is a common belief of all Hindus, that, the prime aim of man's life on earth, is not mere acquisition of learning or wealth, but realisation of his oneness with the supreme God-head. A Hindu is said to have lived his life usefully, only if he makes this as the aim of his life, and strives one-pointedly towards realisation of this goal. There are times when spiritual awakening among the people is high, and *Jivanmuktas* and *Parivrajakas* abound the land, giving guidance and illumination to the aspirants. And there are also times, when the spiritual truth suffers a partial eclipse, and spiritual darkness descends on the land. On such occasions it is the belief among the Hindus, that the Lord himself descends in a human form in order to uplift the people and in order to revitalise their spiritual aspirations. The Lord in the Gita has said:

" यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥

"Whenever there is any dimunition of the eternal Dharma, then I take on a human form to uplift the people and to put down Adharma".

This truth, namely, that man has only this supreme aim to unite with the Godhead within him, is a fundamental tenet of Hindu life, and he, that has any aspirations to this ideal of freeing himself, must seek reverently and ask the way of freedom from a Guru that is himself free. The Sivarahasya says:

" करिष्यत्यवताराणि शंकरो नीललोहित: ।
श्रौतस्मार्तप्रतिष्ठार्थं भक्तानां हितकाम्यया ॥"

"Thus, Lord Siva, the blue-necked one will undertake a number of Avatars to establish the orthodox traditions, out of his boundless grace to help the people in the world"

Bhagavat Pada Sri Sankaracharya, the revered leader of all Hindus and the establisher of the profound truth of Advaitic doctrine, is believed to be one such *Jagadguru*. Sankaracharya is held to be an *Amsha Avatar* of Lord Siva himself. There are many references in the Puranas and other works to this effect, that Lord Siva himself took on a human form and came to earth as Sri Sankara. Thus the Vayu Purana says:

" चतुर्भि: सह शिष्यैस्तु शंकरोऽवतरिष्यति ॥"

"Sankara will take the form of a teacher along with four disciples".

The Soura Purana, which is an important work, which gives us many details about the life of Sankara also has the following:

" व्याकुर्वन् व्याससूत्रार्थं श्रुतेरर्थं यथोचिवान् ॥
श्रुतेर्न्याय्य: स एवार्थ: शङ्कर: सवितानन: ॥"

"The Lord Surya himself will take on the form of an Avatar writing suitable commentaries on the Vyasa Sutras to spread the meaning of the Vedas."

In addition to the above Puranic references we have other references also about Sankara's being born as an incarnation of Lord Siva. Bhaskaracharya, the celebrated commentator of the Lalita Sahasranamastotra, speaks of Sankara in the following sloka.

"श्रीरामं प्रतिपुष्कराभिधमहायक्षेण वेदत्रयव्याख्यानावसरे
विशिष्य कथितं श्रीविष्णुधर्मोत्तरे ।
एतां धेनुमुपाह्वयामि सुदुघामित्यृग्गतं शंकराचार्यं शिष्य-
चतुष्टयेन सहितं वन्दे गुरूणां गुरुम् ।"

Sri Bhaskaracharya, in the above words, refers to another work called "Vishnu-dharmottara", which embodies the teachings of a '*yaksha*' called '*Pushkara*', to Sri Rama. In explaining one of the hymns of the Rig-Veda, it is stated, that, when the Advaitic Philosophy is forgotten in this world, Sri Sankara will incarnate to revive it, even like a cow that runs to its calf to give it milk.

Even apart from the references given above, it is clear that Sri Sankara, who has had such a remarkable career, within the short period of 32 years, could not have been an ordinary person but one divinely endowed.

The influence of Sankara upon the Hindu life and thoughts, can best be understood by reviewing the state of affairs in the country, just before his birth. The times were such, that the eternal truths of the Vedas and the Upanishads were all but forgotten. Buddhism and Jainism were at the height of their influence. The cult of '*Bhakti*' was spreading wherever there was any spiritual awakening. The merely outward ritualistic symbolism connected with a personal god and his worship, which were the product of Puranic Hinduism, were spreading everywhere. As a reaction against the ascetic discipline of the Buddhists, and the extremely emotional appeal of the '*bhakti*' cult, the *Meemamsakas* were exaggerating the importance of the Vedic rituals and rites. Kumarila and Mandanamisra, denounced the value of '*Jnana Marga*' and the institution of '*Sanyasa*' and were exaggerating the importance of the scrupulous observance of the external Vedic rites. People were getting confused everywhere, in these divergent claims of the religious leaders. The times were therefore ripe, for an invigorating leader to appear upon the scene, and lead the people back to a better understanding of the Upanishadic texts.

At such a time, Sri Sankara came, and tried to bring back the age, from the luxury of the mythology of Puranic days, back to the mystic truth of the Upanishads. The times were such, that, the theists were losing track of the ultimate truth in the hazy mists of '*bhakti*', whereas the *Purvamimamsakas* were trying to evolve a system of ritual, totally devoid of the spirit. It was, therefore, necessary to reconcile both, and re-establish the eternal '*Dharma*' and the truths of the Upanishads, and establish them on a foundatin of logic and reasoning, that will stand the severest tests from the dialectical experts. To this difficult task, Sankara applied himself with remarkable success, and he produced a stupendous system of philophy, that to this day, leaves one aghast with wonder at the brilliance of its logic, and the scintillating greatness of its universal conception.

But Sankara was not a mere intellectual philosopher alone. He was also an ardent devotee and a mystic poet of a very rare calibre. His "*Anandalahari*" and "*Soundaryalahari*" are perhaps the last word, on the song of the soul, singing in ecstacy over the bliss and beauty of the Divine Mother. Sankara has combined in himself, not merely the austere and serene philosophy of the Upanishads, but also the mystic ardour and fervour of the theists, and he has given a balanced system to the people, which to this day stands unrivalled in its brilliance of exposition and strength of innate spiritual fibre.

It is difficult to determine, as to who is greater, Sankara the lovable and gentle mystic poet, or Sankara the great founder of the super-rational, and austere Advaitic

doctrine. There have been few souls in the history of thinking in the world, that have produced such a remarkable combination of qualities. Dr. Radhakrishnan has the following to say of Sankara: "It is impossible to read Sankara's writings, packed as they are with serious and subtle thinking, without being conscious that one is in contact with a mind of very fine penetration and profound spirituality. With his acute feeling of the immeasurable world, his stirring gaze into the abysmal mysteries of the spirit, his unswearing resolve to say neither more nor less than what could be proved, Sankara stands out as a heroic figure of the first rank in the somewhat motley crowd of the religious thinkers of medieval India. A master of the strictest logic, he is also the master of a noble and animated poetry which belongs to another order. The rays of his genius have illumined the dark places of thought and soothed the sorrows of the most forlorn heart. And whether we agree or differ, the penetrating light of his mind never leaves us where we were".

CHAPTER II.

SOURCES FOR SANKAR'S LIFE

The sources for the life of Sankara are very scanty and meagre, as is the case with almost the life of every early great Indian.

Sankara himself was a great writer, and has left us a remarkable collection of writings, which reflect the power of his thought, and the greatness of his conception. The most noteworthy of his works, are his classic commentaries on the Brahma Sutras, the Gita, and the Upanishads. The 'Upadesha Sahasri' and 'Vivekachudamani' are composite works by Sankara, which reflect his general tenets. But unfortunately for us, these works of the master, do not contain much of useful biographical material. We have, therefore, mainly to depend upon the works of his disciples.

A number of biographies of Sankara, called 'Sankara Vijayas' have been written by his disciples, the most important of them being Madhava's "Sankara Digvijaya" and Anandagiri's "Sankara vijaya". There are other works which are not as authoritative as the above, as for example the 'Brihadvilaseeya Sankara vijaya,' 'Keraleeya Sankara Vijaya,' "Child-Vilaseeya Sankara Vijaya and the Brihat Sankara Vijaya.' Of the above, Anandagiri's biography is generally held to be the most authoritative. Anandagiri is held to be the same as 'Thotakacharya' who was one of the four important disciples of Sankara.

'Advaita Samrajya Lakshimi,' a commentator upon the Madhaveeya Sankara Vijaya, holds that Anandagiri was a direct and dear disciple of Sri Sankara. He says:

> "शङ्करस्य भगवतो भाष्यकारस्यायं शाङ्करः आनन्दगिर्यभिधः तस्य तत्प्रियशिष्यस्य वाक्यसारः"

The Dindima commentary on the Madhaveeya Sankara Vijaya gives a list of the prominent disciples of Sri Sankara as following: "अथ अनन्तरं पद्मपाद, हस्तामलक, समित्पाणि, चिद्विलास, विज्ञानकन्द, विष्णुगुप्त, शुद्धकीर्ति, भानुमरीचि, कृष्णदर्शन, बुद्धिवृद्धि, विरिञ्चिपाद, शुद्धानन्द, गिरिप्रमुखैः" Anandagiri's Sankara Vijaya also gives the same list of the disciples in the following words: "पद्मपाद, हस्तामलक, समित्पाणि, चिद्विलास, विज्ञानकन्द विष्णुगुप्त, शुद्धकीर्ति, भानुमरीचि, कृष्णदर्शन, बुद्धिवृद्धि, विरिञ्चिपाद, शुद्धानन्द, गिरिप्रमुखैः"

So, we may assume that Anandagiri was a contemporaneous and direct disciple of Sri Sankara and that his biography would contain the most accurate information about the life of the great Acharya.

Speaking on Anandagiri's work, Professor Wilson writes in the Indian Antiquary, Vol. V. as follows: "It bears internal evidence of being the composition of a period not far removed from that at which he (Sankara) may be supposed to have flourished and we may, therefore, follow it as a very safe guide".

The authorship of 'Madhaveeya Sankara Vijaya' which also known as 'Sankshepa Sankara Vijaya' is held by some to be due to Sri Vidyaranya the celebrated Acharya of the Sringeri Peetha. But this work gives only a succint and abridged edition of a certain older 'Pracheena Sankara Vijaya'. The Keraleeya Sankara Vijaya and the Chidvilaseeya Sankara Vijaya are very later works. Hence, among the written biographies, that of Anandagiri can be taken to be the most authoritative.

Among the sources, other than regular biographies of the Acharya, "Siva Rahasya" is the most important. This is an '*Ithihasa*' and an '*Arsha Grantha*' and written manuscripts of this are to be found in various libraries like, the Rama Taraka Mutt at Benaras, the Oriental Manuscript Library at Mysore etc. The "Patanjali Vijaya" is another work, which gives a detailed account of the Guru of Sri Sankara, and also gives a very brief account of the life of Sankara also at its very end. The 'Naishadha' of Sri Harsha also has certain implied references to certain facts about Sankara's life and doings. The 'Markandeya Samhita,' a Puranic work, gives a short and interesting account of Sankara and deals with the distribution of the five Sphatika Lingas got by Sankara from Kailas. The 'Sankarabhyudaya,' by Raja Choodamani Deekshitar and the Dindima on Madhava Sankara Vijaya, also throw interesting light on certain points concerning the life of the Acharya. Sadasiva Brahmendra's 'Gururatna-malika,' also gives us important details of Sankara's life.

Apart from the above, there are the traditional accounts written and obtaianable in the Sankara Mathas all over the country. As is wellknown, Sankara established four Mutts, one at Badari in the north, one at Puri in East, one at Dwaraka in the West, and one at Sringeri in the south, and established the fifth Mutt at Kancheepuram for himself. In all these Mutts, traditional accounts of the '*Guru Parampara*' are avaible, and we are able to get some information from these also. Of these, the most important is that of the Kanchi Kamakoti Peetham, because it is only in that Mutt that an uninterrupted lines of Acharyas have been holding sway, dating right back to the Adi Sankara himself. Putting all the material together, we will be in a position to arrive at a fairly correct appreciation of the life of the Acharya.

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Buddhist Sculpture in Andhra
(continued)

In the previous article we dealt with Buddhist sculpture in the north Deccan and in that connection it was made clear that Buddhism was not diverse to Hinduism in worship and dedication and that it accepted the religion of the forests of the Vedic seers, though it adapted it to its times and surroundings. The world-famous cave-temples are the greatest unifying force that binds man to Nature. The caves in Ajanta which lie in the lap of a capturing bevy of hills and in the neighbourhood of the river Ajanta which descends from the heights in the shape of an impressive waterfall and the caves in Ellora over-hung by a rock over which in the rainy season torrents leap down into the water courses at its foot, present an enchanting spectacle of scenic and artistic beauty where human life is conceived in terms of the drama of the blue skies and the blue waters and the beautiful craftsmanship of man in the glorious silence of the setting sun. The names of the artists who at the sweat of their brow created these centres of Indian culture lie in oblivion, for here man's vanity is dwarfed by the magnificance of Nature and he is lost not in glorifying over his artistic achievement but in identifying himself with the Devine in Nature. It was the greatest sacrifice that man could do while expressing the essential harmony of man with nature and the universe.

Buddhist Sculpture in Coastal Andhra

Thus in the North Deccan a number of places become culturally important in Buddhist times due to their rock-cut architecture and sculpture while in the coastal Andhra, which was the heart of Andhra sovereignty, too, many places became famous for their Buddhist stupas and sculpture.

The coastal Andhra was situated midway between Magadha and Ceylon to which place Buddhism migrated, and so became a strong hold of Buddhism for sometime. At several places in the region between the Krishna and the Godavari a number of Buddhist sites had a mushroom growth. Places of Buddhist importance have discovered between Saligundum in the north and Chinnaganjam in the south. The stupas at Bhattiprolu, Amaravati and Nagarjuna-konda in the Guntur district and at Jagayyapeta, Gudiwada and Ghantasala in the Krishna district date between the 2nd Century B. C. and the 3rd Century A. D. They were embellished at the base with sculptured white marble panels richly carved in low relief.

The Earliest Sculpture in Coastal Andhra

Though the origin of the Andhras is traced by historians to prehistoric times, the earliest sculpture in Andhra dates only about the third Century before Christ. The stupas of Bhattiprolu, Amaravati and Jaggayyapeta are assigned to this century on the strength of the inscriptions in the Mauryan script and sculptures of an archaic style. A pali inscription of a nun who constructed the steps leading to a monument helps in fixing the date of

Guntapalli remains in the 2nd Century B.C. From archaelogical evidences some other stupas may also be assigned to the same category as those mentioned above in point of date. From the rare use of stone and absence of sculpture, the presence of dagaba in the place of the image in the apse of a chaitya and its approximation to the Teli when compared with the Buddhist buildings of the Krishna Valley, give Ramatirtham, a Buddhist tirtha, an early enough date. The nearness to the Teli beyond which the *Andhaka* monks lived according to the early Buddhist books and the Asokan monoliths and the absence of the usual rail and the chaitya window show that Sangharama belongs to the hoary past. The stupas of Guntapalli, Gudivada and Ghantasala may also be said to be as old as the others mentioned above from the nature of the structures. There are many other stupas of which no reliable evidence is as yet available to trace their origin.

From this evidence it will be possible for us to authoritatively say that the earliest sculpture in Andhra dates from about the 3rd Century before Christ.

The earliest sculpture of Coastal Andhra are of two types: (1) The archaics which are affiliated in style to those of Bhilsa and Sanchi and (2) the sculptures of the 2nd and 3rd Century A.D. which show the Graeco-Roman influence.

1. The Archaic Sculpture

Without getting into the details, it might be pointed out that the archaic sculptures were few and far between; at least the sculpture unearthed was not much. But that which is available for study is enough to give us a general idea of the archaic style. A few marbles were found at Bhattiprolu, Jaggayyapeta and Garikapadu of which not much of a definite nature is known. But they are evidence enough to show that sculpture was not altogether absent in the early Andhra architecture. Of these marble slabs, which encased the basement, only those at the projections were sculptured.

Bhattiprolu Sculptures

In 1892, A. Rea conducted excavations at the ruined stupas at Bhattiprolu, Gudivada and Ghantasala. He found at Bhattiprolu some valuables from the archaeological point of view among which was a pilaster capital with horses and riders (Fig. 1) and a portion of large slab

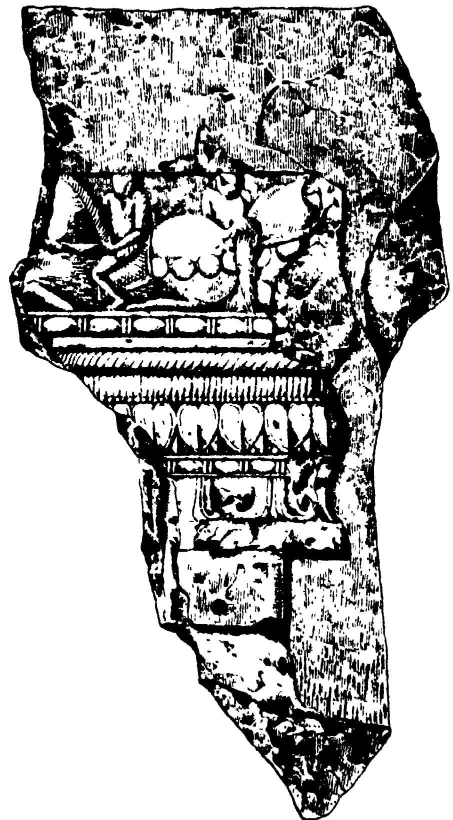

Fig. 1.

carved portion of a draped (Fig. 2.) The portion of the drapery that remains is a little elivated from the surface.

It will be in the fitness of things to say here that to this day Bhattiprolu is a mine of unexplored ancient sculpture.

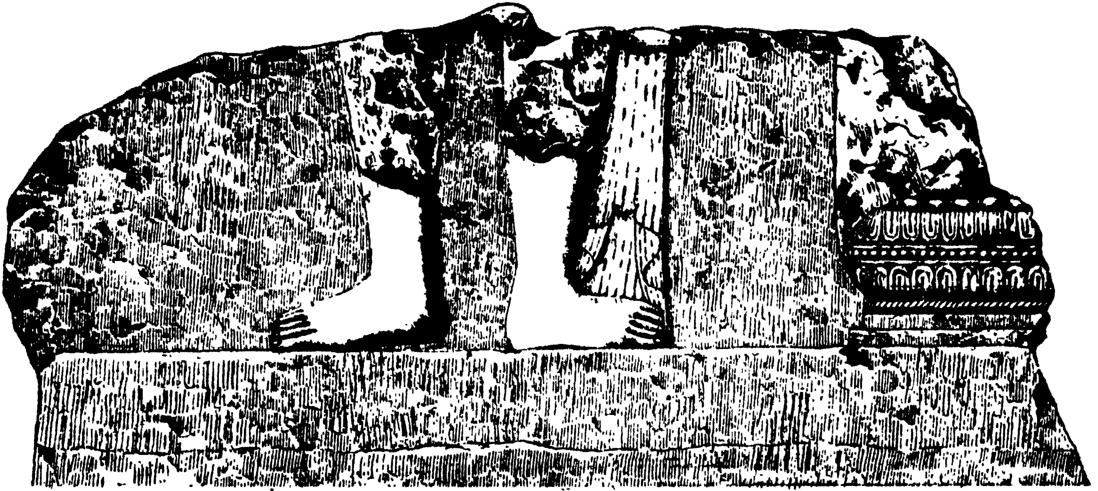

Fig. 2.

The villagers who own lands round about this small town, very often come across a carved image or a marble slab with figures embossed on them which might have been a part of the ancient stupa situated in the place, when they plough or dig the land for agricultural purposes. The pity is that no archaeologist with enthusiasm and resoruces for excavations and practical work is coming forth that much lies hidden within the womb of mother earth. A Schliemann, an Evans and a Thompson of archaeology is yet to be born who will give us the key to the lost civilizations of ancient India.

Jaggayyapeta Sculptures

Jaggayyapeta sculptures are done in flat relief and are spacious and large. The elongated human figures seem to closely relate to the early Ajanta paintings. The slabs at the base of the stupa are not sculptured but pilasters upon them are carved in the style of Pital Khora and early Amaravati. The figures are larger than those of later Amaravati and are not in high relief. Their head-dress and ornaments like the ear-rings seem to resemble those at Ajanta. They lack the style and rapid movement of the later Amaravati and Nagarjunkonda sculptures. Some of the specimens found here are preserved in the Madras Museum.

One of them, a shrine or *Punyasala slab* (No. 14 in the Jaggayyapeta section of the Buddhist antiquities of the Madras Government Museum) is of architectural and sculptural interest. The shrine is supported by four pillars and is divided into three compartments. In the central compartment the *Buddha-padas* or the Buddha's feet are depicted as placed on an altar under an umbrella. The two compartments are occupied by women and one of them on the right has a vessel in her hand. The pillars support two storeys which have a barrel-shaped roof above them with a huge caitya-window. On the roof four finals are to be found. On the left a date palm is shown beyond which is a pilaster with a man standing on an aquatic animal. A man is shown standing on a pillow on the right with flowers in his hand.

Garikapadu is in Vinukonda Taluk of Guntur district. The carving of a Raja by his horse found here is a good specimen of art of the early Amaravti school. Though not much is known of this place, it might rightly be presumed that there must be

some hidden remains here waiting the magic touch of the excavator.

The Archaic Sculptures of Amaravati

Amaravati is 16 miles west of Guntur and is interlinked with it by a motorable road. It is the largest of all the stupas and the most important in Andhra. Its first construction was begun as early as the 2nd century B. C. and was improved upon between 150 and 200 A. D. by the sage Nagarjuna. This stupa is larger than the Sanchi stupa but the remains of it now available are only the sculptural slabs and parts of the railing preserved in the museums at Amaravati, Madras and London.

The sculptures of Amaravati depict incidents in the life of the Buddha and scenes of worship and have many impressive ornamental motifs. But archaic sculptures lack the finish and elegance of later Amaravati art; yet they are bold and spirited. Among them winged lions and other animals done in the fashion of those in the caves of Pital Khora and on the slabs of Bhilsa are note-worthy. The human figures are large and flat and possess more strength than proportion. Their garments, the turban and the dhoti in their natural folds when worn and the ear-ornaments or *Kundalas* and the necklaces in their natural positions not only speak high of the realism in the art but show that they were in vogue in those days. Men and boys in short drawers driving bulls, deer and elephants or holding them by the tail are richly executed.

2. Second and Third Century Sculpture

Sculpture of this period especially found at Amaravati and known as later Amaravati sculpture and at Nagarjunakonda is of better artistic perfection when compared with the archaic sculptures and it shows the influence of the Graeco-Roman art of Gandhara at its best.

The later Amaravati sculpture was done in high relief and with sharper features when compared with its archaic sculptures. We have dealt with them previously to some extent (1) and we shall deal with them in detail when we take up Amaravati sculpture; suffice it to say here that the later Amaravati sculpture includes not only the carvings on the rail round the stupa but the carvings on the slabs fixed round the basement and on the slabs encasing the stupa itself. The prominent feature of this sculpture is the image of the Buddha. This school was so popular that sculpture done in this style was discovered in Chinna Ganjam, Pedda-Ganjam and Kanuparti, in Goli, in Nagarjunakonda and in Ramareddipalle. Fragments of marbles with sculpture have been found in Peddamaddur, Ghantasala, Arugolanu and Kondrapolu. Refer accompanynig map.

Nagarjunakonda Sculpture

Next to Amaravati Nagarjunakonda demands our attention. Little was known of this great stupa at the Hill of Nagarjuna before it was brought to light 25 years ago. The discoveries made are of singular importance in that they include a palace, a wharf and a large number of inscriptions referring to the Ikshvaku dynasty that ruled over the country in the 3rd century A. D. with the usual Buddhist monuments like the *viharas* stupas and Chaityas.

Many of the stupas of Nagarjunakonda were rich in carved scenes from *Jatakas* of the Buddha and from day to day life. Decorative and ornamental designs also engaged the artist's fancy.

We shall get into the details of the sculpture at Nagarjunakonda when we take up the subject separtely.

1. Vide. "Aradhana" Sept. 1956. Vol. II. No. 9, Pp. 208—215

BUDDHIST TIRTHAS OF ANDHRADESA

scale 150 Miles.

X Rock edicts.

1. Chicacole.
2. Vizianagram.
3. Simhachalam.
4. Anakapalle.
5. Pithapuram.
6. Rajahmundry.
7. Ramachandrapur.
8. Tadipallegudem.
9. Guntapalle.
10. Ellore.
11. Gudivada.
12. Bezwada.
13. Kammamet.
14. Madira.
15. Yerrupalem.
16. Jaggayyapeta.
17. Amaravati.
18. Tenali.
19. Bhattiprolu.
20. Bapatla.
21. Narasaraopet.
22. Vinukonda.
23. Kanuparti.
24. Ongole.
25. Ghantasala.
26. Goli.
27. Nagarjunikonda.
28. China Ganjam

A CORRECTION

We should like to point out the following corrections in the article on "Andhra Architecture" published in the July issue:-
Please read

Fig. 2 on Page 118 as Fig. 3.
Fig. 3 on Page 119 as Fig. 4.
and Fig. 5 on Page 120 as Fig. 2
Fig. 4 on Page 120 is wrongly reproduced.

Reference to Fig. 5 should be overlooked as the figure is not reproduced.

The Editor regrets the errors.

TEMPLES - XXVII

By

YATHARTHAVADI

ONE WHO HAS A PLEASING APPEARANCE FOR ALL ALIKE

(कश्चैकप्रियदर्शनः)

This is the eleventh of the qualities starting with '*Gunavan*'. Valmiki has practically exhausted all the divine qualities existend to a limited degree in man but in abundance in Rama making him thereby a perfect individual. After having enunciated the Atmic (आत्म) gunas necessary for a protector, he takes up the quality of the person (विग्रह) which would attract all alike so that those who surrender unto Him do so, not only out of necessity but also out of love. It is on account of this pleasing personality that He was called Rama. रमते, रमयते इतिरामः

Rama is known for his bewitching beauty. Everybody in Ayodhya was so much attracted by his beauty that everyone felt that the be-all and end-all of life was to see Rama and to be seen by Rama.

("यश्च रामं न पश्येत्तु यं च रामो न पश्यति । निन्दितस्स वसेल्लोके स्वात्माप्येनं विगर्हते")

Valmiki makes an attempt to describe Rama's beauty in the Ayodhyakanda. He says his face was more beautiful than the moon, ("चन्द्रकान्ताननं"—चन्द्रात् कान्ततरं आननं यस्य सः) without being able to describe the other parts of the body, the poet suddenly gets absorbed in the beauty and with failing words says "अतीवप्रियदर्शनं". Oh how shall I describe him. His is the most pleasing personality. रूपौदार्यगुणैः पुंसां दृष्टिचित्ता-पहारिणं). By virtue of his everrefreshing Rupa-gunas, the eye and the mind of the human souls got fixed up in his form. The same idea was also expressed by Kamban, the Tamil poet.

"తోళ్ కండార్ తోళే కండార్ తొడు కజర్
కమలమన్న తాళ్ కండార్" తాళే కణ్డార్.

"தோள் கண்டார் தோளே கண்டார், தொடுகழர்
கமலமன்ன தாள் கண்டார் தாளே கண்டார்."

(Those who saw the shoulders saw the shoulders only and those who saw the lotus feet saw the feet only. That is to mean that each one that saw a portion of his body was lost in its beauty.) दृष्टिचित्ताप-हारिणं can be split up in two ways:—1. दृष्टि चित्त+अपहारिणं meaning that the eye and the mind are carried away with the object of vision. 2. दृष्टिचित्+तापहारिणं meaning that the Tapa (ताप) or thirst in the eye and mind are removed by the object of vision. That is, once Rama is seen, the desires of sight and mind get satiated. How is this brought about? रूप, औदार्यगुणैः by virtue of the Rupaguna and Oudaryaguna (generosity). The generosity in Rupaguna is what is meant here and not the two gunas independently. The generosity of Rupaguna consists in Rama's appearing in a form as each man likes to see him. 'Oudaryam' means catering to the needs of each man as he desires (vide Bhagavat Geeta Chapter VII-Sloka 21)

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहं ॥

"In whichever form the Bhakta wants to worship Me, I appear to him in that form and shall make him happy by fixing him to that." It is a well-known fact that the beauty of the body alone does not endear everybody to eat. It is the love behind that makes one stick to a persona-

lity. Every woman is not beautiful but evey mother is beautiful to her chilrdren. Rama combined a bewitching personality being the *avatara* of Mahavishnu in human form, the only one of its kind along with his being the beloved parent of the universe. (vide chapter IX Sloka 17 of Bhagavat Geeta).

" पिताहमस्य जगत: माता धाता पितामह:"

It has been seen in the Ramayana that Surpanakha fell in love with Rama's form. Tara could see the Purushottama in him. Mandodari saw Sakshaat Mahavishnu himself in his form, in spite of these three women being afflicted by him. Their attraction to his personality leads them into a praise. The people of Ayodhya, the Rakshasas, the monkeys as well as the Rishis were attracted by his personality and each one lost oneself in the beauty of the form of Rama. Hundreds of Bhaktas and Rishis have described Rama's beauty and various form of stotras and a Bhaktha can choose any one of them. A description of Rama's beauty from head to foot is presented in the following nine slokas in Sakara-Nirakara form depicting Rama as Saguna-Niruguna in a succinct form couched in Sanskrit poetry fit for singing to tune by the anthor.

श्रीरामकेशादिपादस्तवम् (स्वीयकविता)

दशरथ नृपसूनुं-भजेऽहं-दशरथ नृपसूनुं ॥

(" मकुटम् ")

पुण्डरीकदळ पत्रसुनेत्रं
इन्दीवरनिभ श्यामलगात्रं ।
अंजनपुंजमयासितकुन्तल
भारवहं श्रिततापहरं श्री - ॥ 1

नीलमेघभव विद्युदिवोल्लसद्
हासविकास युतस्मितदन्तं ।
करुणारसमय वीक्षणसिंधु -
सुधाप्लुतजीव मनोहरनयनं ॥ 2

दृशिविनिपतित जनोन्नयनार्थ -
मिवोत्पतितासमुदंचितसेतु -
समानसुनास मुखांचितदिव्य
भ्रूयुगविलसित कान्तललाटं ॥ 3

रत्नकिरीटमहार्घहिरण्मय
कुण्डलशोभितकान्तकपोलं ।
चण्डकिरणकर पुंजमिवोज्वल
हारविकासगळांसमनोज्ञं ॥ 4

लावण्यामृतसिन्धुतरङ्गित
फेननिभामलशोभनसूत्रं ।
लक्ष्मीवासगृहाङ्गणतोरण
पुष्पविराजित माल्य विभूषं ॥ 5

वीरधीर सुकुमार करार्पित
स्वभ्रयुगनिभदिव्यशरास्यं ।
मूललीन सदंशचिदाकृति
जीवसमूहशराश्रिततूणं ॥ 6

नित्यनिरंजननिरवयवभ्रम
जनकसुमध्यमनिरुदरदेशं ।
उदितविमलरविपूर्णशशाङ्क
रजार्पितरागयुतांबरवेषं ॥ 7

कारणकार्य विभक्त विभूति
मयाण्डयुगाश्रितपीवरजघनं ।
ऊर्ध्वमूलगतनिगमतरूत्थित
ज्ञानकर्मसमकाण्डयुगोरुम् ॥ 8

मायामोहतरंगभवाब्धि
निमग्नजनाश्रयणीय पदद्वय -
शाखानखमणिभानुविकासित
साधुहृदब्जनिवासं - ॥ 9

भक्ताग्रेसरशेषवरार्चित
रामपदार्पितरत्नवार्चिं -
ष्मालाद्योतित हरिवरवन्दित -
दिव्यचरणयुगळाञ्चितमूर्तिम् ॥ 10

PICTURISATION OF SRI RAMA

(Descriptive notes on the sankrit composition)

1. **Eyes** **Body colour** **Hairs on the Head**	Like lotus leaf and petal. "तं पद्मदळपत्राक्षं" Like blue lotus darkness, the coolness of which will remove the Tapa in the heart of Bhaktas.
2. Smile	Like lightning in the midst of a dark cloud Illuminated by the smile.
The teeth	The smile represents the Jiva "नील तोयद मध्यस्था विद्युल्लेखेव भास्वर ।" Narayana Suktam and the face of Rama is the replica of the Paramatma.
Eyes:	The eyes are like oceans of Nectar full of Karunarasa which draw by their waves the Jiva's mind and eyes towards themselves.
3. The Nose and the brows	The beautiful nose and the brows just rise up like a bridge with its arches (on the ocean of nectar) through which one can emerge out.
4. The crown and the carrings.	The golden crown decked with precious stones and the ear-rings add to their lustre of the beautiful face.
The shoulders and the garland	The garland on his neck is made up of Sun's rays. (The sun God made a garland out of his rays and placed it on the shoulders of Sri Rama-as Rama was the illuminator of his race. ([illegible])
5. The Yajnopavitam and the Tulasimala	The Yajnopavitam is made out of the white foam arising from the waves of the ocean of 'Beauty' (Lavanya). A Tulasimala adores his chest as though it is intended as an ornamental arch for the residence of Mahalakshmi. (Does not Mahalakshmi reside in his chest?)
6. The hand holding the Dhanus	The Characters-Viratva, Dheeratva and Soukumaryatwa have been shaped into Sri Rama's arms. The Dhanus (held in his hand) picturises his brows to the artist.
The quiver at his back and the arrows in it	The quiver represents the Moolaprakriti which is attaches to the back of the Paramatma in which are embedded the infinite number of Jivas—(Rama's arrows are also endowed with Chaitanya).

7. The waist and the Pitambaram — Those who looked at his waist concluded that He is body-less. So slender it is— Vide Valmiki's statement.

"रामो निरुदरो महान्"

The cloth that he wears is as colourless as Akasa. (Ambaram). But the rising Sun and the rising full moon are presenting their red rays at his lap as their first homages. Hence the golden red colour of his cloth.

8. The buttocks and the thighs — The two well shaped round hind quarters represent the two universes attacked to the Paramatma, the Karya Anda and the Karana Anda. The thighs represent the (ज्ञान काण्ड) Jnana Kanda and the (कर्म काण्ड) Karma Kanda which are the two equal branches of the 'Veda' tree, which has its root upwards and the branches downwards.

9. The lotus feet and the toes — The holy feet that are the only catchements for those that are getting drowned in the ocean of Samsara with its waves of Maya and Moha. The Sun God finds his safe residence in the nails of the toes of the Lord's feet. The Sadhus' heart gets illuminated by the rays starting from the nails (नखमणि) of the toes and it is this that lights up the whole picture of Rama from feet to head.

10. The pedestal — The unshakable heart of the Sadhu is the stable pedestal for Rama's Vigraha.

The author whose material name is Shesha that he is "भक्ताग्रेसरशेष". Please note that he does not call himself a भक्तासग्रेर. But quite different from it. He is भक्ताग्रेसराणाम् शेष: the dasa (Sesha) of the foremost devotee of Sri Rama is Lakshmana (ie.,) Ramanuja. (रामस्य अनुज:) The author is a Ramanuja Dasa. He places this Navaratnamala, not on the neck of Sri Rama but at his feet and there is a Bhakta sitting at His feet Sri. Hanuman, and it falls on his shoulders.

SREE RAMA JAYA RAMA JAYA JAYA RAMA

(to be continued)

DEPARTMENTAL NOTES

SOCIAL WELFARE AND LABOUR DEPARTMENT

RULES RELATING TO THE MADRAS HINDU RELIGIOUS AND CHARITABLE ENDOWMENTS ACT,

[*G. O. Ms. No. 695, Social Welfare and Labour, 26th June 1957.*]

In exercise of the powers conferred by clause (*o*) of sub-section (2) of section 100 read with sub-section (1) of section 76 of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951), and in supersession of the rules published with the notification of the Government of Madras in the late Rural Welfare Department, dated the 5th December 1951, at pages 635-636 of the Rules Supplement to Part I of the *Fort St. George Gazette*, dated the 11th December 1951, the Governor of Andhra Pradesh hereby makes the following rules, the same having been previously published as required by sub-section (3) of said section 100.

RULES.

1. In respect of the services rendered by the Government and their officers, every religious institution shall, from the income derived by it, pay to the Government annually for meeting the cost of such services such contribution as the Commissioner may, by order, fix under rule 2, and every such order of the Commissioner shall be final.

2. (*a*) The assessment of contributions for every religious institution for each fasli year shall be made by the Commissioner on the basis of the income derived by it durning the previous fasli year and also on the basis of the services rendered to that institution taking into consideration the administrative control exercised by the Commissioner, the Deputy Commissioner and the Assistant Commissioner under the Madras Hindu Religious ant Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951) and the services rendered by the Inspectors to the institution in respect of it:

Provided that the amount so assessed shall not exceed five per centum of the income of the institution.

(*b*) The Commissioner may, at any time, review any order of assessment passed by him under any mistake whether of fact or of law, after giving the party concerned a reasonable opportunity of making his representations.

3. "INCOME" for the purposes of these rules means, gross income after deducting the amounts specified below:

(*i*) the revenue paid to Government including cesses paid to panchayats, district boards and municipalities;

(*ii*) the taxes and licence fees paid to panchayats, district boards, municipalities and corporations;

(*iii*) expenditure incurred for the following purposes connected with the direct cultivation of lands held by the religious institutions, not exceeding 10 per centum of the income from such lands, namely :—

(*a*) maintenance of or repairs to irrigation works, which shall not include the capital cost of irrigation works;

(*b*) seed or seedlings;

(*c*) manure;

(*d*) purchase and maintenance of cattle for cultivation;

(*e*) purchase maintenance and repair of agricultural implements; and

(*f*) wages for ploughing, watering, sowing, transplantation, harvesting, thrashing, and other agricultural operations;

(*iv*) expenditure on sundry repairs to buildings, not exceeding 10 per centum of the annual rent derived therefrom or actual expenditure whichever is less;

(*v*) shares receipts, from archana fees or fees for performing marriages or upanayanams or other religious rites or offerings which servants of the religious institutions are entitled to receive under any decree of a court of law or by virtue of custom or usage;

(*vi*) the actual cost of collection of rents not exceeding 10 per centum of the amount collected, in cases where the religious institution employ special staff, solely to attend to the work relating to collection of rents due to the religious institution; and

(*vii*) sale proceeds of immovable properties and rights relating to, or arising out of, immovable properties if such proceeds are re-invested to earn income for the religious institution.

Explanation (1)—The following items of receipts shall not be deemed to be 'income' for purposes of this rule, namely:—

(*a*) advances and deposits recovered and loans taken or recovered;

(*b*) deposits made as security by employees, lessees, or contractors and other deposits, if any;

(*c*) withdrawals from banks or of investments;

(*d*) recovery of costs awarded by courts;

(*e*) sale proceeds of jewels, vahanams, provisions, livestock and other articles purchased by the institution;

(*f*) sale proceeds of religious books and publications where such sales are undertaken as an un-remunerative enterprise with a view to propagate religion;

(*g*) donations in cash or kind made by the donors as contributions to capital;

(*h*) ubhayams or voluntary contributions received in cash or kind for a specified service in the institution and expended on such service;

(*i*) actual driage of the agricultural produce or other articles from immovable properties or one per centum of such receipts received during the fasli year, whichever is less; and

(*j*) audit recoveries.

Explanation (2).—In respect of any remunerative undertaking of a religious institution, only the net profit shall be taken as income. In respect of non re-munerative undertakings of a religious institution, such as a school, college, hospital, poor home, orphange or any other similar institution, the grants given by Government or a local

authority or donations received from public, or fees collected from pupils of educational institutions shall not be taken as income.

Explanation (3).—Receipts in kind other than those referred to in items (*g*) and (*h*) of Exqlanation (1) shall be deemed to accrue as income on the date of the sale thereof and shall be valued at the amount realised by such sale;

Explanation (4).—Receipts in kind from immovable properties shall be valued, in cases of produce consumed or utilised by the religious institution at their market value on the dates of their receipt.

4. The trustee of every religious institution shall submit to the Commissioner on or before the 31st August in each fasli year—

(*a*) a statement of receipts and charges (cash and kind) for the previous fasli year under each budget head;

(*b*) a statement showing the amounts claimed as deductions under rule 3 and the assessable income;

(*c*) a statement showing the expenditure incurred under the various items of "cost of production" and the income derived from the property in the direct cultivation of the religious institution; and

(*d*) a statement showing the special staff employed solely for work relating to collection of rents due, the designation of the different posts, the monthly pay and allowances of the members of such special staff and the amounts of rents collected by them.

5. The forms in which the statements referred to in rule 4 shall be submitted shall be such as may be specified by the Commissioner.

6. If the trustee of any religious institution fails to submit the statements referred to in rule 4 before the 31st August in each fasli year, or within such further time as may be allowed by the Commissioner or submits statements, which in the opinion of the Commissioner are not correct or complete, the Commissioner may assess the income of such institutions to the best of his judgement and the amount so assessed shall be deemed to be the income of the religious institution for the purposes of sectiou 76 of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act, 1951 (Madras Act XIX of 1951).

7. If, in any year, a religious institution is unable to pay the contribution due to *bona fide* financial difficulties caused by mismanagement of the previous trustees or due to other reasons beyond its control, the Commissioner may, for reasons to be recorded in writing, by order, waive the collection of such amount in full or in part or direct that the contribution or part of it be collected in instalments not exceeding ten:

Provided that in cases where the annual contribution due exceeds three hundred rupees the Commissioner shall obtain the sanction of the Government before passing orders under this rule.

F. D. PESTONJI,

Deputy Secretary to Government.

వార్తలు

శ్రీ సింహాచలం - ఆగమపాఠశాల - వార్షికోత్సవము

శ్రీ సింహాచలం దేవస్థానములో నడుపబడుచున్న "శ్రీ వరాహలక్ష్మీ నృసింహస్వామి" వారి "ఆగమ పాఠశాల" తృతీయ వార్షికోత్సవము 1957 జూలై 29 తేదిని మధ్యాహ్నం 5-0 గంటలకు "శ్రీమత్తిరుమల గుదిమెళ్ళ వరదాచార్యులువారు," ప్రిన్సిపల్, నారసింహ సంస్కృతకళాశాల, చిట్టిగూడూరు, వారి యధ్యక్షతను జరిగెను.

వైదికమంగళాచరణము, అధ్యక్షుల యెన్నిక జరుగగా, అధ్యక్షులు తమ తొలిపలుకు చెప్పినపైని, ప్రధానోపాధ్యాయులు శ్రీభాష్యకారాచార్యులుగారిచే నివేదిక చదువబడెను. అనంతరము, శ్రీకుమాండూరు అప్పలాచార్యులుగారు (భగవద్విషయ పండితులు) శ్రీమంధా మల్లికార్జునరావుగారు శ్రీ తిరుమలపెద్దింటి సంపత్కుమారవెంకట పద్మనాభస్వామిగారు, (శ్రీ భాష్యపండితులు, స్థానాచార్యులు) విద్యార్థులకు హితము లుపన్యసించిరి.

దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ డిప్యూటీకమీషనరువారిచే నుత్తీర్ణులకు, యోగ్యతాపత్రము లివ్వబడెను.

తరువాత, శ్రీ అధ్యక్షులు విద్యార్థులకు హితోపదేశ పూర్వకముగ నుపన్యసించిరి.

ఆపైని, శ్రీ నండూరు వేంకట అప్పలాచార్యులుగారు (ఆగమఇన్స్పెక్టర్) విద్యార్థుల నడువడిక, పాఠశాలాక్రమములను గురించి యుపన్యసించిరి. శ్రీ డిప్యూటీ కమీషనరు వారిచే పాఠశాలాభివృద్ధి విషయము లుపన్యసింపబడెను.

శ్రీ ప్రధానోపాధ్యాయుల కృతజ్ఞతా సమర్పణముతో సభముగిసెను.

సభాప్రారంభమునకు ముందుగా శ్రీ వరదాచార్యులవారు, శ్రీ డిప్యూటీ కమీషనరువారు, పాఠశాలా విద్యార్థులను పరీక్షించిరి.

ఈ సంవత్సరము 80 మంది వరకు విద్యార్థులుచేరి, ఈ రీతిగా నికరముగా నిలచిరి.

		కక్ష్యలు	విద్యార్థులు
1.	పాంచరాత్రము	3	10
2.	శైవాగమము	4	31
3.	వైఖానసము	2	4
4.	ఋగ్వేదము	2	4
5.	యజుర్వేదము	3	14
6.	సామవేదము	2	2
7.	ద్రావిడవేదము	2	4
8.	పురాణాగమము	1	2
		19	71

ఈ అన్ని కక్ష్యలవారలకు సంస్కృతము బోధింపబడుచున్నది.

1. పాంచరాత్రము, 2. శైవాగమము, 3. వైఖానసాగమము, 4. ఋగ్వేదము, 5. యజుర్వేదము, 6. సామవేదము, 7. ద్రావిడవేదము, 8. సంస్కృతము, 9. పాంచరాత్రము సంస్కృతమునకు సహాయ పండితులు, 10. గ్రంథాలయమునకు పండితులు, ప్రధానోపాధ్యాయులతో మొత్తము 12 మంది పండితులుగలరు.

గ్రంథాలయమునకు గ్రంథములు విరివిగా సమకూర్చబడు చున్నవి.

ఈ పాఠశాలాభివృద్ధికి విశేషముగ పాటుపడుచున్న శ్రీ డి. యల్. యస్. రాజుగారు, బి. ఏ., ఎక్జిక్యూటివ్ ఆఫీసరుగారు విశేషముగ అభినందనీయులు.

ప్రాకారం తటినీతటం వనచరస్తోమైక భద్రాచలే
పృథ్వీజా మప్యేన తూణాయుధయుతా విశంఖచక్రాది ముఖాన్ ।
సౌమిత్రిశ్చ భవాన్ దృష్టా మిత్యేవం కృతార్థోఽభవం
శ్రీమన్ దాశరథే ! దయాజలనిధే ! భద్రాద్రిచూడామణే ॥

శ్రీ దాశరథి శతకము శ్రీ॥ తి॥ గు॥ వరదాచార్యులు.

కంటి నదీతటంబుఁ బొడగంటిని భద్రనగాధివాసమున్
గంటి నిలాతనూజ నురుకార్ముక మార్గణ శంఖచక్రముల్
గంటిని మిమ్ము లక్ష్మణునిఁ గంటి కృతార్థుఁడనైతి నో జగ
త్కంటకదైత్యనిర్దళన దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ ॥

గోపకవి - దాశరథి శతకము.

హలేనైవ కృషీవలోఽభిలషితం ప్రాప్నోతి యద్వత్తథా
గంగాయాం లభతే జలం మనుజవర్గం సంఘః సమార్థిభిః ।
పద్యాని కవితాగతే మత్కృతమప్యుత్తేఽగమం ప్రత్యహం
శ్రీమన్ దాశరథే ! దయాజలనిధే ! భద్రాద్రిచూడామణే ॥

శ్రీ దాశరథి శతకమ్ - శ్రీ॥ తి॥ గు॥ వరదాచార్యులు.

హలికునకున్ హలాగ్రమున నర్థము సేకురు భంగి నిప్పుడే
పలుమఱుఁ జెందు దానిక సురాపగలో జలమబ్బినట్లు మ
ర్త్యులకు మహోపకారముగ మద్భణితిన్ వెలయింపఁగూర్చు నెయ్యముం
దలఁప ఫలంబుఁ జెందెద దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ ॥

గోపకవి - దాశరథి శతకము.

